

ÂŞIK KAMANDAR EFENDİYEV

HAYATI - SANATI - ESERLERİ

YAZAN

İsmail ZEYBEKOĞLU

MANİSA - 2004

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	3
ÖNSÖZ	5
I. BÖLÜM	9
ÂŞIK KAMANDAR EFENDİYEV	9
A. Borçalı Edebî Muhiti ve Âşıklık Geleneği	9
B. Âşık Kamandar Efendiyev'in Hayatı	26
C. Âşık Kamandar Efendiyev'in Sanatı ve Edebî Kişiliği	32
II. BÖLÜM	45
ŞİİRLERİN ŞEKİL VE MUHTEVA ÖZELLİKLERİ	45
A. Koşmalar	45
B. Geraylılar	50
C. Tecnisler	53
Ç. Divanîler	56
D. Muhammesler	58
E. Tâziyaneler	59
F. Muhtelif Şiirler	61
III. BÖLÜM	63
ÂŞIK KAMANDAR EFENDİYEV'İN ŞİİRLERİ	63
A. Koşmalar	63
B. Geraylılar	137
C. Tâziyaneler	164
Ç. Tecnisler	179
D. Divanîler	191
E. Muhammesler	198
F. Muhtelif Şiirler	202
IV. BÖLÜM	214
SÖZLÜK	214

KAYNAKÇA	236
SONUÇ	243
GENEL DİZİN	245
ÂŞIK KAMANDAR’LA İLGİLİ FOTOĞRAFLAR	268

ÖNSÖZ

Milletlerin varlığını koruyabilmesinin yegâne şartı dil birliğidir. Dil birliğinin korunmasını sağlayan unsurlardan biri ise milletin sahip olduğu kültür değerleridir. Türk âşıklık geleneği, köklü ve zengin kültürümüzün bir parçasını teşkil eder. Geleneğin temel taşı olan âşıklar ise, kültür değerlerimizin canlılığını korumasında ve sonraki kuşaklara aktarılmasında mühim bir rol oynar.

Kökü yüzyıllara dayanan âşıklık geleneği, Türklerin yaşadığı muhtelif coğrafyalarda günümüzde de varlığını devam ettirmektedir. Âşıklık geleneğinin, Türkiye dışında yaşatıldığı ülkelerden biri de Azerbaycan'dır. Azerbaycan'daki ve Türkiye'deki âşıklık geleneği; geleneğin ortaya çıkışı, geleneğe ait özellikler ve geleneğin inkişafı gibi yönlerden pek çok benzerlik gösterir.

Gürcistan'ın Marneuli (Borçalı) şehrinde yaşayan bir çok Azerbaycan Türkü de Türk âşıklık geleneğinin yaşatıcıları arasında yer alır. Borçalı, bu açıdan el değmemiş bir hazine özelliği taşır. Bu çalışma, Borçalı'da var olan âşıklık geleneği ve yöre âşıklarından söz eden yine Borçalı âşıklarından Aşık Kamandar'la ilgili hazırlanan ilk çalışma özelliğine sahiptir. Bu hususta Borçalı âşıklarından Âşık İbrahim Eliyev'in şahsına söylediği aşağıdaki dizeler oldukça manidardır:

Ay İsmayıl biz tereften Türklere,
Çatan kimi çoxlu çoxlu salam dè.
Köçüb Borçalıda böyük
Kamandar, Gèç çatdırdım, biraz
günahkaram dè.

Bugün körelmişem
yazabilmedim, Bilmedim ne
yazım teze bilmedim. Kamandar
köçende döze bilmedim, Èle
bizim orda men de varam dè.

İbrahim yazdığın saralmaz
solmaz, Bu fani dünyadı həc
kime qalmaz. Dostu istemeyen
özü var olmaz, Hele sağalmayıb
vallah yaram dè.

Biz bu çalışmamızda, onlarca âşığın yaşadığı Borçalı yöresi âşıklarındanÂşık Kamandar Efendiyev'i tanıtmaya çalıştık.

Bu nedenle çalışmamı hazırlayabilmek için derleme yapma ihtiyacı duydum. 2002 yılının Eylül ayı sonlarında, Âşık Kamandar'la ilgili bilgi toplamak üzere Gürcistan'a gittim. Gürcistan Devlet Üniversitesi'nde çalışan Prof. Dr. Valeh

Hacıyev vasıtasıyla, Azerbaycan Âşıklar Birliği Borçalı Bölmesi Başkanı Mirze Memmedoğlu ile tanıştım. Mirze Memmedoğlu beni, Âşık Kamandar'ın köyü Kepenekçi'ye götürdü. Kepenekçi'de âşığın aile efradından kız kardeşi Sultan Omarova, gelini Keklik Efendiyev ve torunları Fahri ve Hezangül'le âşık hakkında görüşme imkânı buldum.

Âşık Kamandar'ın hayatıyla alâkalı pek çok şeyi, âşığın aile efradından öğrendim. Âşığın yaşadığı yerin ve yakınlarının fotoğraflarını çektim. Azerbaycan Türkleri'nin yaşadığı Borçalı köylerinden bazılarına giderek, köylerde yaşayan âşıklardan, hem Borçalı âşıklık geleneği hakkında hem de Âşık Kamandar hakkında bilgi topladım. Ustalarından birinin Âşık Kamandar olduğunu dile getiren Keşeli köyü âşıklarından Âşık Ziyeddin Keşeli ile görüştüm.

Borçalı şehir merkezinde yaşayan Âşık Şakir Yunusoğlu, Âşık Bafeli Elioğlu ve Âşık İbrahim Eliyev'le Borçalı âşıklık geleneği ve Âşık Kamandar hakkında röportaj yaptım.

Borçalı'nın Karacalar köyüne giderek, âşığın çıraklarından birisi olan Âşık Zindofil Eliyev'le konuşma imkânı buldum. Âşık Kamandar'ın çıraklarıyla münasebetini kendisinden dinledim.

Tiflis şehir merkezindeki Gürcistan gazetesine giderek, gazetenin yapımcısı ve Âşık Kamandar'ı yakından tanıyan Süleyman Efendi'nin yardımlarıyla, Gürcistan gazetesinde Âşık Kamandar'la ilgili yayımlanmış çeşitli yazılara, gazete arşivinden ulaştım.

Gürcistan'da neşredilen, Borçalı İctimaî-Siyasî ve Hukuk gazetesi, Sovyet Gürcistanı gazetesi, Yeni Düşünce gazetesi, Çamlıbel gazetesi, Tiflis gazetesi ve Zengezür İctimaî-Siyasî ve Hukuk gazetesinin sayılarını inceleyerek, Âşık Kamandar hakkında yayımlanmış muhtelif yazıları taradım. Ayrıca Borçalı âşıklarının yayımlanmış şiir kitaplarını inceledim.

Salman Gazi, Zelimxan Yaqub, Mecid Mededoğlu, İsmixan Ceferli, Saadet Buta, Elixan Düşkün, Vahid Kireçli gibi şairlerin şiir kitaplarını ve âşıklailgili yayımlanmış yazılarını derledim.

Derlememin Azerbaycan ayağı unutulmadı. Azerbaycan'a gitme fırsatı olmasa da oradaki dostlarım aracılığı ile Azerbaycan matbuatında, Âşık Kamandar'la ilgili yayımlanmış yazılara ulaşmaya çalıştım. Millet gazetesi, Azerbaycan gazetesi, Erkan Efir gazetesi ve Molla Nesreddin gazetesi bu kaynaklar arasında sayılabilir. Bu anlamda Âşık Kamandar hakkında yeterlibilgiye ve malûmata ulaştığımı düşünüyorum.

Derlemelerim esnasında benden maddî ve manevî yardımlarını esirgemeyen başta Mirze Memmedoğlu'na ve diğerlerine ne kadar teşekkür etsem azdır.

Âşık Kamandar hakkında toplanan bütün yazılı malzemeyi Türkiye Türkçesine aktararak çalışmaya devam ettim. Aktarılan malzeme üzerinde derinlemesine tahliller ve değerlendirmeler yaptım.

Çalışmamda, Borçalı âşıklık geleneğinin özelliklerini, genel manada yansıtmaya özen gösterdim. Âşık Kamandar'ın hayatı, sanatı ve edebî kişiliğine dair tüm bilgilere yer verdim. Âşık Kamandar'ın bulabildiğim bütün şiirlerine yer verdim. Ayrıca şiirleri şekil ve muhteva özellikleri bakımından tahlil etmeye çalıştım. Sözlük bölümünde, âşığın şiirlerinde yer alan Türkiye Türkçesinden farklı olan kelime ve kelime gruplarının anlamlarını verdim. Okuyanlara kolaylık sağlaması bakımından çalışmamıza genel dizin hazırlamayı ihmal etmedim. Genel dizine aldığım bazı özel isimler, kitapta farklı biçimlerde yer alsada - Âşık Kamandar Efendiyev (Kamandar, Âşık Kamandar), Âşık Emrah Gülmammedov (Emrah, Âşık Emrah), Bakü (Bakı), Tiflis (Tbilisi) - bunlardan birine yer verip diğer biçimlerini parantez içerisinde göstermeyi uygun buldum. Ayrıca bazı özel isim ve tamlamaları da parantez içerisinde açıklamasıyla birlikte verdim. Çalışmamızın sonuna da âşıkla ilgili fotoğrafları ekledim. Bazı fotoğraflarda belirttiğimiz tarihler, fotoğrafın çekildiği zamanı göstermektedir.

Âşık Kamandar'ın şiirlerini Türkiye Türkçesine aktarırken, Azerbaycan Türkçesi imlâsına bağlı kaldım. Kapalı “ë” lerin üzerine nokta koydum. Diğer “e” leri ise Türkiye Türkçesindeki şekliyle gösterdim. Hırıltılı “h” leri “x” harfiyle, kalın “g” sesini “q” harfiyle gösterdim. Sözlüğe aldığım kelimelerde de aynı kurallara uydum. Ayrıca Azerbaycan Türkçesiyle yazılmış bazı metinlerden yaptığım alıntıları Türkiye Türkçesine aktararak verdim. Aktarılan bu alıntılarda ve diğer bazı kısımlarda geçen şahıs ve yerleşim yeri adlarını, Azerbaycan Türkçesinde kullanıldığı şekliyle vermeye özen gösterdim.

Bu çalışmanın, sahada araştırma yapmaya istekli kişilere, ayrıca zengin ve eşsiz kültürümüze merak duyanlara bir nebze de olsa ışık tutacağı inancındayım.

Elinizdeki çalışmanın vücuda gelmesinde, maddî ve manevî olarak hiçbir hususta yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Ayşe İLKER'e ve Doç.

Dr. Zeynelâbidîn MAKAS’a, ve ayrıca kitabın düzenlenmesi konusunda zaman ayıran değerli hocam Prof. Dr. Halim SERARSLAN’a teşekkürü bir borç bilirim.

I. BÖLÜM

ÂŞIK KAMANDAR EFENDİYEV

A. Borçalı Edebî Muhiti ve Âşıklık Geleneği

Borçalı, Gürcistan’ın büyük şehirlerinden birisi olan Marneuli’nin Azerbaycan Türkçesiyle söylenen biçimidir. Gürcistan’ın bugünkü toplam nüfusu düşünüldüğünde, günümüzde 500.000’in üzerinde Azerbaycan Türkü’nün yaşadığı Borçalı şehrinin nüfusu, azımsanamayacak ölçüdedir.

Borçalı’da zamanla ortaya çıkan edebî hareketin başlangıcından ve gelişmesinden söz etmeden önce şehrin tarihî gelişimine değinmenin yerinde olacağı kanaatindeyiz. Bu hususta Azerbaycan Sovyet Ansiklopedisi’nde şu bilgilere yer verilmiştir: “Borçalı arazisinin üçte biri dağlık, geriye kalan kısmı ise düzlüktür. Borçalı’ya erken orta yüzyıllarda Türkçe konuşan gruplar, 16. ve

17. yüzyıllarda ise kitleler hâlinde Azerbaycanlılar göç eder. Geniş yaz ve kış otlaklarına sahip olan Borçalı’da, büyük ve küçükbaş hayvancılık, bağcılık, tahılcılık ve ipekçilik gelişir. Borçalı, bazen Azerbaycan, bazen de Gürcistan idaresi altına girmiş; ancak çoğu zaman müstakilliğini korumuştur. Borçalı 18.yüzyıldan önce Gence Beylerbeyliği’nin hakimiyeti altındadır. Beylerbeyi Ziyadoğlu, 1736 yılında Muğan’da Nadir Şah’ın Borçalı’yı Qazax bölgesi ile birlikte Gence Beylerbeyliği’nden alıp, Kartli-Kaxeti Çarı’nın idaresine bırakır. 18.yüzyılın ortalarında Azerbaycan’da hanlıkların kurulması ile Borçalı’da sultanlık ilân edilir.

Borçalı halkı, Ağa Mehemed Şah Qacar ve Abbas Mirze’nin kuvvetlerine karşı savaşı. 1801 yılında Borçalı Sultanlığı Rusya idâresine bırakılır. Borçalı süvarileri, Rus ordularının Qazax ve Gence gibi bölgelere girişine iştirak eder.

19.yüzyılın ortalarında Borçalı kazaya çevrilir. Halkı, Azerbaycanlılardan oluşan Qarayazı ve Qaraçöp bölgeleri Borçalı’dan ayrılır. Kaza, 1929 yılında lâğvedilip Borçalı-Lüksemburg (Bolnisi),

Başkeçid (Dmanisi) ismiyle üç bölgeye ayrılır. Borçalı bölgesi 1950 yılında Marneuli adını alır.

Borçalı arazisindeki 62 köyde (Ağqula, Ağaməmmədli, Arıxlı, Ağteklı, Baydar, Beyler, Beytərefçi, Qaçaqan, Qızılı Hacı, Qullar, Quşçu, Qoçulu, Demirçi, Həsənli, Deymə Qöyərxi, Daşlı Qullar, Muğanlı, Mollaoğlu, İlmezli, İmir, Kepenekçi, Keşeli, Kürdlər, Candar, Cəferli, Sadaxlı, Sarvan, Saracılı, Tekeli, Tehlə vd.) Azərbaycanlılar yaşamaktadır.”¹

¹Azərbaycan Sovyet Ansiklopedisi, c.2, s.255-256, Bakı, 1978.

Borçalı edebî muhiti, Azerbaycan edebiyatının ortaya çıkışında, şekillenmesinde ve gelişmesinde önemli bir yere sahiptir. Gürcistan'ın başkenti Tiflis'le birlikte Borçalı, Gürcistan'da yaşayan Azerbaycanlıların edebî, içtimaî ve medeniyet merkezi durumundadır. Borçalı'nın Tiflis'e olan yakınlığı, edebî faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde ve halka yayılmasında mühim bir rol oynar. Çünkü Tiflis, zengin tarihiyle ve konumuyla edebî ürünlerin yayıcısı görevini üstlenir. Aşağıdaki örnekler, şehrin bu görevini aksettirmesi bakımından oldukça önemlidir.

Azerbaycan tiyatrosunun kurucusu Mirze Fethali Ahundzade'nin "Hekayeti Molla İbrahimxəlil Kimyager" adlı tiyatro eseri, 1972 yılında ilk kez Tiflis'te sahnelenir.

Azerbaycan'ın ilk gazetesi "Ekinci" bununla birlikte "Ziya", "Ziyaye- Qafqaziyye", "Şerqi-Rus", "Molla Nesreddin" gibi bir çok gazete Tiflis'te de neşredilir. Ayrıca Tiflis'te Azerbaycan Türkçesiyle neşredilen bazı gazeteler, edebî muhitin şekillenmesine ve zamanla güçlenmesine katkıda bulunur.

"1911 yılından önceki Gürcistan Demokratik Cumhuriyeti (1918-1921) devrindeki 'Gelecek' (1918), 'Gençler Yurdu' (1918), 'Qelebe', 'Al Bayraq' (1918), 'Veten' (1920) ve diğer matbuat organları kendi faaliyetlerine başladıktan sonra aydınlar, Tiflis'te Azerbaycan Türkçesi ile yeni matbuat organları çıkarmak için çalışmaya başladılar. Mart ayında 'Kommunist' (1921) gazetesi çıkarıldı. 1922'den önce 'Yeni Fikir', 1927'de 'Yeni Kend' (1927-1938) gazetesi çıkarıldı. İlerleyen yıllarda Tiflis'te 'İşıqlı Yol' (1924), 'Dan Ulduzu' (1926-1931), 'Şerq Kolxozçusu' (1931), 'Qızıl Şereq' (1926-1930), 'Yeni Quvve' (1930-1938), 'Genc Nesl' (1939-1941) gazeteleri de çıkarılmaya başlanır."²

Tiflis'te yayımlanan 'Gürcistan gazetesi', Süleyman Efendi'nin başyazarlığı ve gözetiminde İslam Eliyev, Nesib Yusifoğlu, Elman Keleyev, Qasım Meftuni, Memmed Gülmammedov, Şüreddin Memmedli, Rafiq Hümmet,

E. Şahvelev, Ezim İsmayılı, Behram Mehdi, Müzeyyet Yusifov, Mahdum Keşeligibi gazetecilerle birlikte yayın hayatına devam etmektedir.

Samed Vurğun, Resul Rıza, M.S. Ordubadi, M.D. Resulzade, M.Dilbazi, N.Refibeyli, Osman Sarıvelli, S.Rüstem, E. Nazim, M. Hüseyin Arif gibi edipler Gürcistan'da bulundukları yıllarda, Gürcistan'daki Azerbaycan edebî muhitinin canlılık kazanmasında mühim rol oynarlar.

1940'lı yıllarda, İkinci Dünya Savaşı'nın tesiriyle, Tiflis'teki edebî faaliyetlerin zayıflamaya başladığı görülür. Bu zayıflamada Rusya ve

Gürcistan idaresinin payları oldukça büyüktür. İkinci Dünya Savaşı'nın ve bu iki devletin baskılarının tesiriyle edebî faaliyetlerini Tiflis'te sürdüren Azerbaycanlı edipler,

² Müşfiq, MEDEDOĞLU, “Çağdaş Borçalı Edebi Mektebi”, Azerbaycan Neşriyyatı, s.15 Bakı, 1994.

Azerbaycan'ın başkenti Bakü'ye giderek, faaliyetlerine orada devam ederler. "İlk yazılarını, Gürcistan'ın yerli ve merkezî matbuat organlarında yayımlamış, görkemli edebiyatçı-alim Aziz Şeref'in sesi bir süre sonra Moskova'dan gelmiş; tanınmış yazar, alim, şair ve tenkitçilerden Rıza Şahveled, Adil Babayev, Ehed Hüseyinov, Eliyar Qarabağlı, Seyfulla Eliyev, Eli Saleh ve başkaları Bakü'de yazmaya başlarlar. Daha sonra onların halefleri olan, Borçalı sanat çeşmesinden su içmiş, akademisyen Kamal Talibzade, Profesör Cemal Mustafayev, Penah Xelilov, Zahid Qaralov, Şamil Qurbanov, Abbas Hacıyev, Eflâtun Saracı, Sabir Eliyev, Dilare Eliyeva, tanınmış nasir Tahir Hüseyinov, şair İsa İsmayılzade, Abbas Abdulla, Vilayet Rüstəmzade, Zelimxan Yaqub, Eldar Hacıyev, gazeteci Şerif Kerimli, Şahbaz Şamioğlu, İsmayıl Ömerov, Knyaz Aslan, Bedirxan Başkeçidli, Şeref Celilli ve diğerleri Bakü'de yaşayıp, çalışmaya mecbur kalırlar."³

İkinci Dünya Savaşı'nı müteakip yıllarda, mevcut idare bazı yayım organlarının çalışmalarını yasaklar. 1960'lı yıllardan itibaren, önceki yıllarda yayımı yasaklanan bazı gazeteler, tekrar Azerbaycan Türkçesiyle yayıma başlar. Basın-yayın faaliyetlerine konulan uzun süreli sansür, yavaş yavaş etkisini kaybederek ortadan kalkar.

1984 yılında Gürcistan gazetesinin yapısı değiştirilir ve gazetenin hacmi genişletilir. Bu sayede Borçalı aydınları, şairleri, âşıkları ve gazetecileri eserlerini daha kolay sergileme imkânına kavuşur.

Yakın zamanda bölgede kurulan edebî mahfiller ve yayım hayatına devam eden gazete, dergi vb. yayım organları edebî faaliyetlerin yayılmasına hizmet eder. 'Dan Ulduzu', 'Qaynaq', 'Yurd Yeri', 'Yeni Marneuli' ve 'Qelebe Bayrağı' bu edebî mahfillerden ve yayım organlarından bazılarıdır.

Yayın evleri, edebî eserlerin neşredilmesinde bir diğer önemli unsurdur. Tiflis'te faaliyet gösteren "Merani Neşriyat" da Gürcistan'daki Azerbaycan edebiyatı ürünlerini neşreden yayım evlerinden birisidir. Azerbaycan'daki, 'Genclik', 'Yazıcı' ve 'Azerbaycan' adlı yayım evleri Gürcistan'daki bu ürünleri basma görevini üstlenen sayılı yayım evleri arasında gösterilebilir.

Borçalı edebî muhitinin oluşmasında ve inkişafında yörede yetişen şairlerin, âlimlerin, yazarların, araştırmacıların, sanatçıların, gazetecilerin yanı sıra, zengin bir halk kültürünü ve folklorunu yaşatan, asırlardan bu yana süzülüp gelen 'âşıklık geleneği', en mühim rolü üstlenir.

Geleneğin ortaya çıkış zamanı, Anadolu ve Azerbaycan âşık

edebiyatının ortaya çıkış zamanıyla paralellik gösterir. “Araştırmacıların çoğu, âşık kelimesi ve âşık edebiyatının Anadolu ve Azerbaycan’da ortaya çıkışının hemen hemen aynı döneme tekabül ettiği görüşünde birleşir. Bir rakam belirtmek gerekirse, bu

³ Müşfiq, MEDEDOĞLU, “Çağdaş Borçalı Edebi Mektebi”, Azerbaycan Neşriyyatı, s.19 Bakı, 1994.

dönem XV. ve XVI. asırlardır.”⁴ Borçalı âşıklık geleneği, Azerbaycan âşıklık geleneğinin bir parçası olduğuna göre, geleneğin doğuşu yukarıda belirttiğimiz zamanla örtüşür.

Anadolu, Azerbaycan ve Borçalı âşıklık gelenekleri doğuşu, gelişmesi ve zenginleşmesi bakımından pek çok benzerlik gösterir. Bu benzerliklerden ayrıntılı olarak söz etmeyeceğiz. Ancak bir örnek teşkil etmesi açısından gelenekteki “usta-çırak” ilişkisini yansıtmayı uygun buluyoruz. Âşık olma yolundaki hevesli kişinin âşık olabilmesi bu ilişkiyi, kurallarına uygun bir şekilde yaşamasına bağlıdır. Usta-çırak ilişkisi âşık olma yolunda oldukça meşakkatlidir.

“Âşık olmak için usta yanına giden heveskâr, önce fizikî kontrolden geçer. Yaşı 16-17 arasında, yani bulûğa ermiş olmalı. Bu şart ses için önemlidir. Zira bulûğa erdikten sonra değişen ses, her zaman olumlu olmayabilir. Boyu münasip olmalı, fizikî özü olmamalıdır. Özellikle dilinde pelteklik veya kekemelik gibi kusurlar bulunmamalıdır. Belli bir öğrenimden geçmiş, dilin gramatik özelliklerini kavramış adaylar tercih edilir. Çırak, ustanın eseri sayıldığı için, her usta çırak seçiminde çok hassas davranır, tabiri câizse kılı kırkayar. Adayın fizikî özürü olmadığını gören usta onu çıraklığa kabul edip şartlarını söyler. Sözlü mukavele işlemi bittikten sonra çırak ustalaşınca kadar ustasının evinde kalır; aileden biri olarak kabul edilir. Çırak, başta ustası olmak üzere, onun ailesi ve çevresi tarafından daima gözlem altında tutulur. Çırağın en ufak bir hatası mesleğinden olmasına sebep olur. Çünkü bir ustanın yanından ayrılan çırağı, diğer usta âşıklar çıraklığa kabul etmez. Çırak, ustasıyla birlikte bütün meclislere iştirak eder. Ustası ona insanî ilişkileri, meclis adabını, ahlâklı olmayı, sabır ve metaneti, farklı ortamlardaki davranış ve üslûbu, dürüstlük ve sanat aşkını pratik usulle öğretmeye başlar. Hatta aralarında argo, karga dili, kuş dili diye adlandırılan şifreli bir dil geliştirirler. Bu dil üç beş dilin karışımından ibarettir. Usta âşık, çırağın gerçek bir âşık olacağına kanaat getirdikten sonra bu dili öğretir. Meselâ: Şagird, tevariye başlamadan evvel bökünü, efanı xasdandır. (Çırak, programına başlamadan önce kılık kıyafetini düzelt.) Şagird, tevarimiz xasdandır, xasmısdır. (Mesliste saygıdeğer insanlar vardır, hâl hareketine dikkat et) vb. gibi. Çırak bu nevi sınavlardan çıktıktan sonra, sıra yavaş yavaş saz ve söze gelir. Bu aşamada ona saz tanıtılır, sazın kılıfından çıkarılması, kılıfa konulması, asılması, tutuş şekilleri, kısımları (perdeler, teller, eşikler vb.)

akort çeşitleri, perdelerin bağlanması, tel takılması, mızrap (tezene) tutuş

ve vuruş usulleri öğretilir. Bunu, basitten karmaşığa doğru âşık makamları ve çalıp okumatakip eder. Daha sonra halk hikâyeleri ve usta malı tabir olunan şiirlerle diğer şiirnevilerinin ifa edilişi ve anlatış biçimleri kavratılır. Tamamen pratik usulün uygulandığı bu öğrenim süresi, çırağın yeteneğiyle orantılı olarak, en az beş yıl

⁴ MAKAS, Zeynelâbidin, “Çağdaş Azerbaycan Âşık Şiiri Biçimleri”, s.21, İstanbul, 2000.

devam eder. Bu süre zarfında ustanın izni olmadan, çırak ailesiyle bile g r şmez. Çırağın ustalaştığına kanaat getiren usta, yedi usta âşığa haber g nderir. Bir tarih belirlenir; çırak imtihana tâbi tutulur. J ri  yesi âşıklardan en kıdemlisi başkan olur. Âşık adayına saz, saz makamları, halk hik yeleri, usta malı şiir ve âşık şiirleriyle ilgili tatbik  sorular sorulur. Sonra muamma, bağlama faslına geçilir. B t n bunlardan y z akıyla çıkan adaya saz ve âşık kıyafeti verilir. Aday da j ri  yelerine ya sınav g n , ya da kararlaştırılan daha sonraki g nlerin birinde ziyafet verir. Sınavda başarısız olan adaya yeniden hazırlanması in belli bir s re tanınır. Sınavı başaran aday usta âşıkların elini  per. Daha sonra m stakil âşık sıfatıyla mesleği icra eder.”⁵

Zaman zaman d zenlenen âşık kurultayları, âşıklık geleneğinin vazgeçilmez unsurlarından bir diğeridir. Ancak Borçalı y resinde, âşık meclisleri, çeşitli festival ve kutlamaların dışında m stakil bir âşık kurultayına rastlanmaz. Azerbaycan’da 5 Mayıs 1928’de I. Âşıklar Kurultayı, 12 Mart 1938’de II. Âşıklar Kurultayı, 2 Nisan 1961’de III. Âşıklar Kurultayı ve 19 Mart 1984’te IV. Âşıklar Kurultayı’nın toplandığını g r yoruz. Borçalı âşıkları, Azerbaycan’ın başkenti Bak ’de d zenlenen bu kurultaylara iştirak ederler. Bu kurultaylara Anadolu’dan da bazı âşıklar katılır.

 lkemizde de Azerbaycan’da olduğu gibi çeşitli kurultaylar d zenlenmiştir. 1931’de Sivas’ta, 1938’de Bayburt’ta ve 1964’te yine Sivas’ta d zenlenen “Âşıklar Bayramı” g n m zde bir gelenek h lini almış, sonraları ise aynı isimle Konya’da d zenlenegelmiştir.

18. ve 19. y zyıllarda Tiflis’te g r len âşık kahveleri, aynı y zyıllarda İstanbul’daki âşık kahveleriyle benzerlik g sterir.

Azerbaycan âşıklarının şiirlerinde genellikle mahl s yerine isimlerini kullandıklarını g r yoruz. Bununla birlikte şiirlerinde mahl s kullanan âşıklar dayok değildir.

Azerbaycanlı âşıklar arasında “b deli âşık” kavramı pek yaygın değildir. Bunda y redeki rejimlerin tesiri kadar, âşıkların bu işi bir meslek olarak benimsemeleri de etkili olmuştur.

G ye, Tebriz, şirvan, Tovuz, Qazax, Derbend gibi âşık mektepleri, âşıklık geleneğinin zamana, zemine ve şartlara g re ortaya çıktıkları b lgelerin adlarını alarak birer âşık mektebi olarak isimlendirilir. Bu mekteplerden birisi de “Borçalı Âşık Mektebi”dir. “Âşıklık sanatı gitgide gelişerek 18. y zyılda ve sonraki y zyıllarda, âşıkların yaşadıkları, faaliyet g sterdikleri arazilere ve okuma tarzına g re çeşitli okulların

ortaya çıkmasına vesile olur. Derbend,

⁵ MAKAS, Zeynelâbidîn, “Çağdaş Azərbaycan Âşık Şiiri Biçimleri”, s.36-37-38, İstanbul, 2000.
(Mürsel HEKİMOV, Azərbaycan Aşiq Edebiyyatı, s.190-239, Bakı, 1983.)

Tebriz, Şirvan, Qazax, Tovuz, Göyçe, Borçalı ve başka âşık okulları örnek gösteriliyor.”⁶

Şair Nevi, Me’sim Beyazıtlı, Xeste Hesən və Âşık Şenlik, Borçalı Âşık Mektebi’nin kurucularından sayılmaktadır. Zamanla Karaçöplü Musa, Âşık Sadıq Sultanov, Âşık Mehmed Sultanov, Âşık Emrah Gülməmmədov, Elixan Qarayazılı, Xındı Memmed, Hüseyn Saracılı, Kurban Eli Bayramov gibi âşıqlar tərəfindən məktəbin zənginləşdirildiyi görünür. Son asırda isə bayrağı Âşık Əhməd Sadaxlı, Nüreddin Qasımlı, Arif Dünyamalıoğlu, Âşık Kamandar, Aslan Kosalı təşir. Heveskar Nüreddinoğlu, Vəkil Həməmlı, Termeyxan Qasımlı, Aman Kamiloğlu, Zindofil Eliyev, Telli Borçalı, Nargile Nebi gibi genç âşıqlar, gələneğin yeni nəslini oluşturan, gələcək vədədən âşıqlar arasında sayılmaktadır.

Borçalı’nın muhtəlif yerlərində saz qrupları qurulmuşdur. Oluşturulan bu saz qruplarında, Âşık Me’sim İsmayıl oğlu, Âşık Mehmed Sadaxlı, Âşık Ziyəddin Keşeli, Âşık Əhməd Sadaxlı gibi bazı âşıqlar gönüllü olaraq yeni nəslin yetişdirilməsi adına çocuklara saz və söz dərsləri verir.

Âşıklıq gələneğinin digər bir unsuru olan dəyişmələr (atışmalar) Borçalı âşıqlarınca da yapılmaktadır. Dəyişmələrə Borçalı’ya çevrədən gələn âşıqların dəkatıldığını görüyoruz. “Borçalı âşıqlarında olduğu gibi, Borçalı’ya Türkiyə və İran’dan gələn âşıqlar arasında da saz dəyişmələri yapılmaktadır. Tiflis’te Âşık Şair Nevi’nin, Güney Azərbaycan’dan gələn Âşık Heyli, Âşık Molla Abbas, Âşık Abdulla, Âşık İsmayıl və Âşık Şenlik ilə; Karaçöplü (Gürcistan’ın doğusu) Âşık Musa’nın Me’sim Beyazıtlı ilə; Âşık Növres İman’ın Âşık Sadıq ilə; Âşık Kuşçu İbrahim’in Âşık Hüseyn Bozalqanlı ilə saz dəyişməsi olmuşdur. Bu saz dəyişmələri, âşık sənətinin gözəl nümunələridir. Bəyləliklə gönüldən yapılan bu tür dəyişmələr və atışmalar parmakla sayılır.”⁷

Borçalı’da ifa edilən saz havalarının sayısı konusunda elimizde kesin bir bilgi yoktur. Bu husustaki genel düşünce saz havalarının 80 civarında olduğudur. Azərbaycan’ın şifahi folk edebiyatı araştırmacılarından Profesör Mürsel Həkimov 130 saz havasının, musikişinas Azad Kerimov isə 160 saz havasının bulunduğunu yaptıkları təsniflərle ortaya koyarlar. Saz havalarının saylarının belirsizliyində belli başlı etkenlər vardır. Bəzi saz havalarının zamanla dəğərini yitirip kullandırılmaması, aynı havaların farklı şəkilde isimlendirilməsi, son zamanda Borçalı âşıqlardan bəzilarının (Mehmed Sultanov, Sadıq

Sultanov, Emrah Gülməmmədov, Kamandar Əfəndiyev, Hüseyn Saracılı, Xındı Memmed vd.) yeni saz havaları yaratması bu etkenler arasında sayılabilir.

⁶ Mirze, MEMMEDOĞLU, “Borçalı Aşıq Gelenekleri”, Yeni Düşünce Qezeti, Folklor Sayısı, s.20, Tbilisi, 29 Kasım-7 Aralık 2001.

⁷ Mirze, MEMMEDOĞLU, “Borçalı Aşıq Gelenekleri”, Yeni Düşünce Qezeti, Folklor Sayısı, s.20, Tbilisi, 29 Kasım-7 Aralık 2001.

Saz havalarının bazıları ortaya çıktığı yerin, ortaya çıkaran kişinin, şiir türlerinin adlarıyla adlandırılmıştır. “Saz havalarının bazıları ortaya çıktığı yerin adını alır: Şerirli, Naxçıvanı, Ağbabayı, Ağbulağı, Derbendi, İnce Güllü, Laçını, Ordubadi, Terteri, Diyarbekiri, Çıldır Güllü vb... Bazıları havayı ortaya çıkaran sanatkarın adını alır: Dilgemi, Hüseyini, Behmeni, Şeşişoğlu, Ahxanı, Duraxanı, Urfalı, Sümmani, Celaloğlu, Esedi, Celili, Qaracaoğlu, Qeribi, Qehremanı, Keremi vb... Bazı saz havaları ise şiir türünün adıyla söylenir: Tecnis, Texmis, Geraylı, Divani, Tesnif, Muxemmes, Güllü Qafiye vb... Bir kısmı da ait olduğu yerin adını alır: Dol Hicranı, İran Gözellemesi, Borçalı Gözellemesi, İran Dübeyti, İran Geraylısı, Bağdat Dübeyti vb...”⁸

Azerbaycan âşık meclisleri kendine has bazı özellikler gösterir. Meclisinseyri, meclis adabına uygun olarak âşık tarafından idare edilir. “Azerbaycan âşıkları programlarını divanî ile başlatıp, muhammesle bitirirler. Divanî, aslında aruzlu türlerden olup, 3 fâilâtün, 1 fâilün kalıbında olan şiirdir. Ancak âşıklar her mısraı 15 heceden ibaret şiirlere bu adı verirler. Âşık, usta malı divanî olduğu gibi, kendi eseri divanîyle de meclisi açabilir. Ancak mecliste bir başka âşık varsa ve rakip âşık ilk ayağı açmış ise, diğerinin ona aynı ayakla karşılık vermesi gerekir. Divanînin bir çok çeşidi olduğu gibi, sazda da farklı makamlarla icra olunur. Muhammes, her bendi beş mısradan oluşan ve her mısraı 15 veya 16 heceden müteşekkil şiirdir. Hikâyeyi veya programı bitirmeye hazırlanan âşık, muhammese başvurur. Onun da bir çok çeşidi mevcuttur. Eğer âşık bir düğünde (sünnet düğünü hariç) ise ve sonu kavuşmayla biten bir hikâye anlatmışsa, muhammes duvakkapma adını alır. Damat evine gelen gelini karşılamaya çıkan âşık, geline düğünün gidişatına münasip bir muhammes okur. Bunun karşılığında âşığa, gelinin çeyiz sandığından bir hediye verilir. Yani âşık, duvaktan bir şey kapmış olur. Bu aşamada okunan muhammese duvakkapma denilir.”⁹

Borçalı âşıklık geleneği içerisinde, Azerbaycan âşık şiiri biçimlerinin tamamına ait örnekler verilir. Yörede yetişen pek çok âşığı ve bunların bazı özelliklerini yine Borçalı âşıklarından birisi olan Âşık Ziyeddin Keşeli’nin aşağıdaki koşmasında görmek mümkündür:

“USTAD NEFESİ
Şeyirdlere yol gösteren işıqdı,
Şö’leli şamdandı ustad nefesi.
Şenlik meclisine bir yaraşıqdı,

Çox geniş mëydandı ustad
nefesi.

⁸ Mirze, MEMMEDOĞLU, “Saz Havaları”, Yeni Düşünce Qezeti, Azeri Sayfası, s.19, Tbilisi, 15-22 Ocak 2002.

⁹ MAKAS, Zeynelâbidin, “Çağdaş Azərbaycan Âşık Şiiri Biçimleri”, s.39, İstanbul, 2000.

Könüller oxşayan, göz yaşı
silen, Ëlinnen ağlayan, Ëlinnen
gülen, Dünyanın sultanı, quş
dili bilen, Hezret Sülèymandı
ustad nefesi.

Dede Qorqud aşıqların
neridi, Menim ağam
ustadların piridi, Adem ata
yaranannan beridi, Alemdi
zamandı ustad nefesi.

Yunisi Emredi, Sultan
Abdaldı, Qoşqusu gözeldi,
Aşiq Vèysaldı. İslam erden
erdi, kelmesi baldı, Qaraca
oğlandı ustad nefesi.

Şıx Alı, Ağ Aşiq qocaman
nerdi, Gövher qalasıdı, metahı
zerdi. Dollu Mustafadı, Dollu
Ebzerdi, Aşiq Duraxandı
ustad nefesi.

Telatümlü bir deryadı,
ummandı, Yaqutdu, Zümrütdü,
gövheri-kandı. Qurbanidi,
Elesgerdi, İmandı, Abbas
Tufarqandı ustad nefesi.

Lezgi mëydanına çıxan
xesimdi, Sèvincimdi,
kederimdi, yasımdı. Bağlı
qıfılbenddi Xeste Qasımdı,
Ayeti Qur'andı ustad nefesi.

Dolanır dövr edir çerxin

gerdişi, Kime qem getirir,
kime teşvişi. Qeribi vetene
yétiren kişi, Xızırdı-pirandı
ustad nefesi.

Ferhad sêvib şirin yarın
baxışını, Hemze Nigarını, Aşıq
Yaxşını.
İlahi qüdretden çekib
naxşını, Yusifi-Ken'andı
ustad nefesi.

Dede Yadigardı, Aşıq Yığvaldı,
Zoddu Abdulladı, Miskin
Abdaldı. İşareden qanan bir
ehli-haldı, Arifi-urfandı ustad
nefesi.

Zülalı, Me'lalı, Aşıq Sümmanı,
Xatırladır mövca gelen deryanı.
Sadıx, Memmed senetinin
Loğmanı, Derdlere dermandı
ustad nefesi.

Qaranı qul oldu Xeste Hesene,
Şənnik bac vərmedi sultana,
xana. İzanı diz çekdi, baş eydi
ona, Şahdı, hökmürandı ustad
nefesi.

Faxralı Nebidi, şair Novruzdu,
Parlayan Güneşdi, Aydı,
ulduzdu. Açılan seherdi nurlu
gündüzdü, Zemin-asimandı
ustad nefesi.

Esil ustad şagirdinnen öyündü,
Arif meclisinde baxdı
söyündü.
Söyün Şemkirlidi, Memmed
söyündü, Cenneti mekandı ustad
nefesi.

Bayazid Me'simdi, Vanlı
Göyçekdi, Ağasınnan bade içib
gərçekdi.
Kelmeleri ter qönçedi
çiçekdi, Etirli rêyhandı
ustad nefesi.

Zernigar tor qurub fende
çağırır, Salmağa Valêhi bende
çağırır.
Name yazıb, o Derbende
çağırır, Böyük imtahandı
ustad nefesi.

Varxiyanlı Mehemmedi,
Ehmeddi, Me'sim Efendidi, Aşiq
Semmeddi, Qaraçöp Musadı,
Têmur, Mededdi, Aşiq
Qehremandı ustad nefesi.

Pervanadı şamdı nara yalvaran,
Bağban olar, bağça bara yalvaran.
Yehya Bey Dilqem tek yara
yalvaran, Sızlayan kamandı ustad
nefesi.

Hesretten qelbinde xan olan
aşiq. Kelmesi dahanda bal olan
aşiq.
Kotan berkiyende kal olan
aşiq, Söyün Bozalqandı ustad
nefesi.

“Mecnun Lèyli dèyib çöllər
dolandı”, “Kerem Esli üçün alışdı-
yandı”.
Erzurum dağında çendi,
dumandı, Qarlı zımistandı
ustad nefesi.

Aşiq Esed, Mirze, Necef,
Xeyyatı, Dillerinde qoşma,
qezel, bayatı.
Avazında “Misri”, “Cengi”,
“Hèyratı”, Bexandı, zilxandı ustad
nefesi.

Gözellerdi Se’di Beyin qonağı,
İlham menbeyidi kövser bulağı.
Mö’cüzedi Xan Emrah’ın
barmağı, Hekimdi, loğmandı
ustad nefesi.

Molla Penah, Molla Veli Vidadi,
Semed Vurğun, Söyün Arif
doğmadı. Ellerin qelbinde yaşayır
adı, Şerafetdi-şandı ustad nefesi.

Fetalı, Fermayıl-şəşennerdi
o, Aşıq İrza baba-erennerdi
o.
Kamil senetkarı sevennerdi
o, Xaxtınlı Təlmandı ustad
nefesi.

Kamandar avazı durna
sesidi, Billur bulaqların
zümzümesidi. İlahi nüfuzu-
haqqın sesidi, Edalet
divandı ustad nefesi.

Aşıq Nüreddindi, Aşıq Ülfetdi,
Aşıq Mehemeddi, Aşıq
Ehmeddi. Borçalı bülbülü Xındı
Memmeddi, Şair Ağacandı
ustad nefesi.

Aşıq Musa, Aşıq Necef
Göyçeli, Veli, Molla Cuma
gövher xezneli. Altmış yaşında
sêven gözeli, Mehemed
çovandı ustad nefesi.

Arzusu şadlıqdı, toydu,
düyündü, Qelbi êlin
şenniyinnen döyündü.
Meclisler ziyneti Aşıq
Söyündü, Nağıllı dastandı
ustad nefesi.

Avdı Qaymaxlıdı, Letif
Genceli, Mezahir Daşqındı,
Calal İnceli. Şair Abbaseli-
Gövher kelmeli, İncidi,
mercandı ustad nefesi.

Pervana Hesendi, Qara
Qeribdi, Derya Mehemeddi,
Aşıq Arifdi. Qismetini haqqın
özü vèribdi, Alxandı, Astandı
ustad nefesi.

Petekdeki baldı, qaymaxdı,
yağdı, En uca zirvedi, en uca
dağdı.
Sefalı bağçadı, mèyveli
bağdı, Bülbüllü gülşandı
ustad nefesi.

Gözeller seyrine çıxan oylaxdı,
Dumduru çəşmedi, qaynar
bulaxdı.Çiçekli çemendi, güllü
yaylaxdı, Sehni gülüstandı
ustad nefesi.

Aşıq Şakir, Aşıq Penah,
Beylerdi, Senet aleminde bexti
yèylerdi.
Senetiyle ürekleri tèylerdi,
Şemşirdi, Qurbandı ustad
nefesi.

Ezablı Mikayıl “qoca qartaldı”,
Hesen gözellerden min ilham
aldı. Meftunu dillerde ebedi
qaldı, Gerdişi dövrandı ustad
nefesi.

Alınmaz qaladı bendi-beresi,
Bir orduya baravardı heresi.
Qoç Koroğlunun bir deli
ne'resi, Ekberdi, İmrandı
ustad nefesi.

Kerem İncelidi, Covan
Efqandı, Aşıq Meherremdi,
Söyün cavandı. Aşıq Edaletdi,
meşhur cahandı, Hacı
Qocamandı ustad nefesi.

Memmed Aslan, Elyar-adı
bellidi, Alxas Ağa, Reşid şirin
dillidi.
Ağsaqqaldı Osman
Sarıvellidi, Bir ehli İmandı
ustad nefesi.

Şair Mehemmeddi,
Dünyamalıdı, Aşıq Almaz,
Qerib, Qurbanalıdı. Senetkardı
senetinnen halıdı, Təlmandı,
Salmandı ustad nefesi.

Aşıqların mürşidi var, piri var,
Ağası var, Mövlası var, neri var.
Basılmaz méydanda çox hüneri
var, Qeti pehlivandı ustad nefesi.

Aşıqlara buta vèren, cam vèren,

Dolu bade vèren, min ilham
vèren. Murada çatdıran, arzu
kam-vèren, Ol Şahımerdandı
ustad nefesi.

Aş1q Şehadetdi, Şeyda Ezizdi,
Aş1q Oruc, Sarvan Bayram bir
izdi. Nè'metli süfredi tamı
lezizdi, İştahı açandı ustad
nefesi.

Aşıq Mustafadı-kendi
Tekeli, Quşçu İbrahimdi-
aslan ne'reli. Qırxılı
Ziyeddin-eyyar mezeli, Aşıq
Qaracandı ustad nefesi.

Hansı aşiq ustad dersin
alıbdı, Elde ad qazanıb, çox
ucalıbdı. Aşıq Haxvêrdidi,
Aşıq Talıbdı, Şair İsmixandı
ustad nefesi.

O Bayramelidi ucalan şair,
Xeste düşüb qemnen qocalan
şair. Senet meydanında bac
alan şair, Göyçeli Behmandı
ustad nefesi.

Bimar Eli, Qemkêş
Allahvêrdidi, Sücayet,
Heveskar haxdan vêrgidi.
Salahlı Paşadı, Sefer Vêrdidi,
İdris, Mêhdixandı ustad nefesi.

Qemli revayetdi aşiq
nağlıdı, Elinnen ayrıldı sine
dağlıdı. Şair Eli, Behmen
Vetenoğludu, Obası talandı
ustad nefesi.

Senetinde min hikmeti
gösteren, Mö'minlere teriqeti
gösteren, Hax yolunda
heqiqeti gösteren, Nurlu yol
erkandı ustad nefesi.

Faxralı Hasandı, Zeryer

Molladı, Tecnis Abbas-
tecnisiyle dünyadı. İlmezliden
İsmayıldı feryadı, Haraydı,
tufandı ustad nefesi.

Coşan deli Kürdü, axan Arazdı,
Memmed İsmayıldı, Memmed
Arazdı. Xaloğlu Söyündü, şirin
avazdı,
Aşiq Şemistandı ustad nefesi.

Abbas Abdulladı, yurddu, qeyretdi,
Yetim Mahmud, Çovan Mahmud
hikmetdi. Aşığın kəlamı, öyüd nesyetdi,
Yazılı fərmandı ustad nəfəsi.

Le'l kəlmələr sıralanıb dodaxda,
Sanki cəh-cəh vurur bülbül
butaxda. "Bir eli torpaxda, bir eli
haxda", Şair Zəlimxandı ustad
nəfəsi.

Demirçi Abbasdı, Aşix
Xanlardı, Söz dəmemiş
işaredən anlardı.
Dərd ehlidi, oda yanan
canlardı, Vəfalı pəymandı
ustad nəfəsi.

Gönçəli Sayyatdı, Zeki İslamdı,
Elinin vurduğu xaldı,
melhemdi. Aşıq Mahmud,
Alxan tebi ilhamdı, Şirin xoş
zebandı ustad nəfəsi.

Dan yərinə düşən xoş bir
sədadı, Novruzdu, bahardı
vaxtdı və'dədi. Obaları gezen
"Bulaq" dedədi, Aşıqdı ozandı
ustad nəfəsi.

Murad Niyazlıdı,
İsfəndiyardı, Cavan
Edaletdi, Aşıq İlqardı. Aşıq
Alqayıtdı-tələyi yardı,
Şöhretdi, ad-sandı ustad
nəfəsi.

Söhbətinnen ələ xalqa yaraşan,
Sazınnan-sözünən serhedlər
aşan. “Sarıtəlnən” mahalları
dolaşan, Memmedli Elxandı
ustad nefesi.

Aşıq Heveskardı, Aşıq
Sayyatdı, Aşıq Bafelidi,
Kövrek Muratdı. Eşrefdi,
Salmandı xoş xasiyyətdi, Aşıq
Terməyxandı ustad nefesi.

Aşıq Cemil, Se'di qiymetli
düdü, Gülabının sazı, tilsimli
sirdi.

Aşıq İbrahimdi, Aşıq
Nedirdi, Aşıq İrzaxandı
ustad nefesi.

Ustadlığın yüz fendi var, zoru
var, Tilsimi var, kemendi var,
doru var. Kilidli qıfılbendi var,
toru var, Qaranlıq zindandı
ustad nefesi.

Ağelidi, Qaracalar Sabirdi,
Metahları düdü, mearda
birdi. Leyaqetdi, merifetdi
sebirdi, Zindofil, Cahandı
ustad nefesi.

Könlünün kitabı varax-varaxdı,
Kêçmişden hay vèren sesdi-
soraxdı. Borçalı'da yanan oddu-
ocaxdı, Derviş Osmandı ustad
nefesi.

Merdana Söyündü sinesi
umman, Aşıq Semenderdi-
leqebi Aman. Candarlı
Serxandı, Gorarxı Astan,
Sadaxlı Mèhmandı ustad
nefesi.

Aşıqların qelbi haqqa bağlıdı,
Aşıq Aydın, Murad Çovan
oğludu. Abdal misal aranlıdı
dağlıdı, Yollara revandı ustad
nefesi.

Aşıq Allahyardı, Aşıq Hesretdi,
Sazbend Elbeyidi, Aşıq Eheddi.
Me'sim, Novruz, Aydın mehri
ülgetdi, Sade Mehribandı ustad
nefesi.

Dinleyerem kimin varsa
sorğusu, Yaddan çıxan sözün
doğrusu.
Cergelenib aşıqların
ordusu, Ali komandandı
ustad nefesi.

Gahdan sêvinc görüb gahdan qem,
keder, Bir günü bal olub bir günü
zeher.

Qalu-beladan ta, bu güne
qeder, Yol gelen karvandı
ustad nefesi.

Êşq olsun Allaha, sirli
sübhana, Rüzgarı gerdişe,
çerxi dövrana. Adem yaşlı bu
le'l yükü karvana, Başçıdı,
sarvandı ustad nefesi.

Bêl bağlayıb sığınmışam ustada,
Hezret Mehemedde, o gözel
ada. Ziyeddini me'lum qoymaz
dünyada, Rebbim Ezmişandı
ustad nefesi.”¹⁰

Borçalı âşıkları, “Qoç Koroğlu”, “Avazın Loğmanı”, “Xan”,
“Dede”, “Ağsaqqal”, “Qartal Qanadlı”, “Sazın Şaxı”, “Dede Qorqud
Ne’reli” gibi unvanlarla anılırlar.

Bütün bu tespitler, Borçalı Âşık Mektebi’nin, Azərbaycan âşıklık
gelenəğinin inkişafında, önemli görevler üstlendiğini doğrulamaktadır.
Borçalı yöresinde yetişen yeni nesil âşıklar, gelenəği devam ettirecekler ve
kendilerinden sonra gelecek olanlara aktaracaklardır. Bu sayede Borçalı
Âşık Mektebi, çağdaş Azərbaycan âşık edebiyatının daimi bir parçası
olacaktır.

¹⁰ Aşıq Ziyeddin, BORÇALI, “Ruhani Ruha Dermandı”, s.110-111-112-113-114-115-116, Bakı, 2000.

B. Âşık Kamandar Efendiyev'in Hayatı

Âşık Kamandar Efendiyev, 1932 yılında Gürcistan'ın Marneuli, Azerbaycan Türkleri'nin deyimiyle "Borçalı" şehrinin Kepenekçi köyünde dünyaya gelmiştir.

Babası Hemid Efendiyev, annesi Merziye Hanım'dır. Babası kalpakçıdır. Âşığın Cavanşir ve Efendi isminde iki erkek; Sultan ve Yasemin isminde de iki kız kardeşi vardır. Kardeşlerinden sadece, kendisiyle görüşebildiğimiz Sultan hayattadır.

Kısa ve küçük seyahatleri hariç, hayatının büyük bir bölümünü doğup büyüdüğü yer olan Borçalı yöresinde geçiren âşık, iki evlilik yapmıştır. İlk eşi Kıymet Hanım'dan Hemid, Musa ve Senem adında üç çocuğu olur. Kıymet Hanım ve bu evliliğinden olan çocukları hayattadır.

İkinci eşi Kazak diyarından Peri Hanım'dır. Bu evliliğinden ise, Eflatun ve Cavanşir adında iki oğlu; Hezangül ve Semengül adında da iki kızı olmuştur. Eflatun, babası Âşık Kamandar gibi saz çalmakta ve Moskova'da çalışarak ailesinin geçimini temin etmektedir.

Eğitim ve öğretime oldukça kıymet veren Âşık Kamandar'ın bütün çocukları, yüksek okul tahsili görmüştür. Kepenekçi'deki okulda biyoloji ve kimya öğretmenliği yapan oğlu Eflatun'un eşi Keklik Efendiyev, kayın babasını öz babası bildiğini, Âşık Kamandar'ın bir çok konuda kendisine yol gösterip yardım ettiğini, bugün de onun verdiği nasihatlerden yararlandığını dile getirir. Gelini Keklik Efendiyev'in nazarında Âşık Kamandar, küçükle küçük, büyükle büyük olmayı bilen, insanlar tarafından sevilip sayılan, deyim yerindeyse herkesin akıl danıştığı bir "Aksakal" dır.

Borçalı Âşık Mektebi; Tebriz, Karabağ, Şirvan-Muğan, Şemkir-

Kazakve G y e  şık mekteplerinden bir diğ eridir. Kamandar, Bor alı
 şık

Mektebi'nin bir üyesidir. Kamandar Efendiyev'in "Âşık Kamandar Efendiyev" olmasında, yediden yetmişe herkesin elinde saz, dilinde söz olan Borçalı yöresinde doğup büyümesinin büyük ölçüde etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Türk dünyasına ve Türk âşıklık geleneğine Âşık Xındı Memmed, Âşık Sadıq Sultanov, Âşık Emrah Gülmammedov, Âşık Hüseyin Saraclı, Âşık Elixan Qarayazılı, Âşık Mehmed Sadaxlı, Âşık Ehmed Sadaxlı, Âşık Letic Genceli, Âşık Göyçe, Âşık Nüreddin Qasımlı, Qırxılı Âşık Hüseyin, Âşık Semender, Âşık Ziyeddin, Âşık Şakir, Âşık İbrahim gibi adını burada zikredemediğimiz pek çok nadide âşığ, bu geleneğin vazgeçilmez birer uzvu olarak yetiştiren, ismini saydığımız bu âşık mekteplerinden birisi olan 'Borçalı Âşık Mektebi', son asrın güçlü âşıklarından Âşık Kamandar Efendiyev'i bu mektebin vazgeçilmez isimlerinden biri olarak karşımıza çıkarır.

Âşık Kamandar, 11-12 yaşlarında yörede yaşayan ve yöreye dışarıdan gelip düğünlerde, meclislerde ve diğer muayyen yerlerde çalıp söyleyen saz âşıklarından etkilenmeye başlar. Kendini böyle bir ortamın içinde bulan âşığın, içindeki saz çalma hevesi iyice büyür ve saz çalabilmek, kendisinde bu cesareti ve gücü bulabilmek için Allah'a sürekli dua eder. Maddî imkânların yeterli olmadığı o dönemde tahtadan yontarak kendine bir saz yapan âşık, bir vakitsonra saz çalmaya başlar.

Zaman zaman annesinin köyüne giden Kamandar, arkadaşları ile "Abdalın Kerim" adlı birisinin bağından meyve aldıkları bir sırada kulağına gelen saz sesiyle irkilir. Arkadaşları kaçtığı hâlde o, sesin geldiği yöne doğru ilerler. Saz çalan, bağın bekçisidir. Karşısında sazı bağrına basarak çalıp söyleyen bir adam bulan Kamandar, adamın karşısında kuruyup kaldığını ifade eder. Bekçi, Kamandar'a saz çalıp çalamadığını sorar ve sazı Kamandar'a verir. İlk yaptığı sazdan kalma alışkanlıkla parmakları tellerin üzerinde yavaş yavaş dolanan Kamandar, bekçinin çaldığı havayı, onun kadar olmasa bile, ona benzeterek çalmayı becerir.

1999 yılında Azerbaycan Âşıklar Birliği Borçalı Bölmesi Başkanı MirzeMemmedoğlu ile yaptığı bir röportajda, kendisine bu kısmeti 'Hacı Efendi Babam' diye adlandırdığı kişinin bağışladığını belirtir.

Zamanla çevresinde kendinden söz ettirmeyi başaran Kamandar, adını yörenin güçlü âşıklarından, Âşık Sadıq Sultanov'a duyurur. Kireçli köyünden "Garip Kişi" adlı birisi Âşık Sadıq Sultanov'a Kamandar'dan söz eder. Kamandar, Garip Kişi'nin vasıtasıyla Âşık Sadıq'ın öğrencisi olur.

Âşık Kamandar, böylesine bir deryanın içinde âşıklık sanatının ustalarından biri olarak kabul gören Âşık Sadıq'tan ders almaya başlar.

Uzun süre, yazın tarlalarda çalışan ve kışın da ilk ustası olan Âşık Sadıq'tan saz ve söz dersleri alan Kamandar, 16 yaşında askere gider. 3 yıl 7 ay askerlik yapan Kamandar, askerlik dönüşünde derslerine devam eder.

Şarkı

söylemeyi de öğrenip, ustasıyla birlikte düğünlerde zaman zaman şarkı söyler, zaman zaman da âşıklık yapar.

Kamandar'ın ikinci ustası Âşık Emrah Gülmammedov'dur. Âşık Emrah kendisiyle birlikte saz ve söz meclislerine iştirak etmesi için Kamandar'a birkaç kez mektup yazar. Kamandar, bir düğünde Âşık Emrah'la tanışır ve Âşık Emrah'ın öğrencisi olur. İkinci ustasıyla da pek çok düğüne ve meclise katılan Kamandar, Azerbaycan'dan gelen davetler üzerine Âşık Emrah'la birlikte 1957 yılında Bakü'ye gider. İkinci ustasıyla Bakü'de kaset doldurur.

Kamandar Efendiye, sözünü ettiğimiz bu iki ustasının dışında, yöre âşıklarından Âşık Mehmed Şıxlı'dan da saz ve söz dersleri alır.

Borçalı yöresinde yaşayan âşıklardan, şairlerden, ilim adamlarından ve bu geleneğe gönülden bağlı bazı kişilerden, ayrıca yakın çevrede mahallî olarak basılan gazete ve dergilerden edindiğimiz bilgilere göre Âşık Kamandar'ın söz ustası Âşık Sadıq Sultanov; saz ustası Âşık Emrah Gülmammedov'dur. Bu hususta Âşık Kamandar, Sovyet Gürcistanı gazetesinde, 1990 yılında yayımlanan 'El Aşığı Kamandaram' adlı sohbet yazısında şunları söyler: 'Allah ölenlere rahmet eylesin. Üstadım Âşık Sadıq Sultanov idi. Ona âşıklık dünyasının ansiklopedisi demek uygun olur. İkinci aziz üstadım, klâsik âşıkların içinde en temkinli, hazineli, kabiliyetli, bilgili ve adlı sanlı Âşık Emrah idi. Babagibi, kardeş gibi nice yıllar düğünlere kol kola gidip geldik. Onların bana büyük tesiri oldu. Esas mektebimin özünü Âşık Sadıq ve Âşık Emrah oluşturmuştur.'

Uzunca bir usta-çırak ilişkisinin ve özverili gayretlerinin sonunda saz, söz ve sohbet ustalığında epeyce bir mesafe kateden Âşık Kamandar, yörede yapılan düğünlerin, kutlamaların, toplantıların, saz ve söz meclislerinin aranan âşıklarından birisi olur. Gürcistan Devlet Radyo ve Televizyonu'nda Azerbaycan Türkçesiyle program yapan, Azerbaycan Âşıklar Birliği Borçalı Bölmesi Başkanı Mirze Memmedoğlu, âşıkla ilgili olarak anlattığı bir hatıradan, Âşık Kamandar'ın yöredeki bazı düğün merasimlerine sazı ve sözüyle iştirak ettiğini belirtir. Bu düğünlerin bir kısmında âşığa para saçan kişilerin olduğunu, aynı kişilerin âşığa, kendisini bir daha ne zaman aralarında görebileceklerini sorduklarını, âşığın bu soruya: "Beni bir daha çağırma!" diyerek karşılık verdiğini söyler. Bu ifade onun, sanatını paraya değişmeyecek kadar güçlü bir iradeye sahip olduğunun delili olarak kabul edilebilir.

Âşık Kamandar, koşma, tâziyane (taşlama), geraylı, muhammes, tecnis, divanî gibi Azerbaycan âşık şiirinin hemen hemen bütün biçimlerine

ait  rneklervemiştir.

şiiirlerinden bazıları, ‘Edebiyat ve İnce Sanat gazetesi’, ‘AzerbaycanGen leri gazetesi’, ‘Bor alı İ tima -Siyas  Hukuk gazetesi’, ‘Millet gazetesi’, ‘Dan Ulduzu Edeb  Mecmuası’ gibi G rcistan’da ve Azerbaycan’da  ıkarılan

gazete ve mecmuâlarda; “Azerbaycan Âşıkları ve El Şairleri” gibi kitaplarda yayımlanmıştır.

Âşık Kamandar Efendiyev, Gürcistan Devlet Radyo ve Televizyonu ve Azerbaycan Devlet Radyo ve Televizyonu’nda zaman zaman programlara katılmış, bu programlarda, âşıklık geleneğinin en güzel örneklerini on bir telli sazıyla ve sözüyle sergileme imkânı bulmuştur. Halk hikâyesi söylemekte de usta kabul edilen Âşık Kamandar, “Aşıq Qerib”, “Me’sum ve Dilefruz”, “Telli Hesən” destanlarını televizyon ve radyo programlarında dillendirmiştir.

‘Sanat Meydanının Koç Köroğlusu’, ‘Azerbaycan Cumhuriyetinin Medeniyet İşçisi’ sıfatları ile de adlandırılan Dede Kamandar, 1984 yılında Azerbaycan’da düzenlenen IV. Azerbaycan Âşıklar Kurultayı’na Borçalı temsilcisi olarak çağrılır. Kurultaya iştirak eden âşık, memleket havalarını ustaca alıp söyler.

1991 yılında, Âşık Kamandar Efendiyev’in 60 yaşını doldurması münasebetiyle, Azerbaycan Devlet Opera ve Bale Tiyatrosu’nun büyük salonunda, aralarında Profesör Cemal Mustafayev, Qara Namazov, Memmed Aslan, Şair Zelimxan Yaqub, sinema rejisörü Zaur Meherremov, araştırmacı Hüseyinqlu Memmedov, dönemin Azerbaycan Âşıklar Birliği Borçalı Bölmesi Başkanı Osman Ehmedoğlu, şair-tercümeçi Vilayət Rüstəmzadə, Barlı ve Göyçəâşıqları, Muğan Tiyatrosu’nun solistlerinin de bulunduğu gecede, Âşık Kamandar’ın, âşıklık geleneğindeki yeri ve etkileri ortaya konulmuştur.

Gürcistan’da yaşayan pek çok şair, yazar ve âşığı, bilim ve devlet adamını evinde ağırlama şerefine nail olan Âşık Kamandar, ‘Şah makaminalâyık bir âşık’ olarak görülmüş, adı Gürcistan, Azerbaycan, Orta Asya Cumhuriyetleri, Türkiye ve İran gibi geniş bir coğrafyada, çeşitli vesilelerle zikredilmiş ve hâlihazırda da zikredilmektedir.

Âşık Kamandar Efendiyev’in 65 yaşını doldurmasıyla birlikte 15 Ekim 1999 yılında, Gürcistan’ın başkenti Tiflis’te, M.F. Ahundov adına Azerbaycan Medeniyeti Merkezi’nde bir kutlama programı tertip edilir. Kutlamada, Gürcistan Devlet Başkanı Edvard Şevardnadze’nin onayı ile Âşık Kamandar Efendiyev’e ‘Şeref Ordeni’ (madalyası) verilir. Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Eliyev de bir kutlama mesajı gönderir.

Kutlama esnasında Vaja Lordkipanidze’nin Âşık Kamandar’ı bağrına basıp tebrik etmesi, Levan Mamaledze’nin âşığa hançer hediye etmesi, Aslan Aslanov’un para ödülü vermesi, kutlamada bulunan misafirler tarafından alkışlanır.

Kutlamaya iştirak eden aydınlar, yazarlar, şairler ve siyasîlerden bazı isimler, Âşık Kamandar'ın saz ve söz kudretinden, sanatında yükseldiği haklı zirveden ve Borçalı Âşık Mektebi'nin inkişafına yaptığı katkılardan övgüyle söz ederler.

Âşık Kamandar, düzenlenen bir çok festival ve müsabakada da çeşitli hediyelerle taltif olunur.

Sanatıyla, sanatçı duruşuyla, kişiliğiyle, saz ve söz ustalığı ile pek çok kişinin kendine örnek aldığı, izinden gitmeye çalıştığı Âşık Kamandar, kâmil üstattan ders almayan âşığın gerçek bir âşık olamayacağını ifade eder.

Yetiştirdiği, ders verdiği iki âşık vardır. Bunlardan birisi Borçalı'nın Qaracalar köyünde yaşayan Âşık Zindofil, diğeri ise Âşık Sayyat'tır.

Bazı şiirlerinde “Ceyhun” mahlâsını kullanan Âşık Kamandar, “Faxrı”, “Kamandarı”, “Yeni Qurbani” gibi altı saz havasının ilk icrâcısıdır.

Âşığın, Çağdaş Azerbaycan Âşık Şiiri biçimlerinin tamamına yakınına ihtiva eden ilk şiir kitabı, “Borçalı Laylası” (Borçalı Ninnisi) adıyla, 1989 yılında, Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de “Yazıcı Neşriyat” tarafından neşredilir. Sağlığında üzerinde çalışmaya başladığı ve adını “Kamandar Dünyası” koyduğu ikinci şiir kitabı ise henüz neşredilmemiştir. Neşredilmeyen bu ikinci kitabın, oğlu Eflatun Efendiyev'in çabaları ile Bakü'de yayıma hazırlanmaya çalışıldığına dair bilgileri, âşığın gelini Keklik Efendiyev'den öğreniyoruz.

Borçalı yöresinde, Gürcistan'da ve Azerbaycan'da yaşayan pek çok âşığın, şairin ve edibin bazı şiirlerinde, Âşık Kamandar'ın adı zikredilmektedir. Doğrudan adına yazılmış şiirlere de şiir ve edebiyat üzerine araştırmaları içeren kitaplarda, çeşitli gazete ve dergilerde rastlıyoruz. Âşığın sanatını, üslûbunu, zengin edebî kişiliğini aksettiren makale, sohbet, röportaj ve anı gibi çeşitli yazılar, Gürcistan ve Azerbaycan'ın muhtelif yayın organlarında zaman zaman yayımlanmıştır. Bu örneklerle, âşığın sanatı ve edebî kişiliği bahsinde geniş olarak yer verilecektir.

Türkiye'ye gidebilmek ve hac farızasını yerine getirebilmek gibi iki büyük arzusu olan Âşık Kamandar, gönlünde birer ukde olarak kalan bu arzularını gerçekleştirememiş, 26 Ekim 2000 yılında vefat etmiştir. Cenazesi, kendisine gönül veren büyük bir kalabalık tarafından göz yaşları ve sevgi seliyle birlikte, doğup büyüdüğü Kepenekçi köyünde toprağa verilmiştir. Aile efradına baş sağlığı dileyenler arasında Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Eliyev ve Gürcistan Devlet Başkanı Edvard Şevardnadze de vardır.

Mezar taşına, âşığın şu dizeleri yazılmıştır:

“Èl aşığı Kamandaram,
Dèmirem ki
qocalmaram, Yüz il
kêçse yène varam,
Yaşadacaq èller meni...

...
Kamandaram çaldım tèlli
sazımı, Nesiller dinledi xoş
avazımı, Èller dèdim, èller
çekdi nazımı,
Senetime mehebbetden doymadım...”

Âşık Kamandar Efendiyev, Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan arasında kalan, daha sonra Gürcistan'a bırakılan Borçalı (Marneuli) şehrinin Kepenekçi köyünde dünyaya gelmiş, son asrın Azerbaycan saz âşıklarındandır.

Âşık Kamandar'ın edebî kişiliğinin ortaya çıkmasında, şekillenmesinde ve inkişaf etmesinde, bu gün 500.000'in üzerinde Azerbaycan Türkü'nün yaşadığı Borçalı yöresi önemli bir yer tutar.

Çocukluğu köyünün ve yakın çevrenin tarlalarında geçen Kamandar, küçüklüğünden itibaren, zengin bir halk kültürünün ve temeli yüzyıllara dayanan âşıklık geleneğinin çeşitli temsilcileriyle yaşatıldığı bu yöreden beslenmeye başlar.

Kazım Qaçğanlı'nın Borçalı gazetesinde 26 Temmuz 1999 yılında "Sanatın Allah'ı" başlığıyla yayımlanan yazısında Kamandar Efendiyev, âşıklık geleneğine attığı ilk adımı şu sözleriyle ifade eder: "Korkudan âşık oldum. Bir traktörün yanında çalışıyordum. Eski traktörün radyatörü su kaçıırıyordu. Benderenin başında durup su taşıyordum. Traktör, tarlanın bir başından bir başına gidip gelene kadar, ben dereden getirdiğim suyu radyatöre döküp yeniden su getirmek için dereye iniyordum. Bir gün, gece yarısından sonra dereden suyu doldurup geri dönerken, uzun saçlı bir kişinin bana doğru yaklaştığını gördüm. Dikkatle baktım, bir görünüp bir yok oluyordu. Bu benim son kaçmam oldu. Sonra gidip üstat yanında öğrenci oldum. Sonrasını hepiniz biliyorsunuz."

Kamandar Efendiyev, küçük yaşta başından geçen bu olaydan sonra, 1920'de Kars'tan Gürcistan'a gelen ve Borçalı'ya yerleşen Âşık Sadıq Sultanov'un öğrencisi olur.

Âşık Sadıq Sultanov, Azerbaycan âşıklık geleneğinin önemli isimlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Saz ve söz sanatkarı olan Âşık Sadıq, kendi öğrencilerini büyük bir ciddiyet ve titizlikle yetiştirmiş, halk arasında öğrencilerinin hürmet kazanması için elinden geleni esirgememiştir.

Sazla birlikte söz söyleme kabiliyeti daha çok ön plâna çıkan Âşık Sadıq, öğrencisi Kamandar Efendiyev'e söz söylemenin, şiir söylemenin bütün inceliklerini öğretmeye çalışmıştır. Kamandar'a bu anlamda yön vermiş, ondaki istidadı görmüş ve bu istidadın gelişmesi yönünde epeyce emek sarf etmiştir.

Kamandar Efendiyev, ilk ustası olan Âşık Sadıq'la birlikte, yörede tertip edilen saz ve söz meclislerine iştirak ederek, meclis erkânını ve adabını öğrenmeye başlar. Daha sonra üstat bir âşık olarak katılacağı saz

ve söz meclislerinde sergileyeceği tutum ve davranışlarının ana hatlarını, iştirakçisi olduğu bu saz ve söz meclislerinde gördüğu ortama borçludur. Kamandar, bu meclislerin dışında, ustasıyla birlikte, yakın çevredeki düğün ve festivallere de katılmıştır.

Kamandar Efendiyev'in ikinci ustası Âşık Emrah Gülmemmedov'dur. Âşık Emrah, Borçalı'da doğup büyümüşdür. 12 âşık yetiştiren Âşık Emrah'ın

öğrencilerinden biri de Kamandar Efendiyev'dir. Âşık Emrah, öğrencilerinin içerisinde en kabiliyetlisinin Kamandar Efendiyev olduğunu belirtir.

Yörede bilinen 72 saz havasına karşılık 81 saz havasını çalıp okuyan Âşık Emrah, kendisine kadar 7 telden oluşan saza 4 tel ve 4 perde daha ilâve ederek sazdaki tel sayısını 11'e çıkarır.

Kamandar Efendiyev, saz çalmadaki ustalığı ve mahareti ile ünlenen Âşık Emrah'tan ise sözün yanında, saz ve saz çalmanın sırlarını ve inceliklerini öğrenir.

Kamandar'ın ustalarından bir diğeri ise yine Borçalı yöresi âşıklarından, Âşık Mehmed Şıxlı'dır. Kamandar, Âşık Mehmed Şıxlı'dan da saz ve söz dersleri alarak kendini yetiştirmeye, kabiliyetini geliştirmeye devam eder.

Kamandar Efendiyev'in gençlik ve çıraklık yılları, ustası olan bu üç âşığın yanında geçer. Çıraklığının ilk yıllarından itibaren kendini âşıklık geleneğinin incelikleri ve güzellikleri karşısında bulan Kamandar Efendiyev, 'üstatâşık' olma yolunda, ustalarından pek çok şeyi öğrenme gayreti içinde olmuş, geceli gündüzlü çalışarak onlara lâıyk olmaya çalışmıştır.

Her üç ustasına karşı büyük bir saygı, sevgi ve hürmet besleyen Kamandar Efendiyev'in, ustaları hakkında aşağıda söylediği sözler, onun bu yönünü ifade etmektedir.

Sovyet Gürcistanı gazetesinin 1990 yılında yayımlanan "El Âşığı Kamandaram" adlı sohbet yazısında Kamandar Efendiyev şunları söyler: '...Üstadım Âşık Sadıq Sultanov idi. Ona âşıklık dünyasının ansiklopedisi demek yerinde olur. İkinci aziz üstadım, klâsik âşıkların içinde en temkinli, hazineli, kabiliyetli, bilgili, adlı sanlı Âşık Emrah idi. Baba gibi, kardeş gibi nice yıllar düğünlere kol kola gidip geldik. Onların bana çok büyük tesiri oldu. Esas mektebimin özünü Âşık Sadıq ve Âşık Emrah oluşturur.'

Borçalı yöresinde yaşayan, kendileriyle de yüz yüze görüşme imkânı bulduğumuz pek çok âşık, şair, gazeteci ve edibin ifadelerine göre Kamandar Efendiyev'in söz ustasının Âşık Sadıq Sultanov, saz ustasının da Âşık Emrah Gülmammedov olduğu fikri ağır basmaktadır. Ayrıca bu hususta, âşık hakkında muhtelif gazete, dergi ve kitaplarda yayımlanan yazılar da bu düşünceyi destekler mahiyettedir.

Âşık Kamandar Efendiyev, genç yaşta tanınmaya ve beğeni toplamaya başlar. Yetişme çağlarında, Borçalı'nın büyük âşıkları diye tabir edilen Âşık Sadıq Sultanov, Âşık Mehmed Sultanov, Âşık Xındı Memmed, Âşık Şıxlı Memmed, Âşık Emrah Gülmammedov, Âşık Hüseyin

Saracılı ile birlikte omuz omuza meclislerde çalıp söyler. İsmi verdiğimiz bu âşıklar, Âşık Kamandar'ı birinci derecede etkileyen âşıklardır.

Bir sohbetinde, yörenin sanatçılarından olan Alim Qasimov'u ve Arif Babayev'i çok sevdiğini ve icra ettikleri müzik sanatını çok beğendiğini dile getirir.

Nebi, Ağacan, Alxas Ağa, Mirze Heslen Mecruh, Leybedinli İbrahimxəlilgibi şairlerin tesirini Âşık Kamandar'da görmek mümkündür.

Uzun ve meşakkatli çalışmalarla isminden söz ettiren Âşık Kamandar, çağından önce yaşadığı âşıklar ve çağdaşı olan bazı âşıklar gibi, Borçalı Âşık Mektebi'nin temel taşlarından ve müdavimlerinden birisi olarak kabul görmeye başlar.

Âşık Kamandar, sanatının olgunluk döneminde, âşık sanatından söz açıldığında artık kendisinden mutlaka bahsedilen âşıklar arasında yerini alır.

Borçalı Âşık Mektebi, Me'sim Beyazılı, Şair Nebi, Xeste Heslen, Âşık Şenlik ve diğer bazı âşık ve şairler tarafından gelenek adına zenginleştirilir. Âşık Sadıq Sultanov, Âşık Mehmed Sultanov, Qaraçöplü Musa, Emrah Gülmehmedov, Xındı Memmed, Elixan Qarayazılı, Eli Bayramov, Hüseyin Saraclı gibi ustalar, mektebin devamcılarıdır.

Çağdaş dönemde ise Âşık Kamandar, çağdaşı olan diğer âşıklardan Âşık Ehmed Sadaxlı, Nureddin Qasımlı, Aslan Kosalı, Arif Dünyamalıoğlu gibi ismini sayamadığımız pek çok âşıkla birlikte âşıklık geleneğini devam ettirir.

Heveskar Nureddinoğlu, Vekil Hamamlı, Aman Kamiloğlu, Termeyxan Qasımlı, Zindofil Eliyev, Telli Borçalı ve Nargile Nebi gibi yörede yetişen genç nesil âşıklar üzerinde Âşık Kamandar'ın tesiri oldukça büyüktür.

Borçalı yöresinin muhtelif yerlerinde oluşturulan saz gruplarında, Âşık Mehmed Sadaxlı, Âşık Ehmed Sadaxlı, Âşık Me'sim İsmayıloğlu, Âşık Ziyeddin Keşeli, yeni yetişen nesle gönüllü olarak saz ve söz dersleri verir.

Âşık Ziyeddin Keşeli yayımlanan şiir kitabının ön sözünde şunları söyler: "Üstadım Borçalı bülbulü, üstat Âşık Xındı Memmed ve üstat ozan Âşık Kamandar'dır".

Âşık Kamandar, yörede yetişen ve yetişmekte olan pek çok âşığın, tesiri altında bırakır. Ayrıca çağdaşı olan bazı âşıklar da onun icracılığını örnek alırlar. Bu anlamda bir çok âşık, onun gibi saz çalıp, söz söyleyebilmek için adeta yarışır.

Genç neslin âşıklık sanatına ilgisizliğinden yakınan, öğrenmenin

yaşı olmadığını, öğretebilmek için öğrenmenin gerekliliğini kendine görev addeden Âşık Kamandar, iki tane çırak yetiştirmiştir. Bunlardan birisi Qaracalar köyünden, kendisiyle de sohbet etme imkânı bulduğumuz Âşık Zindofil Eliyev, diğeri ise Âşık Sayyat'tır.

Öğrencilerine karşı müsamahasız ve acımasız olan Âşık Kamandar, onlara her havayı mükemmel bir şekilde öğretmeye çalışır ve onlardan aynı mükemmellikle çalıp söylemelerini ister.

Âşık Kamandar, sanatına değer veren sade ve mütevazî bir âşıktır. Sazla insan yüreğinin ahenkli olmasını arzular. Ancak böyle olduğunda âşığın güzel okuyabileceğine inanır.

Geleneğin malı olan bazı saz havalarının, düğünlerde değişik müzik aletleriyle seslendirilmesini doğru bulmaz. Ayrıca bu düğünlerde bazı âşıkların meydana çıkıp oynamasını yadırgar:

“Telxeklik edermi elin anası?

Bele yüngüllüyün varmı manası?” diyerek bu durumu eleştiren Kamandar, sanatkârın sohbetinin de davranışlarının da ağır ve oturaklı olması gerektiğini söyler.

Şöhreti zamanla Gürcistan’ı ve Azerbaycan’ı aşan Kamandar, diğer Türk Cumhuriyetleri’nde, İran’da, Dağıstan’da ve Türkiye’de âşıklık sanatına kıymet verenlerin beğenisini kazanır. “Çağdaş dünyamızda hiç bir âşık, kendisinin ifacılık mektebini yaratamamıştır. Kendi gözümlle gördüm. Tebriz’de, Tahran’da, Iğdır’da, Dağıstan’da ve Azerbaycan’ın bütün bölgelerinde âşıkların geneli, Kamandar gibi okumaya ve halk hikâyesi söylemeye çalışmaktadır.”¹¹

Kamandar, Türkiye’den ve İran’dan, Borçalı’ya gelen bazı âşıklarla tanışır ve onlarla sazlı sözlü deyişir.

Azerbaycan Türkü olmasına rağmen, Azerbaycan’dan uzak olan ve kendisini ‘el şairi’ olarak gören Kamandar, kendisine ve Borçalı’ya karşı ilgisiz gördüğü Azerbaycanlılara zaman zaman sitem eder. Bu sanatı, daima birlik, beraberlik, sevgi ve kardeşlik bağlarını ayakta tutan yegâne sanat olarak mütalâaeden Kamandar’ın, 1990 yılında Şüreddin Memmedov ve Tehmez Tehmezov’la aralarındaki sohbette söylediği şu sözler onun “âşıklık” sanatına bakış açısını gözler önüne sermesi bakımından önemlidir: “Bu sanatı yaşatmak için istiyorum ki, birlik olsun. Eli saz tutanlarımızın hepsini bir yere toplayayım. Ağız bir, dil bir, hürmet bir, marifet bir, söz bir olsun. Bu konuda yalnız kaldığımı hissediyorum. Niye yalnız kalayım ki? Ben yalnız kalmak istemiyorum. Tebriz’de, İran’a da, Türkiye’ye de gitsem, sinemdeki o sazımla, ne kadar canım varsa, o Borçalı halkının, Azerbaycan halkının adını zikredeceğim.”

Borçalı’da doğup büyüyen âşık, Borçalı topraklarını ata yadigârı olarak görmekte, bununla beraber Azerbaycan halkının sevinciyle sevinen, üzüntüsüyle üzülen bir portre çizmektedir. Her fırsatta Azerbaycan’a gönülden bağlılığını ifade eden Kamandar, “Azerbaycanım” adlı koşmasında günlündekileri şöyle dillendirir:

“Sene can demişəm,
Azerbaycanım,Dinim-
imanımsan dinler içinde.
Harda dara düşsem qaynayar qanım,

¹¹ Sadnik Paşa, PİRSULTANLI, Borçalı İctimai-Siyasi Hüquq Qezeti, Tbilisi, 4 Aralık 2000.

Ünüm sene çatar ünler içinde.

Senet mëydanında qurulub
xanam, Bir sazım-sözümdü
barım-barxanam, Men sene
bağlıyam, mëhriban anam,
Milyonlar içinde, minler içinde.

Aşıq Kamandarı herden yad
ële, En gözel günlerim öndedir
hele, Bakımla Tebrizim vërsin
el-ele, Min yaşa xoş aylar,
günler içinde.”

1984 yılında Azərbaycan’da düzenlenen IV.Azerbaycan Âşıklar Kurultayı’na katılan Âşık Kamandar, Azərbaycan’a ve soydaşlarına beslediği duygularını Haydar Eliyev’e hasrettiği “Haqqım Var” adlı şu şiirinde dile getirir:

“Veten hesretini çeken aşiqem,
Dëyinirem dëyinmeye haqqım
var.Ozan babaların merd
libasını, Gëyinirem gëyinmeye
haqqım var.

Xalqın uyarıdır uyarım
menim, Ey gül çiçek açan
diyarım benim, Göylere uçalıb
Heyderim benim, Sëvinirem,
sëvinmeye haqqım var.

Qanı qanımnandır, canı
canımnan, Qara yëller
esebilmez yanımnan. Bu
günnen, sabahınnan, danınnan,
Ay Kamandar, öyünmeye haqqın var.”

Âşık Kamandar’ın saz sanatına katkıları pek çok mecliste ve

toplantıda dile getirilir. Bu toplantıların bazılarında ödüle lââyık görölür. Ödöl aldđđı kutlamalardan birisi, onun 65.yaşđ münasebetiyle, 1999'da Gürcistan'da düzenlenmiştir. Kutlama, Kamandar'ın hitap ettiđđi kesimin genişliği bakımındanmühimdir:

“Meclisi Şair Osman Ehmedođđlu ve Mahmud Hacıxelilov başlattılar. Gürcüstan Devlet Bakanı Vaja Lordkipanidze, Âşık Karteli, Borçalı Bölmesi Valisi Levan Mamaladze, onun muavini Vaqif Mustafayev, Şemkir Rayon İcra Hakimiyyetinin Başkanı Aslan Aslanov, Gürcüstan parlamentosunun üyeleri

Ramiz Bekirov, Hidayet Hüseynov, Azer Süleymanov, Marneuli Rayon İcra Hakimiyyətinin Başkanı Zaza Loşxi, onun muavini Eli Yüzbaşov, Gürcüstan Gazetesi'nin başyazarı Süleyman Efendi, Âşık Mehmed Sadaxlı, Âşık EhmedSadaxlı, Azərbaycan Teknoloji Enstitüsünün Rektörü Vidadi Memmedov, Şair Eyvaz Borçalı, Marneuli Şehir Belediye Reisi Rafiq Hacıyev, Azərbaycan Yazıçılar Birliğı Qazax Filialının Başkanı Barat Vüsal, Şair Abbas Abdulla, Prof.Hidayet Nuriye, Polkovnik İsaxan Aşurov, Sadaxlı Köyü sakini Kamal Veliyev, Âşık Vekil Hamamlı, Âşık Ziyeddin Keşeli, Sazbend Elbeyi, Şair Mayqa Metin, Alket Litseyinin Direktörü Novruz Bayramov, Gazeteci Nizami Memmedzade katılır.”¹²

Elimizdeki malzemeden hareketle Borçalı'da, 80'e yakın saz havasının çalınıp söylendiğini öğreniyoruz. “Mansırı”, “Memmed Bağrı”, “Süsemberi”, “Qeribi”, “Miheyi”, “Faxralı Mühemmesi”, “Faxralı Dilgemi”, “Qurbani”, “Yurd Yeri”, “Kaytarma”, “İbrahimi”, “Behremi”, “Faxrı”, “Güllü Qafiye”, “Ağacanı” gibi saz havaları, bu havalar arasında yer alır.

Âşık Kamandar, 80'e yakın olarak bilinen, ancak net bir rakam olarak ortaya koyulamayan bu saz havalarından 72'sini ustaca çalıp söyler. Kamandar, sadece geleneğin geçirdiği süreçten süzülüp gelen bu bilinen saz havalarını çalıp söylemekle yetinmemiş, Âşık Hüseyn Saraclı, Âşık Xındı Memmed, ustaları Âşık Sadıq Sultanov ve Âşık Emrah gibi, yeni saz havaları vücuda getirmiştir. “Âşık Kamandar, kırka yakın halk hikâyesinin, seksenden çok saz havasının, binlerce rivayet, masal, atasözü, tatlı hadise ve muhtelif tarzda yazılmış şiirlerin olgun ifacısıdır. Onun meclisine katılanlar iyi bilirler ki, ‘Kamandar Meclisi’ arzular meclisi olduğu gibi, olgun ve ölçülü bir meclistir.”¹³

Halk kültürünün pek çok unsurundan beslenen Âşık Kamandar, “Kamandarı”, “Faxrı”, “Yeni Qurbani” gibi altıya yakın saz havasının ilk icracısıdır. Yeni ortaya çıkardığı bu saz havaları dışında, mevcut saz havalarına da bazı yenilikler ve değişiklikler ilâve etmesi onun yaratıcı âşık olmasının en mühim delili sayılır.

Âşık Kamandar, saz havaları dışında 40 civarında halk hikâyesini de başarıyla seslendiren bir âşıktır. Kamandar saz havalarında olduğu gibi, halk hikâyelerinin bazı bölümlerini de kendi üslûbuyla söyler. Seslendirdiği halk hikâyelerinden birisi olan “Âşiq Qerib” hikâyesinde, Garib'in anasına hitaben söylediği söz, diğer bütün âşıklar tarafından “Qürbeti” havasıyla okunur. Ancak Âşık Kamandar, bu havayı, yani Garib'in anasına hitaben söylediği bu sözleri “İbrahimi” havasında okur.

Onun yaptığı bu değişiklik pek çok âşığı etkiler; bir

¹² Azade Taleh, ABBASQIZI, “Aşıq Kamandar Zirvesi”, Borçalı İctimai-Siyasi Hüquq Qezeti, Tbilisi, 16 Kasım 1999.

¹³ Meherrem, HÜSEYNLİ “Kamandar Sesi Bütün Üreklerin Sesi İdi”, Borçalı İctimai-Siyasi Hüquq Qezeti, Tbilisi, 4 Aralık 2000.

çok âşık bu havayı “İbrahimi” havasında okumaya başlar. Bu anlamda Kamandar, kendisini örnek alan âşıklara yön verir.

Koşma, geraylı, tecnis, divanî, muhammes, tâziyane gibi Çağdaş Azerbaycan Âşık Şiiri biçimlerinin tamamına yakınından örnekler veren Âşık Kamandar, saz ustalığı yanında söz ustası olarak da kabul edilir. Kamandar, sazı, sözü ve sesi aynı potada eritebilen ve bu üç unsuru oldukça iyi kullanabilen nadide âşıklardandır. Azerbaycan âşık şiirinin geneline hâkim olan bir âşıktır:

“Âşık Kamandar’ın şiirlerine şekil itibarıyla bakıldığında, üstadın âşık şiiri tarzındaki Azerbaycan şiirinin biçimlerine, inceliklerine derinden hâkim olduğunu ve bu yolda sanatkârane, serbest kalem çaldığını açıkça görürüz. Onun güzel söz yaratıcılığında, üstadnameleri, nasihatnameleri, koşmaları, geraylıları, tecnisleri, divanîleri, muhammesleri, müstezatları ve tâziyaneleri insanda hoş bir tesir bırakır. Bütün bunlar, kıymetli birer sanat eseri olarak dikkat çeker.”¹⁴

Âşık Kamandar’ın saz çalma ve söz söyleme yeteneği bazıları tarafından Allah vergisi bir yetenek olarak mütalâa edilir. Osman Osmanlı ve Süleyman Efendi, Gürcistan gazetesinde müşterek yayımladıkları bir yazıda şunları söyler: “Âşık Kamandar, gerçek manada yaratıcı bir âşıktır. Onun sanatının kıymeti göz önündedir. O, ne kadar ifacı bir âşıksa, bir o kadar da yaratıcıdır. Âşık Kamandar’ın halk hikâyesi söylemekteki mahareti, Allah vergisidir.”

Âşık Kamandar, şiirlerinde, yüreğinden kopan duyguları samimi bir şekilde dile getirir. Şiirlerinde halkın ruhunu ve halkın nefesini yansıtan âşık, birçok konuda şiir yazmıştır. Bu husustaki bilgilere, âşığın şiirlerini şekil ve muhteva açısından değerlendirmeye çalıştığımız bölümde yer vereceğiz.

“Sanat Meydanının Koç Köroğlu”, “Dedesî”, “Aksakalı”, “Koca Kartalı” gibi sıfatlarla anılan Âşık Kamandar’ın manevî dünyası, maddî dünyasının daima önünde olmuştur. Neriman Addülrehmenli 18 Mayıs 1991’de Azerbaycan gazetesinde yayımlanan “Borçalı’nın Söykendiği Ses” adlı yazısında, âşığın 60. yaşı münasebetiyle şunları söyler: “Altmış, Kamandar’ın cismanî yaşıdır. Âşık, manen Qurbani’nin, Tufarqanlı Abbas’ın, Dede Elesger’in, Âşık Şenlik’in, Âşık Sadıq’ın yaşıtıdır.”

Âşık Kamandar’a beslenen sevgi zamanla onun adına bir mektebin teşekkülüne zemin hazırlar. Bu mektebin adı “Kamandar Mektebi”dir. Profesör Mireli Seyidov, bu mektebin hocası olan Kamandar’ı bir güneşe benzeterek şunları söyler: “Âşık kelimesi, eski arkaik terminolojide ‘güneş’

demektir. Bu ifade tesadüfen seçilmemiştir. Güneşin, tabiat ve insanlara hayat bahşeden ışığını bol bol sepelemesi gibi, Kamandar da halktan hiçbir şeyini esirgemiyor, onu âdeta ruhuyla besliyor.”

Tiflis’teki âşıklık sanatı araştırmacılarının ifadesiyle, dünyaya geldiğinden beri gökte Allah’a, yerde saza tapan, sazın secdesinde dizin

¹⁴ Aşıq, MENZERE, “Bağrına Bas Sedefli Sazı”, Yurddaş Qezeti, Bakı, 13 Temmuz 1991.

sürünen Âşık Kamandar, yaşadığı dönemde, sanatıyla, üslûbuyla, kişiliği ile pek çok şairi de etkiler. Âşık Kamandar'ın etkilediği şairlerden birisi de Salman Gazi'dir. Salman Gazi, küçük yaşlarında babasının kendisini âşık meclislerine götürdüğünü, âşığı orada tanıdığını ve çok sevdiğini söyler. Sonraları dost olurlar. Salman Gazi, küçüklüğünde yazdığı şiirlerin ana hatlarını âşık şiirinin oluşturduğunu ve sonraları da Kamandar'dan etkilendiğini belirtir. Şairlerin saz çalabilmelerinin önemli olduğunu dile getiren, ayrıca öğrenmenin yaşının olmadığı düşüncesini savunan Âşık Kamandar, 46 yaşındaki dostu Salman Gazi'ye saz çalmayı öğretir.

Âşığın etkilediği bir diğer şair ise, sıkı ve samimi bir dostluk yaşadığı Zelimxan Yaqub'tur. Âşıkla sazlı sözlü muhabbetleri olan Zelimxan, âşığın icracılığından, şairliğinden etkilendiğini şiirlerinin ilham kaynaklarından birinin âşıklık geleneği ve Âşık Kamandar olduğunu her fırsatta vurgular. Ayrıca âşığı giyimi kuşamı ve duruşu ile de beğenen şair Zelimxan Yaqub şunları söyler: "O,giyimiyle, süslenmesiyle, tellerine usul usul dokunuşuyla, cüsseli vücuduna yakışan kalpağını başına koymasıyla, beline bağladığı sallama kemeriyle, paltosunun ütüsüyle hakikaten bir generâle benzerdi."

Zelimxan Yaqub, Âşık Kamandar hakkında şiirler yazar, onun sanatını, ona duyduğu sevgiyi bu şiirlerinde yansıtır. Şair, "Âşık Kamandara Mektub" adlı şiirinde şöyle seslenir:

"Ağrını, azarı qoyma yaxına
Durma, usta terpen, usta
Kamandar. Tutular gözlerin,
yanar ciyerin, Görsem o telleri
pasda Kamandar.

Bezesin meclisi söhbetin xası,
Qoyma göz açmağa nisgili,
yası. Amandı quyudan qurtar
Abbası, Saxlama Gülgezi yasda
Kamandar.

Sazdı, hacavatdı könlümün
yarı.Odur Zelimxanın
dövleti-varı.
Bêş gün ömrüm olsa, bölerem yarı

V rrem senin kimi dostu,
Kamandar.”¹⁵

Eyvaz Bor alı, Barat V sal, Abbas Abdulla gibi  airleri de   ıktan  e itliyonleriyle etkilenen  airler arasında saymak m mk nd r.

¹⁵ Zelimxan, YAQUB, “Bir Eli Torpaqda, Bir Eli Haq’da”, Azərbaycan Ne riyatı, s.248, Bakı, 1997.

Âşık Kamandar hakkında pek çok şair, âşık, yazar ve ilim adamı şiir yazmıştır. Âşık İbrahim, Barat Vüsal, Âşık Ziyeddin, Profesör Sabir Aliyev, Osman Osmanlı, Elixan Düşkün, Mecid Memmedov, Vahid Kireçli, Baheddin Oruculu, Zümrüd Orxan, Muzaffer Şükür, Günyaz Nezirli bunlardan bazılarıdır.

Âşık Kamandar'a hasredilen bu şiirlerde âşığın sanatına, edebî kişiliğine, kabiliyetine ve diğer bazı özelliklerine dair unsurları görmek mümkündür. Borçalı yöresinin âşıklarından Âşık Mehmed Sadaxlı 'Kamandar' adlı şiirinde âşığı şöyle anlatır bize:

“On bir simli saz sineme
söykenib, Ses sorağın xoş
tamaşa Kamandar. Xudam
penahında saxlasın seni,
Xoş ömrünü xoşbext yaşa, Kamandar!

Aşiq Sadıq şöhretiyle ucaldı,
Meydanlarda bac vèrmedi, bac
aldı, Telli Memmed dövran sürdü,
qocaldı, Çekmedi reqibden haşa,
Kamandar!

Çoxları ad aldı çekdise zehmet,
Dolandı èlleri qazandı hörmət.
Koroğlu ne'reli o Xındı
Memmed Zaman zaman ister
coşa, Kamandar!

Könüllerde qaldı Emrahın
sazı, Yayıldı èllere sesi,
avazı,
Kim dèyer biz ona qaldıq
tamarzı, O sende yaşayır qoşa,
Kamandar!

Sarachı da èl içinde ad
aldı, Èle arxalandı, èlle

ucaldı,
Ustad senetkar tek tarixde qaldı,
Gezdi èli başdan başa,
Kamandar!

Sadaxlı Mehemmed, nəçe ki
varam, Dostlar kölgəsində bir
senetkaram. Böyük yaradannan
həy arzularam, Yaşa, yaşa, yüz il
yaşa, Kamandar!”¹⁶

¹⁶Şıq Mehemmed, SADAXLI, “Ele Bağlıyam” (Şiirler), Azərbaycan Ensiklopediyası Neşriyat
Poliqrafiya Birliyi, s.45-46, Bakı, 1997.

Âşık Kamandar'ın adına hasredilen şiirlerin yanı sıra, bazı âşık ve şairlerin muhtelif şiirlerinde Âşık Kamandar adı zikredilir. Borçalı yöresi âşıklarından Âşık Ziyeddin Keşeli, "Ruhani Ruha Dermandı" adlı şiir kitabında yayımlanan "Ustad Nefesi" adlı 68 dördlükten oluşan koşmasında pek çok âşığın çeşitli özelliklerini kendi bakış açısıyla yorumlar. Bu şiirin 25. dördlüğünde ustası olarak da kabul ettiği Âşık Kamandarı şu dizelerle aktarır:

"Kamandar avazı durna
sesidi, Billur bulaqların
zümzümesidi. İlâhi nüfuzu
Haqqın sesidi, Edalat
divandı ustad nefesi."

Yine Âşık Ziyeddin, "Borçalım" adlı şiirinin 5. dördlüğünde şöyle söyler :

"Köçdü Emrah, Söyün kimi
senetkar, Şükür Haqqa, evez
edenlerin var.
Âşık senetinde, şahdı
Kamandar, Tavar sazlı, üzü
nurlu Borçalım."

Âşık Kamandar, kendine has üslûbuyla ve özellikleriyle Azerbaycan âşıklık sanatının Borçalı temsilcisi olarak kabul edilir: "Âşık Kamandar, hiç kimseye benzemediği gibi ifacılık mahareti de, destan söyleme kabiliyeti de, şiir söyleme becerisi de tam manası ile Borçalı numunesidir ve bununla beraber Kamandarlık numunesidir. Çalmakta, okumakta ve destan söylemekte, 'üstatlar üstadı' gibi şerefli bir ada lââyık olan Dede Kamandar, söz yaratıcılığında da büyük bir üstat olduğunu ortaya koyar."¹⁷

Âşık Kamandar'ın ifacılığının kendine özgü olduğu pek çokları tarafından belirtilir: "Doğru söylemek gerekirse Âşık Kamandar'ın ifası, aşağıdaki yüksek keyfiyetleri kendisinde birleştirir. O, sazın sesini ilk plânda kendi sesiyle bütünleştirir. Havaya uygun şiir seçer. Sözü açık bir şekilde dinleyicisine ulaştırır."¹⁸

Şiirlerinde temiz ve duru bir Azerbaycan Türçesi kullanan Âşık

Kamandar, bir sohbet esnasında kendisine yöneltlen sorular üzerine dil ve üslûpanlayışıyla ilgili olarak şunları söyler:

¹⁷ Osman, DERVİŞ, “Ustadlar Ustadı”, Borçalı İctimai Siyasi Hüquq Qezeti, s.5, Tbilisi, 4 Aralık 2000.

¹⁸ Meherrem, HÜSEYNLİ, “Kamandar Sesi Bütün Üreklerin Sesi İdi”, Borçalı İctimai Siyasi Hüquq Qezeti, s.4, Tbilisi, 4 Aralık 2000.

“Söz sırası geldi, söyleyeceğim. Bende, Borçalı lehçe ve şivelerinden daha çok edebî dil üstündür. Diyeceksiniz ki siz bunu bile bile mi söylüyorsunuz. Cevabım her zaman aynı olmuştur. Ben memleket âşığıyım, memleket anası, memleket atasıyım. Geçmişin dil üslûpları ile bugünün âşıklık üslûbu arasında dağlar kadar fark vardır. Yaşadığın bölgenin şivesiyle konuşarak ne üstünlük sağlayabilirsin, ne de kendini halka tanıtabilirsin. Yirmi birinci yüzyılın bu merhalesinde, âşıklık sanatından bîhaber olan genç nesil, beni dinlediğinde ‘âşık’ ve ‘ozan’ın ne demek olduğunu anlamalıdır. Meclislerde, sözümün ve sohbetimin memleket lehçesine yakın olmasını isteyen bazı insanlar vardır. Ancak ben, onlara birçok lehçenin varlığından söz ediyorum. Bence âşık, dil sohbetini umumî olarak gerçekleştirmelidir.”

Âşık Kamandar’ın bu sözleri, kullandığı dile bakış açısını yansıtmaları bakımından oldukça mühimdir.

Âşık Kamandar’ın bazı şiirleri, muhtelif dergi, gazete ve kitaplarda yayımlanır. Âşığın, “Qoşqar Kimi” adlı şiiri, Azərbaycan Muallimi gazetesinde; “İller O İller” ve “Olur” adlı şiiri, Edebiyat ve İnce Sanat gazetesinde; “Vetenime Mehebbetden Doymadım” adlı şiiri Azərbaycan Gençleri gazetesinde; “Eşqine” adlı şiiri Borçalı gazetesinde; “Gözeldir” adlı şiiri Dan Ulduzu Edebi Mecmuası’nda; “Seni”, “Qaldı”, “Keçipdi”, “Menim”, “Getirer” adlı geraylıları ile “Yamanlığa Uymadım”, “Ay Lele”, “Ağlamaz Mı?”, “Sempti- Semptine”, “Azərbaycanım”, “Gördüm”, “Dünya”, “Senetim” adlı koşmaları Azərbaycan Âşıkları ve El Şairleri adlı kitabın 2.cildinde; ayrıca yine bir tane “Üstadname”si, bir tane “Nesihetneme”si ve “Bugün Gözel Toy” adlı divanîsi Dan Ulduzu Edebî Mecmuası’nda yayımlanır.

Borçalı edebî muhitinin şekillenmesinde önemli bir rol oynayan Âşık Kamandar, kendinden önce ve kendinden sonra yaşayan saz şairleri arasında âdeta bir köprü vazifesi görür: “Geçmişten günümüze kadar uzanan sazlı sözlü dünyamız, Borçalı’nın her karışına sinmiştir. Bunun neticesidir ki, Dede Korkut’la kuvvetlenen sazımız, kanatlanmış sözümüz dün, ‘Avazın Lokmanı’ Xındı Memmed’in, Şair Nebi’nin, Hüseyin Alxasağa’nın, Şair Ağacan’ın, Âşık Qarani’nin, Âşık Novruz Tehleli’nin, Hesən Mecruh’un, Müheqqer’in, Âşık Musa’nın, Âşık Teymür’ün, ‘Âşıklığın Hanı’ Sadıq’ın, ‘gönüller süsü, diller ezberi’ Quşçu İbrahim’in nefesiyle ısınmış; ozan dünyamızın büyük ustası, ‘Sazın Şahı’ Dede Emrah’ın ve üstad Âşık Hüseyin Saraclı’nın sesiyle renklenmiş, yüksek zirveleri fethetmiştir. Bugün ise ozan dünyamız, ‘Kartal Kanatlı’ Âşık

Kamandar'ın, Âşık Elixan Qarayazılı'nın, Âşık Ehmed Sadaxlı'nın, Âşık
Göyçe'nin, Âşık Nüreddin Qasımlı'nın, Âşık Qırxılı

Hüseyn'in, Âşık Vekil'in, Âşık Ziyeddin'in, Âşık Semender'in ve onlarca sanatkârın, çabalarıyla zenginliğine zenginlik katmış, gül açıp güllenmiştir.”¹⁹

Bazı şiirlerinde “Cêyhun” mahlâsını kullanan Âşık Kamandar, yukarıda zikredildiği gibi böylesine zengin bir edebî muhitin, bu edebî muhitininkişafında emeği olan pek çok saz şairi gibi, çağdaş Azerbaycan âşıklık sanatınakatkısı yadsınamayacak âşıklarından birisidir.

Ömrünün sonuna kadar, âşıklık sanatını kendisine şiar edinen, bu sanatlabütünleşip özdeşleşen ve bu sanatı bir hayat tarzı olarak, yaşadığı zamana sindirmeyi başaran Âşık Kamandar, âşıklık sanatının müdavimlerine daima ışık tutacaktır.

II. BÖLÜM

¹⁹ Müşfiq, MEDEDÖĞLU, “Çağdaş Borçalı Edebi Mektebi”, Azerbaycan Neşriyyatı, s.37-38,

Bakı, 1994.

ŞİİRLERİN ŞEKİL VE MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

A. Koşmalar

Koşma, halk edebiyatında en fazla rağbet edilen nazım şeklidir.

Koşma, hem şekil hem de muhteva yönünden, Azerbaycan âşıklık geleneğinde kullanılan “geraylı” türünün genişletilmiş hâlidir.

Bent sayısı 3 ve 5 arasında değişen koşmalarda bentler, dörder mısradan oluşur. Koşma, hecenin 11’li ölçüsüyle yazılır.

Kafiye düzeni, abab / cccb / çççb... veya xaxa / bbba / ccca... şeklinde olur.

Genellikle lirik konuların ele alınıp işlendiği koşmalarda, ‘aşk, aşk acısı, sevgiliye kavuşma arzusu, özlem, ayrılıktan şikâyet, dostluk ve vefa’ gibi çeşitli duygu ve düşünceler işlenir. Bunların yanında, herhangi bir konuda öğüt veren, doğa güzelliklerinden bahseden, talih, kader ve zamandan şikâyet eden koşmalarda vardır.

Âşık Kamandar’ın elimizdeki şiir kitabında 68 koşma vardır.

Koşmalardan 28 tanesi 5, 14 tanesi 7, 12 tanesi 3, 6 tanesi 4, 4 tanesi 6, 1 tanesi 8, 1 tanesi 9, 1 tanesi 11, bir tanesi de 12 bentten oluşur.

Koşmaların 62’sinde bentler dörder mısralıdır. “Bahar Nefesiyle Yazılan Şê’r”, “Saçlarım” ve “Çoban Rehim” adlı koşmanın bentleri, beşer mısradan oluşur. “Nesibim” ve “Senin Seferindi Memin Seferim” adlı koşmanın son bentleri 5 mısralıdır. “Salamat Qal” adlı koşmanın birinci bendi 5 mısralı; ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci bentleri dörder mısralı, son bendi ise 2 mısralıdır.

Koşmaların tamamı, 11’li hece ölçüsüyle kaleme alınmıştır.

Bentlerinin tamamı dörder mısradan oluşan koşmalarda kafiye düzeni şöyledir: abab / cccb / çççb... ve xaxa / bbba / ccca...

Bentleri beşer mısradan oluşan “Bahar Nefesiyle Yazılan Şê’r” koşmasının kafiye düzeni şöyledir: aaabb / cccçç / dddee... Yine bentleri beşer mısradan oluşan “Saçlarım” adlı koşma, aaabb / cccb / çççb... biçiminde kafiyelenmiştir. Bu koşmada, bentlerin son mısraları, “Têz ağardın, aman qara saçlarım”, mısraı aynen tekrarlanarak nakarat oluşturulmuştur.

Bentleri beşer mısradan oluşan bir diğer koşma “Çoban Rehim”in kafiye düzeni, aaabb / cccb / çççb... şeklindedir.

“Nesibim” adlı bir diğer koşmada, ilk 4 bent dörder mısradan, son bent ise 5 mısradan oluşur. “Ay Davud Nesibim, esil Nesibim” mısraı ilâve

mısradır. Bu koşmanın kafiye düzeni ise, abab / cccb / çççb / dddb / eeebb biçimindedir.

İlk 4 bendi dörder mısradan, son bendi ise 5 mısradan oluşan bir diğer koşma, “Senin Seferindi Menim Seferim” adlı koşmadır. Koşmanın adı, aynı

zamanda son bendin beşinci mısraıdır. Koşma, abab / cccb / çççb / dddb / eeebb şeklinde kafiyeleşmiştir.

“Salamat Qal” adlı koşmanın birinci bendi 5 mısradan, ikinci, üçüncü, dördüncü beşinci bendi 4 mısradan, son bendi ise 2 mısradan oluşur. Kafiye düzeni şöyledir: aaabb / cccb / çççb / dddb / eeeb / bb.

Koşmalarda, “a, e, l, n, r, ş, y, z, ağ, al, an, ar, aş, at, az, en, er, et, ara, eng, ağla” sesi kafiye olarak kullanılmıştır.

“Bir Hëykël Ucaldı” koşmasında, bentlerin dördüncü dizeleri “Veten oğlu Nerimandı, Neriman!” şeklinde tekrarlanarak nakarat oluşturulmuştur.

Âşık Kamandar’ın bazı koşmalarında, ufak tefek kafiye kusurlarına rastlamak mümkündür. “Damcılı Bulağı” koşmasında genel kafiye “ağla” sesi iken, dördüncü bentte “axla” olarak kullanılmıştır.

Genel kafiye sesi “ar” olan “İnsan” adlı koşmanın, birinci bendinin dördüncü mısraında sadece “r” sesi kullanılmıştır. “Bir Ulduz Şığıdı” adlı koşmanın birinci bendinin ikinci dizesinde kafiye sesi kullanılmamıştır. Birinci bendinin ikinci dizesinde kafiye sesi kullanılmayan bir diğer koşma, “Ay Lele” adlı koşmadır. “Qaldın” adlı koşmada kullanılan genel kafiye sesi “aş” iken, koşmanın üçüncü bendinde “uş” sesi kafiye olarak kullanılmıştır. Genel kafiye olarak “et” sesinin kullanıldığı “Hëç Şëye Deymez” adlı koşmanın dördüncü bendinde “at” sesi kullanılmıştır. “Eng” sesinin kafiye olarak kullanıldığı “Bir Mektuba Cavab” adlı koşmanın birinci bendinin dördüncü mısraında kafiye sesi “end” olarak kullanılır. “Yaxşıdı” adlı koşmada, genel kafiye sesi “en” iken, koşmanın altıncı bendinde “an” sesi kafiye olarak kullanılmıştır.

Yukarıda belirttiğimiz kafiye kusurlarının, şiirler dikkatlice incelendiğinde çok fazla göze batan, rahatsız edici kusurlar olmadığı görülür.

Âşık Kamandar’ın koşmaları, konu bakımından oldukça zengindir, diyebiliriz. Koşmalarda, sıkça vurgulanmaya çalışılan temalardan birisi, memleket ve millet sevgisidir. “Senin”, “Heqiqetname” ve “Azerbaycanım” adlı koşmasında, Azerbaycan’a duyduğu sevgiyi, memleketine bağlılığını ve memleketi adına arzularını dile getirir. Vatanının güzelliklerine beslediği muhabbeti vurguladığı koşmalarından bir diğeri “Gözeldir” adlı koşmadır. “Borçalı” koşmasında ise, asıl doğup büyüdüğü yer olan Borçalı’ya sevgisini ifade eder ve Borçalı’nın kendisi için bir övünç kaynağı olduğunu belirtir. Âşık Kamandar, birçok koşmasında ısrarla el (memleket) âşığı olduğunu, yüreğinin memleketi için

çarptığını söyler.

Âşığın sıkça işlendiği konulardan bir diğeri “tabiat”tır. “Sempti-Semtime”, “Gözeldir”, “Dağlar” ve “Damcılı Bulağında” adlı koşmasında, tabiattaki güzelliklere duyduğu hayranlığı ifade eder. “Gülür” adlı koşmasında, Borçalı’nın yerleşim yerlerinden birini över. Tabiat konulu koşmalarında da bir bakıma memleket sevgisini işler.

Koşmalarda tespit ettiğimiz bir diğer tema “dostluk” tur. “Dostluq Haqqında” ve “Deyer” koşmasında, dostluğun kıymetini ifade eder. “Dost İtkisi”nde, bir dostunu kaybetmenin üzüntüsünü dile getirir.

Bazı koşmalarında, çeşitli konularda nasihat eder. İnsanın dünyadaki en mukaddes varlık olduğunu, bu nedenle de insanın dünya nimetlerinin kıymetini bilmesi gerektiğini “Lele” koşmasında belirtir. “Ële Gerek Olsana” adlı koşmasında, bazı insanları insaflı olmaya davet eder. Kâmil bir ustadan ders almayan âşığın, gerçek âşık olamayacağı “Ëşit” adlı koşmada vurgulanır.

Kamandar, sevdiği ve yitirdiği bazı arkadaşları ve dostlarına karşı hislerini şu koşmalarında dile getirmiştir: Gelibdi, Demirçi, Ağlaram, Nesibim, Salamat Qal, Cemşid, Çoban Rehim, Tehlenin, Bir Ulduz Şığıdı ve Pozuldu.

Dilin, insanı, yerine göre vezir, yerine göre de rezil edebileceğini, dürüst insanlarla münasebet kurmanın gerekliliğini, güzel sözün ve sanatkârlığın değerinin maddeyle ölçülemeyeceğini, “Ële Bağlıdı” adlı koşmasında dile getirir.

“Telli Sazdadı” ve “Bülbül Öyünmesin” koşmasında, âşıklık geleneğinde, âşığın vazgeçilmez bir parçası olan, âşıkla özdeşleşen, bir anlamda âşığın yâreni diyebileceğimiz sazı ve sazın marifetlerini anlatır. Sazına duyduğu sevgiyi, sazı bülbülle mukayese ederek dile getirir.

Bazı koşmalarda, ölüm teması işlenir. Ölüm karşısında duyduğu üzüntüyü ve çaresizliği “Bağlı Yaranıb” adlı koşmasının şu mısralarla dile getirir:

“Ölüme bir çare bilmek
istedim, Dédiler qapısı bağlı
yaranıb.”

Bazı koşmalarda, insanın hayat içerisindeki çeşitli hâllerini gözler önüne serer. “Lamaqdadı” redifli “Ustadname” si bunlardan birisidir.

Xiyalov Memmed’in ölümü üzerine duyduğu üzüntüyü dile getirdiği “Pozuldu” adlı koşmada, ölümün Allah’ın ezeli bir hükmü olduğu belirtir.

“Olandadı” adlı koşmasında, ibadetin baş tacı olduğunu, özü Allah’a doğru olan kişinin, kalbinin, adının ve vicdanının temiz olacağını ifade eder.

Âşığın hem koşmalarında, hem de diğer bazı şiirlerinde “mert-nâmert” tezatını sıkça kullandığı görülür. “Yoxdu” koşmasında,

nâmertliğin atasının,nadanlık (cahillik) olduğunu vurgular.

“Görünür” ve “İnsan” adlı koşmada “insanlık” duygusu işlenir. Her şeyden önce insanın, insana yakışır biçimde davranması gerektiğini dile getirir.

Kış mevsiminin kendine has güzelliklerini anlattığı “Qış Hikmeti” adlı koşmasında, yaşama sevgisini işler.

“Gerek” adlı koşmada, iyi bir âşığın sahip olması gereken vasıflar, belirtilir.

Okuyucuya seslendiği “Kitabım” koşmasında, şiir kitabının, okuyucularına ilham vermesini diler. Ayrıca her ne yazdı ise, insanın başına gelenleri yazdığını söyler.

Sevgilinin verdiği acıyı, aşk konulu koşması “Kêçdi”de dile getirir.

Bazı koşmalarında kendinden bahseder. “Saçlarım” koşmasında, saçlarının tez ağarmasına hayıflanır. Kamandar, kendisinin ilmin anası olduğunu, zamanın fânisi ve adaletin aynası olduğunu “Aynasıyam Men” koşmasında söyler.

“Bilermi” ve “Gözel Dêyib Atalar” adlı koşmada, anne, baba ve ecdat sevgisinden, ayrıca onlara gösterilmesi gereken saygıdan söz eder.

İnsanî değerlerden bahsettiği “Yaxşıdı” adlı koşmada, gıybetin ne denli kötü bir şey olduğunu, söylenilecek olan her ne ise muhatabın yüzüne söylenmesi gerektiğini belirtir.

Milletin üzüntüsü ile üzülen âşık, “Görünür” adlı koşmasında, bir yerleşim yeri olan Başkeçid’de meydana gelen depremle ilgili duygularını dile getirir.

Koşmaların geneli dikkate alındığında, sözünü ettiğimiz temalar, âdeti harmanlanmış ve yapıcı bir üslûpla sergilenmiştir.

Koşmalarda, insanî değerlerin, tabiat ve insan sevgisinin, vatana ve millete beslenen muhabbetin, dostlukla ilgili duyguların, dünya ahvalinin ön plâna çıkarıldığını söyleyebiliriz.

Bazı koşmalarda, âşığın özlü sözlere yer verdiğini görüyoruz. “Gözel Dêyib Atalar” koşmasının, “Balığı at suya dêyib atalar, Balık bilmese de xaliq bilecek” mısraları ve “Deyer” adlı koşmadaki “Yüz ölçersen, bir biçersen, düz olar” mısraı buna misaldir.

Koşmaların bir kısmında, bazı şahıslara, bazı halk hikâyelerinin kahramanlarına telmih yapılır.

“Sempti-Semtine” adlı koşmada Lokman Hekim’e, “Knyaz Nezirli ile Dêyişme” adlı koşmada Şair Nesimî’ye, “ünnen” redifli “Nesihetneme”sinde ve “Ële Yumşalmışam” adlı koşmada Zaloğlu Rüstem’e, “Gördüm”, “Kêçdi” ve “İller, O İller” adlı koşmada Leylâ ile Mecnûn hikâyesine; “Têlli Sazdadı”, “Qaldı” ve “Yaranıb” adlı koşmada Aslı ile Kerem hikâyesine, “Nesibim” ve “Mendola” adlı koşmada Ferhat ile Şirin hikâyesine, “Hêç Şeye Deymez” koşmasında ise Yûsuf ile Züleyha ve Aslı ile Kerem hikâyelerine telmih yapılmıştır.

B. Geraylılar

Geraylı, bentleri dörder mısradan ve her mısraı 8 heceden oluşanköşmadır.

Bent sayısı 3 ve 5 arasında değişir. Nadiren 7 bentten oluşturulduğu da görülür.

Kafiye düzeni köşmada olduğu gibi abab / cccb / çççb... veya xaxa / bbba / ccca... şeklinde tertip edilir.

Âşık ya da şair, son bentte ismini veya varsa mahlâsını kullanır.

Geraylılar ‘lirik’ konulu şiirdir. Geraylılarda genellikle ‘sevgi, güzellik, tabiat, dostluk’ vb. konular işlenir.

Tecnis geraylı, nakıs geraylı, dil dönmez geraylı, mısraı boyu cinas geraylı, çift ayaklı tecnis geraylı ve cığalı tecnis geraylı gibi çeşitleri vardır.

Âşık Kamandar’ın şiir kitabında 25 tane geraylı örneği mevcuttur. Bunların tamamı düz geraylıdır. Geraylılardan bir tanesi Şair Zelimxan Yaqub’ladeyişme şeklinde ‘Deyişme’ adıyla kaleme alınmıştır.

Kamandar'ın tüm geraylılarında bentler dörder mısradan, mısralar ise sekizer heceden oluşur.

Geraylıların onu 3 bentten, dokuzu 5 bentten, üçü 7 bentten, ikisi 4 bentten, biri de 6 bentten kuruludur.

Âşığın elimizde bulunan geraylılarından on dokuzu abab / cccb / çççb..., altısı ise xaxa / bbba / ccca... kafiye düzeni ile yazılmıştır.

Geraylılarda “a, x, l, ş, t, z, aç, ar, aş, er, et ala, rem, yle, eder” sesikafiye olarak kullanılmıştır. Yarım, tam, ve zengin kafiye çeşidinin her üçünün de şiirlerde orantılı olarak kullanıldığını söyleyebiliriz. Kafiye çeşidi bakımından birinin diğerine üstünlüğü yoktur. Tüm geraylılarda kafiyeyle birlikte redif de kullanılmıştır.

Bazı geraylılarında kafiye kusurları göze çarpar. “Gürcüstanım” geraylısında kafiye “n” sesiyle sağlandığı hâlde, ikinci bentte kafiye yoktur. “Gèder” geraylısında kafiye sesi “x” iken, ikinci bentte “h” sesi kullanılmıştır. “Sazım Menim” geraylısında kafiye sesi “az” iken, birinci ve dördüncü bentte kafiye'nin bozulduğu görülür. “A” sesinin genel kafiye olarak kullanıldığı “İstisuda Düşünceler” adlı geraylının dördüncü bendinde kafiye kelime kökünde yer alır.

“Bu Dağlarda” adlı geraylının ilk bendinin ikinci ve dördüncü mısraları ile diğer bentlerinin dördüncü mısraları aynen tekrarlanarak nakaratoluşturulmuştur.

Âşık Kamandar, kaleme aldığı bir kısım geraylıda, memleketinin ve milletinin güzelliğinden söz eder. “Gerek” adlı geraylısında milletin sahip olduğu değerlerin bir bütünlük arz ettiğini ve gerçek sanatkârın bu değerleri her fırsatta dile getirmesi gerektiğini belirtir. Milletini bölmeye çalışanlara da beddua etmekten kendini alamaz ve şöyle der:

“Milletini bölen şair,
Xanexarab olsun gerek.”

“Keçibdi”, “Bu Dağlarda”, “Dağlar” ile “Qaldı” adlı geraylıda, bazen dağlara seslenerek, kendilerine ve yeni nesle miras kalan şair ve aşıklardan söz eder. Dağların sinesinde pek çok şeyi barındırdığını, onların heybetini, güzelliklerini, dağlarda yaşanan hadiseleri ifade eder ve biraz da hayıflanarak gençliğinin bir daha geri gelmeyeceğinin üzüntüsünü yaşar.

Bazı geraylılarında dostluğun kıymetini dile getirir ve dostlarına bir takım tavsiyelerde bulunur. “Olmaz” adlı geraylısında her insanın gerçek dost olamayacağını, her insanla sırların paylaşamayacağını dile getirir.

Sıkça dile getirdiği temalardan biri de mertliktir. Mertliğin bir erdemlilik olduğunu, bu erdemliliğe sahip olan insanlara kıymet verilmesi gerektiğini söyler ve sadece mert insanların vatani her anlamda kalkındıracağına inanır.

Bazı geraylılarında sevgiliye seslenerek, ondan vefa umar. Kerem misali yanan gerçek sevenin, sevgiliyi dünya malına değişmeyeceğini belirtir.

Dünyanın bir temaşa yeri olduğunu dile getirdiği “Gèder” geraylısında, bu seyir ile insanın pek çok şeye tanık olduğunu, buna karşılık kimsenin dünyada kalıcı olmadığını hatırlatır.

Sanatkârların, milletin iftihar kaynağı olduğunu, Şair Samet Vurğun için yazdığı geraylıda belirten âşık, diğer bir geraylısında da Şair Zelimxan Yaqub iledeyişir.

Zaman, her insan için olduğu gibi, Âşık Kamandar için de geriye dönüp bakıldığında hayıflanılan, bazen üzüntü veren bir mefhumdur. Zamanın bir çok anıyı sakladığını, zaman zaman da bunları hatırlattığını söyleyen âşık, bir gün kendinin de yaşlanacağını farkındadır. Ancak adının yaşatılacağına olan inancını, geraylısında şöyle ifade eder:

“Èl aşığı Kamandaram,
Dèmirem ki
qocalmaram. Yüz il
kêçse yène varam,
Yaşadacaq èller meni.”

Âşık Kamandar, geraylılarında, türün yapısı itibarıyla sunduğu imkânları iyi şekilde kullanmıştır. Geraylılarında, genel olarak, sevgi, güzellik, sevgili, dostluk, tabiat, talih ve zaman gibi kavramları ele alıp işlemiştir.

“Qaldı”, “Seni”, “İstisuda Düşünceler” ve “Bu Dağlarda” adlı geraylıda, Leylâ ile Mecnûn hikâyesine telmih yapılmıştır. “Bu Dağlarda” geraylısında ise Aslı ile Kerem hikâyesine telmih yapılmıştır.

C. Tecnisler

Mısraları cinaslardan örölü bir türdür. Cinas yazılış ve okunuşları aynı, anlamları farklı kelimelerdir.

Tecnis, Azerbaycan klâsik ve çağdaş âşık şiirlerinde, şairler ve âşıklar tarafından sıkça yazılmıştır.

Mısraları 11 heceden oluşan, koşma tipi tecnise, Azerbaycan âşıklık geleneğinde, “kara tecnis”, “düz tecnis” ve “sade tecnis” adı verilir.

Düz tecnislerin kafiye düzeni xaxa / bbba / ccca... şeklinde veya abab / ccca / ççça şeklinde oluşturulur.

Düz tecniste bentler dörder mısradan oluşur. Bent sayısı 3 ile 5 arasında değişir.

Yedekli tecnis, lebdeğmez tecnis, lebdeğmez yedekleme tecnis, cığalı tecnis, zincirbent çift yedekli tecnis, ayaklı tecnis, döşeme cığalı tecnis, lebdeğmez cığalı tecnis, dildönmez tecnis ve nefeskesme tecnis, diğer tecnis çeşitleridir.

“Cığa”, Azerbaycan Türkçesi’nde zülûf manasında kullanılır. Cığalı tecniste asıl mısraların arasına 7 heceden oluşan 4 mısraı daha ilâve edilir. Bent sayısı 3 ve 5 arasında değişir.

Cığalı tecnisin kafiye şeması şöyledir:

_____x
_____a
_____a
_____a
_____x
_____a
_____x
_____a

_____b
_____b
_____b
_____b
_____x
_____b
_____b
_____a

_____c
_____c
_____c
_____c
_____x
_____c
_____c
_____a ...

Lebdeğmez cığalı tecniste ise, cığalı tecniste olduğu gibi, asıl mısralar11, yedek mısralar 7 heceden oluşur. Cığalı tecniste olduğu

gibi, lebdeğmez

cığalı tecniste de esas olan, dudak ünsüzleri “b, m, p” ve diş dudak ünüsüzleri “f” ve “v” sesinin şiir içinde kullanılmamasıdır.

Bent sayıları 3 ve 5 arasında değişir.

Âşık Kamandar’ın şiir kitabında 12 tane tecnis yer almaktadır. Bunlardan, “Çataçat”, “Od Alar Yanar”, “Dağlara Sarı”, “Canana Canı”, “Mennen”, “A Yana-Yana” ve “Sen Atam İndi” adlı tecnisi düz tecnistir.

“Dal-Dala”, “Gelhagel” ve “Ay Hayıf” adlı tecnis ise cığalı tecnistir. “Seraser İndi” adlı tecnis, lebdeğmez cığalı tecnis örneğidir.

Bentleri altışar mısradan oluşan, kafiye düzeni xaxaxa / bbbaba / cccaca şeklinde düzenlenmiş “Of-Of” adlı “gèder-gelmez” tecnisi ise mevcut tecnislerden bu yönleriyle farklılık arz eder.

Âşığın klâsik tecnislerinden biri 4 bentten, diğer altısı 3 bentten oluşur. Klâsik tecnislerden üçü xaxa / bbba / ccca... şeklinde; diğerleri ise abab / ccca / ççça... şeklinde kafiyeleşmiştir. Bentler dörder mısradan oluşur.

Cığalı tecnisleri ve lebdeğmez cığalı tecnisi şekil itibariyle, bu tür tecnislerle ortak özellik taşır.

Âşık Kamandar, bütün tecnislerinde oldukça canlı ve zengin cinaslar kullanmıştır. “Bağla yar - bağlayar”, “göynedi - göynedi”, “can ana canı - cananacanı”, “don durur - dondurur” ve “sene tam indi - sen ata min di” gibi cinaslar bunlardan bazılarıdır.

Tecnislerin tamamında, bir tek konunun veya temanın tecnise hâkimiyetigörülmez. Aksine, bir tecniste birden çok konu işlenmiş, tema yansıtılmıştır.

Tecnislerde, ‘canın teslimiyeti, büyüklere, anne babaya saygı ve sevgi, büyüklenmenin ve gururlanmanın yanlışlığı, sevgilinin vefasızlığı, sevgiliden ayrılmanın acısı, nâmert ve mert çatışması, talihin vasıfları ve dostluğun değeri ve sanatın ve kâmilliğin kıymeti’ gibi temalar işlenir. İşlenen bu temalarla insana has çeşitli özellikler sergilenir.

“Dağlara Sarı” adlı tecniste, Leylâ ile Mecnûn hikâyesine telmih yapılmıştır.

Ç. Divanîler

“Divanî” kelimesi, divâna ait, dîvânla ilgili gibi manalar taşıyan Arapça bir sıfattır.

Divanîler aruzun “fâilâtün, fâilâtün, fâilâtün, fâilün” kalıbıyla yazılır. Kafiye düzeni çeşitlilik gösterir. Kafiye düzeni, aaaa / bbba / ccca...,

aaab / cccb / çççb..., abab / cccb / çççb... şeklinde olan divanîler vardır. Klâsik divanînin kafiye düzeni aaba / ccca / ççça... biçimindedir.

Bentlerden oluşan divanîlerin bent sayısı 3 ve 5 bent arasında değişir. Bentler dörder mısradan oluşur. Bentleri 5 mısraı olan divanîler de vardır.

Divanîler çalındığı makama göre, “ayak divanî”, “baş divanî” ve “onta divanî” ismini alır. Biçim itibarıyla ise, “tecnis divanî”, “lebdeğmez divanî”, “evvel-axır tecnis divanî”, “lebdeğmez zincirleme divanî” ve “yedekli divanî” şeklinde isimlendirilir.

Âşıklar programlarını ve meclisi genellikle divanî ile açarlar.

Divanîler, ‘öğüt verme, yalvarma yakarma, meydan okuma, tehdit etme, uyarma ve birilerine üstünlük taslama’ gibi muhtevalara sahiptir.

Elimizdeki şiir kitabında Âşık Kamandar’ın “Çox Şükür”, “Vêrir”, “Çaresiz”, “Êle”, “Mübarek Dêyek”, “Üstde” ve “Solarmı Hêç” adlı 7 tane divanîsi yer almaktadır.

Divanîlerin bent sayıları 3 ve 6 bent arasında değişir. Bentler dörder

mısradan ve 15 heceden ibarettir.

Divanîlerin tamamı, klâsik kafiye düzeni olan aaba / ccca / ççça... düzeniyle tertip edilmiştir.

Âşığın mevcut divanîlerinde “l, aq, an, ar, et” sesi kafiye olarak kullanılmıştır. Kullanılan kafiyeler çeşidine göre yarım ve tam kafiye dir.

Divanîleri, muhteva bakımından oldukça zengindir.

Mevcutdivanîlerinde, ‘Allah’a şükretme, tamahkârlık ve aç gözlülüğün faydasızlığı, insanın çaresizliği ve aczi, zamanın kıymeti, dostluk ve vefa’ gibi temalar işlenir.

Sayı bakımından az olduğu için divanîlerin muhtevasını tek tek ele almayı uygun bulduk.

“Çox Şükür” adlı divanîde âşık, Allah’ın yarattığı âleme, kudretine ve hikmetine, verdiği nimetlere, servetine, gazabına ve nefretine, Allah’ın kendisine nakşettiği kemale şükreder.

Dünya malına tapmanın, tamahkârlığın ve aç gözlülüğün insana zarar vereceğini, insanın bir gün gelip sahip olduğu bütün servetini kaybedeceğini ve dünya malının kimseye kalmayacağını “Vêrir” adlı divanîde dile getirir.

İnsanların yanlış yollara saparak düştükleri çaresizlik ve acziyet “Çaresiz” adlı divanîde işlenir.

Diğer bir divanîde sazına seslenen âşık, sazının, sesini Dede Korkut’tan aldığını, Köroğlu gibi meydanlarda kılıç sallayıp, at oynattığını temsilî olarak ifade eder. Sazının marifetlerinden söz ettiği bu divanîde, sazının meclisi zenginleştirmesini, sazından her fırsatta Allah’ı, Hz. Muhammed’i ve milleti uğrunda çalışanları, zikretmesini ister.

İnsanoğlundan, zamanın kıymetini bilmesi gerektiğini, yüreğindeki kin, nefret ve zulmetme gibi kötü duygu ve davranışlardan kendini arındırması gerektiğini “Mübarek Deyek” adlı divanîsinde dile getirir.

Dostluğun ve vefakârlığın sınırlarını, zor günde yardım etmeyen, mutlu günde neşelenmeyen insanın gerçek dost olmayacağını “Solarmı Hêç” adlı divanîsinde ortaya koyar. Ayrıca, helâl lokmanın kıymetini bilmeyen insanın, hiçbir zaman arzularına kavuşamayacağını dile getirir.

Âşık Kamandar, divanîlerinde işlediği bu temalarla, klâsik divanî temalarının dışına çıkmıştır. Bu yönüyle divanîlerin muhtevasını zenginleştirdiğini, divanîlerde yeni ve farklı konular işlediğini söyleyebiliriz.

D. Muhammesler

Muhammes, klâsik edebiyattan alınan ve 18. asırdan itibaren Azerbaycan Âşık Şiiri'nde kullanılmaya başlanan bir nazım şeklidir.

Bent sayıları 3 ve 5 arasında değişen muhammeslerin her bendi, 5 mısradan oluşur. Mısralar ise 16 heceden meydana gelir.

Genellikle 4+4+3+5 / 3+5+5+3 / 4+4+5+3=16 şeklinde duraklanır. Kafiye düzeni, aaaaa / bbbba / cccca / dddda... şeklindedir.

Âşık Kamandar'ın elimizdeki şiir kitabında 4 tane muhammes örneğine yer verilmiştir. Bunlardan bazıları şekil itibarıyla muhammes türünün genel özelliklerinden az da olsa farklılık gösterir. Meselâ, “Çıraqqala” adlı muhammesin son bendi 6 mısradan oluşmaktadır. Yine, “Dèyin” adlı muhammesin birinci, ikinci, üçüncü ve beşinci bentleri altışar mısraı iken, dördüncü bendi 4 mısradır.

“Semed” ve “Söylenir” adlı muhammeslerde kafiye düzeni, genel kafiye düzeniyle aynıdır; ancak “Çıraqqala” adlı muhammesin son bendi 6 mısradan oluştuğu için, son 2 mısraı, diğer bentlerin son mısraları ile kafiyeleşir.

Mevcut muhammeslerde “an, en, er” sesi kafiye olarak kullanılmıştır. Kafiyeleşme, çeşidine göre tam kafiyeleşir.

Âşık Kamandar, muhammeslerinde, memleketini, memleketinin çeşitli yörelerini ve bu yörelerin bazı özelliklerini, ayrıca tanınmış bazı örnek kişileri methiye üslûbuyla dile getirmiştir.

E. Tâziyaneler

Tâziyane, bir şahsın hicvedildiği ya da toplumun bozuk ve aksayan yanlarının eleştirildiği şiir türüdür. Halk şiirinde “taşlama”, divan şiirinde “hicviye”nin karşılığıdır.

Tâziyaneler 8’li ve 11’li hece ölçüsüyle yazılır.

Bentler genellikle dörder mısradan oluşur. Bent sayısı 3 ve 9 arasında değişir

. Kafiye düzeni, koşma ve geraylının kafiye düzeniyle aynıdır.

Elimizdeki şiir kitabında, Âşık Kamandar’ın 13 tane tâziyanesi vardır. Bazı tâziyaneleri şekil itibarıyla, yukarıda belirttiğimiz genel özelliklerden farklılık arz eder.

Tâziyanelerden sekizinde mısralar 11 heceden, dördünde 8 heceden, birinde ise 5 heceden oluşur.

Mısraları 11 heceli tâziyanelerde, bent sayısı 3 ve 11 arasında değişir. Bentlerin mısraları 11 hecelidir. 11 heceli tâziyanelerin beşinde kafiye abab / cccb / çççb... üçünde ise xaxa / bbba / ccca... şeklinde düzenlenmiştir. “N, l, al, ar, ağ, hre” sesi kafiye olarak kullanılmıştır.

11 heceli tâziyanelerden “Sehralar Kimi” adlı tâziyanenin son bendinde “a” sesi kafiye kusuru sayılsa da diğerlerinde kafiye kusuru yoktur.

Âşık, tâziyanelerinden dördünde 8’li hece ölçüsünü kullanmıştır. Bunlardan üçünde bentler dörder mısradan oluşur. Bunların kafiye düzeni 11 heceli tâziyanelerin aynıdır.

Mısraları 8 heceli tâziyanelerden “Şair Deyil” adlı tâziyane şekil ve kafiye düzeni itibarıyla diğerlerinden farklıdır. Mısralar 3+3+2’şerli guruplara ayrılarak beş bölüm hâlinde yazılmıştır. Kafiye düzeni şöyledir: aaa - bbb- cc / ççç - aaa- cc / ddd- aaa- cc... Bunlarda “n, ş, ar, ir” sesi kafiye olarak kullanılmıştır.

“Bilmece” adlı tâziyane, mısraları beşer heceli olmak üzere iki

bölümünden oluşur. İlk bölümde 8 mısraı, ikinci bölümde 10 mısraı vardır. Kafiyesi düzenli değildir. Şu şekilde kafiyeleşmiştir: ababab / ccçdeefff.

Âşık Kamandar, tâziyelerinde daha çok kişileri hicveder. Kişileri, doğrudan doğruya isimlerini vererek hicvetmez. Bir anlamda şiirde, hicve ait sembollerle toplum içerisindeki muhataplarını hedef alır.

“Sefil, avare, bedbext ve anlaqsız” gibi hafif sayılabilecek kelimelerin yanında, “axmaq, tifil, geda, şeytan, yekebaş, nadan, satqın, zatıqırıq ve deleduz” gibi oldukça ağır sayılan kelimeleri de hicvettiği kişiler için, birer sıfat olarak kullanır.

Toplumun bozuk ve aksayan yanlarını dile getiren tâziyesi, elimizde bulunan tâziyeler arasında yoktur.

Mevcut tâziyelerde özellikle, şairlik ve âşıklık kabiliyeti olmayan, kendi deyimiyle doğru dürüst konuşmayı bile bilmeyen; ancak kendini âlim ve sanatkâr kabul eden, hatta kendisinde gerçek âlim ve sanatkârlarla yarışacak cesareti bulan kişileri, ağır bir dille yerden yere vurur. Bunların yanında, dürüst olmayan, işi gücü insanları kandırıp dolandırmak olan, topluma fitne tohumları saçan, görgüsüz ve geveze kişileri de hicveder.

F. Muhtelif Şiirler

“Kelbecer Xatireleri”, “Güllü Bayatılar”, “Aşıqların IV Qurultayına” ve “Müstezad” adlı şiirleri, âşığın muhtelif şiirleri arasında yer alır.

“Kelbecer Xatireleri”, 181 mısradan oluşan, oldukça uzun bir şiirdir. Şiirin, “Sarı Aşıqdan ders alıbdı” ve “Demirçi Abbas mehribandı” mısraı 9 hecelidir. Diğer mısralar ise sekizer heceden oluşmaktadır.

Bu şiirin ilk 7 bendi dörder mısradan kuruludur. Geriye kalan 22 bentte yedişer mısraı vardır. “Kelbecerin yaylağında” mısraı her bendin sonunda tekrarlanır.

Dörder mısradan oluşan ilk yedi bentte kafiye düzeni şöyledir: abab / cccb / çççb... Yedişer mısradan oluşan diğer 22 bentte birinci, ikinci, üçüncü mısralar ile dördüncü, beşinci ve altıncı mısralar kendi aralarında kafiyeleşir.

Âşık Kamandar, bu şiirinde, Kelbecer’in doğal güzelliklerinden, burada yaşayan dostlarından bahseder ve Kelbecer’e duyduğu sevgiyi dile getirir.

Muhtelif şiirler bölümünün içerisinde, “Güllü Bayatılar” adı altında, âşığın 8 tane bayatısı yer alır. Bayatıların her biri dörder mısradan oluşur. Mısralar 7’li hece ölçüsüyle yazılmıştır. Her bir bayatının birinci, ikinci ve dördüncü mısraları kendi arasında kafiyeleşir, üçüncü mısralar ise serbesttir. Bayatılarda gül ve bülbül ilişkisi dile getirilir.

Muhtelif şiirlerden bir diğeri “Aşıqların IV Qurultayına” adlı şiirdir. Şiirde 19 bent vardır. Şiirin ikinci bendi 15 mısradan, yedinci bendi 6 mısradan, diğer bentleri ise dörder mısradan oluşmaktadır. Şiirin ikinci bendinde, âşığın örnek verdiği bayatı dışında kalan tüm mısraları 11’li hece ölçüsüyle yazılmıştır. Şiirde herhangi bir türün kafiye düzenine bağlı kalınmamıştır. Ancak bentler kafiye oluşturacak seslerle kurulmuştur.

Şiirin ilk bentlerinde Lénin’in dehası övülmüştür. Lénin, halkı zulmetten kurtaran ve azatlığın sağlayıcısı olarak nitelenir.

Şiir, Bakü’de düzenlenen IV. Azerbaycan Âşıklar Kurultayı’na

atfedilir. Şiirin diğ er bentlerinde ise kurultaya iştirak eden Azərbaycan  şıqlardan bir kısmı, sanatçı y nleriyle  v l r. Ayrıca şiirde eski  şıqlardan bazılarının ismi dege er.

   stezad  adlı şiir, muhtelif şiirlerin sonuncusudur. Şiir 5 benttenoluşur. Her bendin sonunda, kısa bir mısraı yer alır. Kısa mısralar, bentlerin

dördüncü mısralarını anlam yönünden tamamlamaktadır. Dördüncü bentteki “Cavanlığımız bahar, yay kimi keçdi” mısraı 12 heceden oluşur. Diğer mısralar 11 hecelidir. Bentlerin sonlarına ilâve edilen kısa mısraların her biri 5 heceden oluşur. Şiirin kafiye düzeni şöyledir: abab (b) / cccb (b) / çççb (b)... Şiirde “ad” sesi kafiye olarak kullanılmıştır. Birinci bendin ikinci mısrasında, dördüncü ve beşinci bendin dördüncü mısrasında “at” sesi kafiye. Birinci bentteki kısa mısrada kafiye “ad” sesi, diğer kısa mısralarda ise “at” sesidir.

Şiirde, zamanın bir su gibi akıp geçtiğinden ve bu akıp geçen zaman içinde yaşadıklarından söz eder.

“Kelbecer Xatireleri” adlı şiirde, Hz. Yusuf’un güzelliğine telmih yapılır.

III. BÖLÜM

ÂŞIK KAMANDAR EFENDİYEV'İN ŞİİRLERİ

A. Koşmalar

BİR HƏYKEL UCALDI

Bir həykel ucaldı, ay əllər
baxın, Veten oğlu Nerimandı,
Neriman! Gönüllərə yaxın,
dillərə yaxın, Veten oğlu
Nerimandı, Neriman!

Böyük Lénin dühasıyla
ucalan, Zülmet dünyasına
zelzele salan, Mezlum
insanların qəydine qalan Veten
oğlu Nerimandı, Neriman!

Ağılda qüdrətli, kamalda
derin, Serkerdesi oldu bizim
əllərin, Yurduna od vuran
qemin, kederin Veten oğlu
Nerimandı, Neriman!

Boya-başa çatdı şen
Gürcüstanda, Silaha sarıldı
Azerbaycanda Ebedi uyuyan
Qızıl Meydanda Veten oğlu
Nerimandı, Neriman!

Kamandarın qəlbi gelibdir
coşa, Sazı rövneq vərir yara,
yoldaşa, Qardaş xalqı həykel
qoyur qardaşa Veten oğlu
Nerimandı, Neriman!

BAHAR NEFESİYLE YAZILAN ŞE'R

Bahar nefesiyle gelen nameden
Şeve rengi aldı saçlarımda den.
Bir şirin lehceden bir şirin
dilden, Könül pervazlandı
qanad çalmağa, Çèvid
mêşesinde mēhman olmağa!
Xeyalım èle bil yaylağı gezdi,
Erken çemeninden benövşe
üzdü, Onu bir gözelin teline
düzdü, Könül cehd èylese her
yanı görer, Heqiqi xeyaldan
heqiqet törer!

İncedir duyğunuz, zerifdir
telden, İncelik mēy vèrer esli
gözelden, Bèledir teqdirin
hökmü ezelden, Buludlar
çaxnaşar, şimşekler çaxar, Evvel
axan yèrden bir de su axar!

“Ruhani” dèyilen benim
ruhumdu, Gündüz güzeranım,
gece yuxumdu, Qelbimin teline
bir ses toxundu, Oymağı
mahaldı, oylağı şehir,
Yüz il ömür sürsün, görmesin qeher.

Tezyane çekende ince tèllere,
Çağlayıb dönürem daşan
sellere, Bala bala şe'r yazan
ellere
Eşq olsun dèyerek minnetdaram
men, Onun her sözüne gül tutaram
men!

TÈLLİ SAZDADI

Söznen behrelenen qoca
dünyanınEşqinin havası tèlli
sazdadı.
Sefalı bağların, uca
dağlarınTevsiri, boyası
tèlli sazdadı.

Dede Qorqudumun göyneyen
sesi,Ulu babaların qem
şikestesi,
Tèlli durnaların hezin
neğmesi,Bülbülün nevası
tèlli sazdadı.

Qüdrete güclüdür insan aqlının,
Heyata bağlının, zata bağlının.
Misri qılınc çeken Qoç
KoroğlununNe'resi, qovğası
tèlli sazdadı.

Yanan Keremlerin, sönen
şamların,Ölümlə çarpışan
qehremanların, Kitablar
bağlanan min dastanların
Alemi, dünyası tèlli sazdadı.

Veten mehebbeti, èl
mehebbeti, Dostluq
mehebbeti, könül hesreti,
Ustad nesiheti, sözün qüdrete,
Her derdin devası tèlli sazdadı.
Zirveli dağları aşıb sedası,
Üzèyirin, Fikretin senet
dünyası, Könüller feth edir her
simfoniyası,Onun da mayası
tèlli sazdadı.

Aşıq Kamandaram, dedim her
zaman:Sazın hikmetini nadandı
danan, Geceler yuxusu gözündə
yanan, Analar laylası telli sazıdadı.

SİNEMDE

Könlüm heyat dolu kitaba
benzer, Varağı qelbimde, ağı
sinemde.
Mene ilham vèrir bir
melekmenzer, Çırağı qelbimde,
yağı sinemde.

Dinledikce ovsun eyler dilleri,
Alovlanır gencliyimin illeri,
Deste bağlayıram qızılğülleri,
Orağı qelbimde, bağı sinemde.

Cèyhun dèyer, a terlanım, düz
yèri, Göz öyünde, gözüm üstden
süz, yèri. Ömür boyu qalacaqdı iz
yèri
Sorağı qelbimde, dağı sinemde.

BAĞLI YARANIB

Lezzetli bal dadan bu qoca
dünya, Ezelden qaralı, ağı
yaranıb.

Mini köç èyleyir, min biri
gelir, Xarabalı, bağça bağlı
yaranıb.

Baxdım kehkaşana,
karvanqırana, Göyler ziynetine
yoxdu bəhane, Èle bil ki,
gelmeyibmiş cahana,
Ne Rüstem Zal, ne Koroğlu yaranıb.

Aşıq Kamandaram dilek
istedim, Ağlar gözlerimle
gülmək istedim, Ölüme bir
çare bilmək istedim, Dédiler
qapısı bağlı yaranıb.

USTADNAME

Qeribe mexluqdu insan
xılqeti, Kimi gülür, kimi
ağlamaqdadı! Kimi baş altına
yığır serveti, Kimi qem
yükünü bağlamaqdadı!

Kimi axar su tek semtine
axar, Kimi baxışınan
yandırır-b-yaxar, Kimi saf
qızıldan qolboğı taxar, Kimi
sinesini dağlamaqdadı!

Kimi şen heyatı duyur,
söyünür, Kimi menem dəyib,
əldə öyünür, Kimi qan
tökmeye qelib döyünür, Yağlı
silahını yağlamaqdadı!

Adam var, yaxşıya ölüm
dileyir, Adam var, adamı küle
beleyir, Adam var, dilinnen
odlar eleyir, Şer ocağını çatıb
tağlamaqdadı!

Adam var, evinde qonaqdı
özü, Adam var, dağları
titredir gözü, Adam var, bal
kimi şirindir sözü, Var-dövləti
daşıb çağlamaqdadı!

Adam var, qismeti gelir önüne,
Adam var, şükr edir keçən
gününe... Adam var, herisdi insan
gönüne, Qanlı xencerini
zağlamaqdadı!

Adam var, melekdi, elinden
öpür, Adam var, kövrekdi, göz
yaşı tökür, Adam var, paxıllıq
bağını sökür, Tikani gül kimi
qoxlamaqdadı.

Adam var, dindirsen adam
dalayır,Adam var, ömrüne
ömür calayır, Adam var,
géceler çapır, talayır, Sübh
durub özünü sağlamaqdadı!

Cèyhun gördüyünnen söyledi bir
an,Merdlerin adına canımdı
qurban.
Bextimin terlanı çırpınır
yaman,Köçün tekerini
çağlamaqdadı!

POZULDU

Ağır itki vèrdi bir ağır
mahal, Èl-obanın temterağı
pozuldu.
Vaxtsiz köç èyledi, bir
Hatemmisal, Talandı ömrünün
bağı pozuldu.

Nèce qara xetdi, qara
yazıdı, Qara ayaz vurdu,
qar ayazıdı. Bu mahal
Kürüstü Qarayazıdı,
Bülbül uçdu, gül növrağı pozuldu.

Zalım felek le'li dürden
sèçendi. Hemişe yaxşıya atır
kemendi.
Oğullar yètiren Kosalı kendi,
Yasa batdı, şen yığnağı
pozuldu.

Xiyalov Memmede ağladı
èller, Qovruldu dilekler, yandı
könüller. Güllü yaylaqlarda
çağladı sèller, Aranı inledi,
dağı pozuldu.

Cèyhun, bu qanundur hökmü
ezelden, Ömür son rengini alır
xezelden.
Namerd èvden köçür, merd oğlu
èlden, Merdler cergesinin sağı
pozuldu.

DAMCILI BULAĞINDA

Dörd yanında dolanmışam yüz
defe, Abı-havan xesteleri
sağlayır.
Xeyalımda ceyran düşür
hedefe Qayaların sinisini
dağlayır.

Her alemin öz alemi, adeti,
Ataların, oğulların qüdreti.
Poladqaynaq babaların
qeyreti, Şimşek kimi
gözlerinde çağlayır.

Düşmen qaçar, igid qovur
izinnen, Dağ yarılr
ne'resinnen, sözünnen.
Damcılının xeberi yox
özünnen, Damcı düşür, hiss
edir ki, ağlayır.

Her sesine gövher deyim, le'l
deyim, Her damlana çiçek deyim,
gül deyim, Bir göreydi neçe ölke,
el deyim, Zaman sende xatireler
saxlayır.

Ceyhun deyer qaralısan, ağılsan,
Qelbim kimi haqq yarandın,
haqlısan. Vurğunumun ilhamına
bağılsan, Teller sizi birbirine
bağlayır.

ÈŞİT

Dersin almayanlar kamil
ustadanBele başlamazlar, a
yağı, eşit.
Meclis içre hecvi-hedyan
söyleme,Sözlerin olmasın
bayağı, eşit.

Ne me'nası alışmağın,
yanmağın, Yaxşı adamları
yaman sanmağın. Eger varsa
me'rifetden qanmağınÖzün ne
ağ danış, ne ağı eşit.
Yaxşı çalış insanlara çatmağa,
Cehd èyle ki, senetkara
çatmağa.Arzun olsa
Kamandara çatmağa Ustad
sözün arif sayağı eşit.

GELİBDİ

İlhamım dil açdı, coşdu,
çağladı, Gözel bahar
celalınnan gelibdi. Bu aleme
êşqim könül bağladı, Her fesil
öz sığalınnan gelibdi.

Baxıram çalmalı uca dağlara,
Çekir xeyalımı çox uzaqlara,
Hicran xezel töküb güllü
bağlara, Şeyda bülbül
melalınnan gelibdi.

Menim taleyime olmayın
qenim, Gülür mehebbetim,
gülür vetenim.
Bir könül meslekim, könül
hemdemim, Sine dolu sualınnan
gelibdi.

İndi budur beklediyim,
bekdiyim, Səvincimden göz
yaşımı tökdüyüm, Uzun iller
hesretini çekdiyim Nizameddin
Maralınnan gelibdi.

KNYAZ NEZİRLİ İLE D YİŐME

Aşıq Kamandar

D ő ne d y nin, menem
d y ninNeyi var elinden
alıbdı d nya.
G ld reni g ld r bd 
baőacan,Ağladanı ağlar
salıbdı d nya.

Knyaz Nezirli

Nakesin neyi var, Aşıq
Kamandar,Elinden alıbdı,
alandı d nya.
Haramı halala qatan kesleri
Didergin salıbdı, salandı
d nya.

Aşıq Kamandar

 oxları f yz alıb bed
emelinnen, Mest olub bextinin
gelhagelinnen.Tutub
yaxasınnan, eyib b linnen,
Onu da ilan tek  alıbdı d nya.

Knyaz Nezirli

Saxlayar var-d vlet
yığmayanları, z ne,  vgeye
qıymayanları, Edası d nyaya
sığmayanları
 lan tek  alıbdı,  alandı d nya.

Aşıq Kamandar

G neő g y  z nde n ce d vr

edir?İnsan ulduzları niye s yr
edir?
G resen meqsedi, metlebi
nedir?  le h y boşalıb,
dolubdu d nya?!

Knyaz Nezirli

Ulduzlar güneşden, bir, o
yanadı, Göy üzü güneşi doğan
anadı...
İnsanın arzusu, kamı onadı,
Boşalıb dolubdu, dolandı
dünya...

Aşıq Kamandar

Dè, Mensur Nesimi nècoldu,
hanı?“Tanrıyam” dəyenin
töküldü qanı! Torpağa dönderib
nèçe min canı, Ezelden amansız
olubdu dünya.

Knyaz Nezirli

Mensuru torpaqdan soraqlaş
özün, Nesimi dağını görməsin
gözün... Tapanda ellisin, itirib
yüzün, Amansız olubdu, olandı
dünya.

Aşıq Kamandar

Derdlere dermandı sazin,
Kamandar, Dillere düşübdü
sözün, Kamandar, Dəsinler,
göçsen de özün, Kamandar,
Qalıbdı senetin, qalıbdı, dünya.

Knyaz Nezirli

Çoxları dindirib sim üste simi,
Unutduq, yaşatdıq kimlerden
kimi?! Tarixde, ay Knyaz,

Kamandar kimi Senetkar qalıbdı,
qalandı dünya.

DEMİRÇİ

Əşitmişdim, görmemişdim
üzünü, Dédilər çox méhribandı
Demirçi. İnci kimi éle düzür
sözünü,
Éle bil ki, qezelxandı Demirçi.

Maraqlandım birce defe
görmeye, Görüb canı dilden
salam vèrmeye, Hazırlaşdıq
yoluna gül sermeye, Bir quş
olub qanadlandı Demirçi.

Vaxt geldi, ve'de vèrdi
qerarı, Şairin éllere düşdü
güzarı.
Birce Lelesiydi eşqi, azarı,
Uçub menziline qondu
Demirçi.

Bêş gün qaldı, hövselesi
qalmadı, Qümannınnan zerrece
hezz almadı, Hèy çırpındı könül
sazı çalmadı, Qayıtmağı vacib
sandı Demirçi.

Qezeblendi qemin qehrine
düşdü, Gilèyi könlünün şehrine
düşdü, Bir gün télli sazın
séhrine düşdü, Tüstülendi,
dumanlandı Demirçi.

Ruh ehlidi "Ruhanî"ni
dinledi, Ustadlığın

fermanını dinledi, Şıx
Alının divanını dinledi,
Od tutdu köyneyi, yandı Demirçi.

İnce qelbi Kamandarla
bağlıdı, Camaldan şirindi,
dilden yağlıdı, Ana Kelbecerin
şair oğludu,
Elli yaşda bir cavandı Demirçi!

AĞLARAM

Şair Osman, şair qelbin
ağladı, Senin bu derdini qanıb
ağlaram. Bir kamil bağbanın
soldu butası, Dərdlərini şerik
sanıb ağlaram. Terləninlə her
çıxanda qol-qola, “Ehsen”
dəyilərdi hüsn ü camala. Felek
nəce qıydı o cahcelala?
Dərdi-qemnen men oysanıb ağlaram.

Elyarla, Behmanla
qucaqlaşardın, Meclis
qurulardı, dəyib coşardın.
Dönüb aşıqlarla vidalaşardın,
Viran gönlüm qubarlanıb
ağlaram. Yadındamı Başkəçidin
bağları?
Eyriqarın, Şəmdüyenin
dağları? Delidağın,
Qaraxaçın çağları, Her
görende seni anıb ağlaram.

Sarı yolda buz bulağı
öyerdin, Qarağatı,
quzqulağı öyerdin,
Qızıl balıq derde dərman
deyerdin, İndi çaylarına qonub
ağlaram.

Gelin qaya rengden-rengə
çalanda, Dövresindən əllər
çəhlim salanda. Kığ, baldırğan
seni heber alanda, Cavabında
donub-donub ağlaram.

Tarixlerden silinmeyen adın var,
Bizim y rde qohumun var, yadın
var,  reklerde ateşin var, odun
var,
S ller kimi men bulanıb ağlaram.

Maymaq dağı yollarını
g zleyir, Xram  ayı her an
seni izleyir.
C yhun k nl m sen d yende
sızlayır, Osman d yib, yanıb-
yanıb ağlaram.

SEMTİ - SEMTİNE

Qüdretden yaranmış o ulu
dağlarNêce de boylanır
semti-semtine. Yalçın qayaları
orduya benzer, Sef-sef
sıralanır semti-semtine.

Bir üzü sêl-yağış, bir üzü
quru, Yêrde çiçek açır güneşin
nuru, Karvan buludların
lêysanı duru, Gül-çiçek
nurlanır semti-semtine.

Teşneler loğmanı qaynar
bulaqlarÖten yolçuları
yolundan saxlar. Nêce dan
gêyinir günde ruzigar, Fesiller
dolanır semti-semtine.

Bir anın içinde deyişir neden,
Yêriyir üstüne çisek, duman,
çen!Laçın qayalardan, qartal
zirvedenBaxır xumarlanır
semti-semtine.

Yêne şö'le saçır güneşli
gündüz, Evvelki hikmetden
qalmayır bir iz,Açılır göylerin
üzü tertemiz, Buludlar sallanır
semti-semtine.

Yamyaşıl mêşeli, cennet
güşeli,Laleli, nergizli, ter
benövşeli, Axan çaylar gelir
çok endişeli, Aramla
yollanır semti-semtine.

Men h yranam bu varlığı
qurana, Baharda l ysana, qışda
borana.
Kamandar, nezer sal dağa,
arana, Tebiet daranır senti-
sentine.

GÖRDÜM

Çarxın gerdişine qıldım
tamaşa, Çoxları gelmişdi
amana gördüm. Kimi sarılıbdı
zere, daş-qaşa,
Kimi ümid bağlar gümana, gördüm.

Kiminin hevesi dövlət-
vardadı, Kiminin qismeti
düşüb dardadı. Dünyanın
sefası bextiyardadı,
Bexti kem Mecnunu divane gördüm.

Kamandaram, her mahalda var
adım, Ələ gerek oldum, ələ
yaradım.
Dolandım dünyanı, gezdim,
aradım, Yurduma xoş gelib
zamana gördüm.

BİLERMİ

Ata-ana qüdrətini qanmayan
Heyatı derk édib qana
bilermi? Bu varlığa
alışmayan, yanmayan
Mehebbet oduna yana
bilermi?

Dedeler yétirir dede
hökmünnen, Gedeler bitirir
gede hökmünnen, Eclaf
ucalanda vede hökmünnen O,
dağı dağ kimi sana bilermi?

Kamandar gerdişin hökmünü
bilir, Nankorun étidiyi gözünnen
gelir. Merdler feğan çekir,
namerdler gülür, Alçaq öz adını
dana bilermi?

YARANIB

Qazax güzgüsüdür
Azerbaycanın, Bu torpaqda
şeref şanlar yaranıb. Tarixlere
naxış vuran, iz salan Cavanşir
tek hökümranlar yaranıb.

Beden qulac qollu, enli
kürekli, Aslan cesaretli, haça
ürekli, Dizleri ner dizli, peleng
bilekli Vuran, tutan
pehlevanlar yaranıb.

Hikmet yağıb bu müqeddes
torpağa, Merd igidler burda
düşüb sorağa, İnceli İsmayıl
İsrafil ağa,
Kerem kimi qehremanlar yaranıb.

Molla Penah şe'rimizin
qüdreti, Unudulmaz
Vidadinin şöhreti, Ana
dilimizin zeri-ziyneti
Vurğun kimi gövher-kanlar yaranıb.

Şair Osman şairlerin bir le'li,
İsmayıldı "Deli Kür"ün
hëykeli. Qoy var olsun bu
mahalın her eli
Her elminde genc loğmanlar yaranıb.

Ölkemizde te'rifi var Qazağın,
Çox qedimnen marifi var
Qazağın, Şair Hüseyn Arifi var
Qazağın, Fikir vërin ne tufanlar
yaranıb.

Bu gün qonaq oldum bir
qazaxlıya, Qelem yaza, kağız
gerek haqlıya. Mövlam onu
penahında saxlaya, Meqsud kimi
merd oğlanlar yaranıb.

Esli-nesli, necabeti, zatı var,
Zerrece eyilmez, polad qatı
var. Namusu, q  yreti şen
heyatı var, G  r  n n  ce saf
insanlar yaranı .

Her diyardan gelen burda
eylenir, Her   şiden-bilen burda
eylenir, Me'rifeti, sexaveti
s  ylenir Edaletli haq divanlar
yaranı .

G  ce-g  nd  z   z işinde
oyaqdı,   l yolunda ışı  salan
mayakdı.   li     n, xalqı     n
dayaqdı, M  'c  zedi b  le
cannar yaranı .

Arzu   dek y  z yaşasın Turalı,
  m  r s  rs  n hem atalı-analı.
C  yhun, abad olsun Qazax
mahalı, B  şiyinde m  hribanlar
yaranı .

GÖZELDİR

Ağ çalmalı uca-uca dağların
O çovğunlu boran-qarı
gözeldir. Göy yaylası şahin-
şonqar oylağı, Qartal baxış
qayaları gözeldir.

Yaz olanda yüz min canlar
oyanır, Yal-yamaclar qızıl
renge boyanır. Eteyinde ağır
èller dayanır, Oymaqları,
obaları gözeldir.

Felek burda gözelliye don
biçir, Çöl quşları ırmaqlardan
su içir, Köç gelenler deyesine
yər seçir, Gerden çeken
mayaları gözeldir.

Ter gülleri incelikle üzeller,
Kamandaram çox dermişem
ezeller, Çemenzarda sef çekibdi
gözeller, Gözellerin nevaları
gözeldir.

QALACAQ

Heyat özü bir mektebdi
qanana, Aqillərin yadigarı
qalacaq.
Kim uysa böhtana, şere,
yalana, Ömür boyu zəlil varı
qalacaq.

Təbiət asacaq qəlbi xaini,
Oxun atıb, gizlətse də
yayını. Her kəsde alacaq
ecrə payını, Nəticəyə ah-
zarı qalacaq.

Vəzifə, “kamillik” səvir
dünyada, Bu cütlük bir yərdə,
vəhdət yarada. Şəxsiyyət,
mərifət olsa arada, Hörmətdən
yapdığı bəri qalacaq.

Nadanı görəndə soruş, çərçi,
sen, Firidunsan, ya Cəmşidsən,
nəçisən? Onlar aparmadı birce
zərredən Dünyanın sənəmi varı
qalacaq!

Xəzine, dəfinə, doludur
ancaq, Torpaq vərək, torpağın
da olacaq. Fəni dünya
boşalacaq, dolacaq,
Dəyişməyən öz qərarı
qalacaq!

Behtiyar o kəsdir, dəyir
Kamandar, Onun hər mahalda
ürək dostu var. Pis olmaz bir
qədr olsa dövlət var, İnsanlara

xoş g zarı qalacaq.

KÈÇDİ

Seyyad oldum dağda bere
gözledim, Ovun beresinnen aralı
kèçdi.
Gèceli-gündüzlü onu
izledim, O dağlar terlanı
yaralı kèçdi.

Mecnun Leyli dèye dolandı
dağlar, Ehli-dil olmayan hercayi
çağlar... Gülşene belendi
bağçalar, bağlar, Menim könül
bağım qaralı kèçdi.

Kamandar, dè, bağrın niye
oymadı? Açılıb laleler yayma-
yaymadı.
Yoxsa saydığını felek
saymadı? Cavan ömrün ağı-
qaralı kèçdi.

SAÇLARIM

Bële sözün hêç tutmazdım
adını, Cavanlıq açmışdı qol-
qanadını. İndi bildim
ağarmağın dadını, Têz
ağardın, aman, qara saçlarım,
Düz çıxmadin è'tibara,
saçlarım!

Ezber idin şairlerin dilinde,
Nêçe şê'r yuva saldı têlinde.
Amansız gerdişin fitne-
fêlinde, Çekirdin qelbimi
dara, saçlarım,
Têz ağardın, aman, qara saçlarım!

Sen varıydın şeve kimi zil
qara, Xoş gelerdin şirin dile,
dildara, Nêçe qıydı talan saldı
il qara, Niye vaxtsiz deydi ara,
saçlarım? Têz ağardın, aman,
qara saçlarım!

Cavanlığım sene güman
bağladı, Sen deyişdin, yarım
sine dağladı, Çox dostlarım
dözemmedi, ağladı, Niye
düşdün ahuzara, saçlarım?
Têz ağardın, aman, qara saçlarım!

Têlli sazım sennen ilham
alardı, Têllerimi têllerine
calardı.
Sen eserdin, sazım coşub
çalardı, Bir dağ çekdin
senetkara, saçlarım, Têz ağardın,
aman qara saçlarım.

Cavanlıq dövranı mezedi,
mèydi, Qocalıq alemleri erzi-
gileydi,
Her nadanın sözü qelbine
deydi, Arif hara, nadan hara,
saçlarım? Tèz ağardın, aman,
qara saçlarım!

Şux cavanlar indi özün öyende,
Qelbine deymesin “goca”
dəyende, Axıb tökülürsen daraq
deyende, Bir üzü ağ, biri qara
saçlarım,
Rehm etmədin Kamandara, saçlarım!

QIŞ HİKMETİ

Qışın da öz hüsni, öz alemi var,
Her yanı çovğundu, borandı,
qardı, Gümüşü göllerde üzer
sonalar, Saysız yaşılbaşlar
qatar-qatardı.

Uçur quba qazlar burada
desinnen, Marallar hürküsmür
gülle sesinnen, Küryan
mêşelerin zümzumesinden
Burda mürgü vuran nazlı
bahardı.

Derin bir uyquya dalıbdı
bahar, Onun her mêşede min
yuvası var. Novruz gülü açar,
o da oyanar, Bu adeti qoyan
perverdigardı.

Uzun geceleri sirle doludu,
Ayların, illerin ömür
yoludu. Bu dünya qüdretden
ële uludu,
Ezelden hikmetden hikmeti vardı.

Kamandar, her sözde bir me'na
ara, Qışda bahar gelib şux
ormanlara.
Heyatı derk edib
qavrayanlara Ömrün her
fesili dövletdi, vardı.

DEYİLMİ

Teqsir ne zamanda, ne
mekandadı, Ələ o teqsirkar insan
dəyilmi.
Dili böhrandadı, qelbi
qandadı, Her işde sebebkar
insan dəyilmi!

Baxışı qezebli, duruşu qıyğacı,
Xezine sahibi, başında tacı,
Eqidesi yoxsul, var-dövlət acı
Tamahdan tamahkar insan
deyilmi.

Çalışır, vuruşur, yəne
darıxır, Kesdiyi çöreye
müxennet çıxır. Talayır,
dağıdır, yandırır, yaxır,
Zülm eden, “zülmkar” insan dəyilmi.

Xarabaya dönür sütunlu
tağlar, Cavanlar kül olur,
analar ağlar, İnsan sinesine
çekilir dağlar, Heriskar,
vehşikar insan dəyilmi.

Didir, parçalayır, vərmiş
amanı, Diş dodaq gemirir,
tökür al qanı, Qarışqa da
saymır insan insanı, Sebirsiz
sebbikar insan dəyilmi.

Qüdrətin hökmünü pozur
havalı, Çıxır doğru yoldan,
azır havalı, Gən dünyaya
quyu qazır havalı, Varlığa
qelbi dar, insan dəyilmi.

Siz  y  mmanlara k rp 
quranlar,Emin-amanlı a
cannan yananlar, Ne qeder
axacaq g nahsız qanlar,
Heyatda xilaskar insan
d yilmi.

LELE

Al-elvan bezenmiş vüqarlı
dağlar,Zimistan feslinde qar
olar, lele.

Bahar nefesiyle gül açar
bağlar,Bağbanın arzusu var
olar, lele.

Dünyaya sığışmaz sêven
ürekler,Dodaqlarda gezer
arzu, dilekler. Çovğunlu,
boranlı eser külekler, Ömür,
yollarında, qar olar, lele.

İnsan taléyinde bëledir adet,
Gah keder bexş éder, gah da
seadet.Heqiqet üzülmez, sönmez
edalet, Sedası her yanda car
olar, lele.

Zehmete alışan oldu şiri-ner,
Xalqının namine gösterdi
hüner.Merdin adı dilden-dile
söylener,Namerd él içinde
xar olar, lele.

Kamandar yarların yar
aşığdı, Bir kamil bağbandı,
bar aşığıdı.İnsan bu
dünyanın yaraşığdı, Qedrini
bilmese ar olar, lele.

NESİHETNAME

Ağ günün nazını çekmeye ne
var, Metinlik gerekdir dara
düşende. Vaxt olar bağçanda
bülbüller öter, Dözmelisen
intizara düşende!

Dəme bu dünyada kimin ne
derdi, Kim ne yığdı, ne bəcerdi,
ne derdi?! O var da, dövlət de,
gəldi-gəderdi, Çətin olar, bəxti
qara, düşende!

Qoca dünya ne yüksəlir, ne
ənir, Nəçə çöhrələrin şö'lesi
sönür.
Ne ələm dəyişir, ne dövran
dönür, Terlənin qisməti, sara
düşende!

Günəş həmin günəş, ay həmin
aydı, Fəsillər dövr edir, bahardı,
yaydı.
İnsan ömrü bir təməlsiz
saraydı Viran olar ahuzara
düşende.

Zəhmətə arxalan, düşmə bəndə
sen, Gözəl arzularla yaşa günde
sen, Onsuz da feleyin
sitemindesen, Yaşa dolub can
azara düşende!

Belkə də kamalda dərin
olarsan, Aralı gezersen, serin
olarsan... Gədersen, gəlersen,
şirin olarsan Dostlarını axtar,

ara, düşende!

Cëyhun vurğunudur elmi-
ayatın, Me'rifet şehrinde her
ehtiyatın. Şertini bilmesen, bu
şen heyatın, Vay halına dar
mezara düşende!

TEHLENİN

Payız geldi, toyxanalar
bezendi, Yène aşdı-daşdı varı
Tehlenin. Bir-birinin
zehmetine dözendi Şirin dilli
oğlanları Tehlenin.

Halal zehmetinen çörek
yèyeller, Söz mülkünde zeri-
zerbaf gèyeller, Ariflere bir işare
deyeller,
Çox arıfdı insanları Tehlenin.

Axşam olcaq toy-büsatı
qurulur, Aşırıq söhbetinnen
meclis durulur. Her bir
havacata möhür vurulur,
Qiymet vèrir xiridarı
Tehlenin.

Gözel èlin her adeti
gözeldi, Me'rifeti,
sedaqeti gözeldi.
Qocaların leyaqeti
gözeldi, Heyalıdı
cavanları Tehlenin.

Ağır èldi, aranlıdı,
dağlıdı, Alimi, tebibi
xalqın oğludu. Vetenine,
milletine bağlıdı,
Èhtiramı, è'tibarı
Tehlenin.

Men bu èlin tam-dadını
görmüşəm, Dost yolunda
Ferhadını görmüşəm. Novruz

kimi ustadını görmüşem,O
olmuşdu iftixarı Tehlenin.

Üstünüzden acı yéller
esmesin,Ruzi vèren ülfetini
kesmesin,
Ay Kamandar, yolu düşse
herkesinDèyer yoxdu baravarı
Tehlenin.

İNSAN

Èlm keşf èledi min bir
hikmeti, Ağıl heyat qurdu dağ
yara-yara. Göylere yükseldi
insan qüdretil, Zülmetli
géccler qerq oldu nura.

Parladı güneşil elvan
seherin, Bir izi qalmadı
qemin, qeherin.
Azad ölkemizde kendin,
şeherin, Kederi qarışdı axan
sulara.

Dünya zay olardı insan
olmasa, Biri yaranmazdı biri
solmasa, İnsan qayğısına
insan qalmasa Çatmaq
olardımı xoş arzulara?

İnsan eşrefidi dünya varında,
Heyat eşqi oynar qan
damarında. Hèyif ferqi çoxdu
insanların da, İnsan dèmek
olmaz her azqınlara.

Dolan dayazları, axtar derinde,
Merdin könlü yoxdu dünya
zerinde. Kül oldu sovruldu, èl
nezerinde Her kim insanlığı
satdı dinara.

Sen insan ol, nèyner olsa varın az,
Her çiçekden zenbur şanı sarımaz.
Müxennet ömründe həc vaxt
yarımaz, Heqiqet ne vaxtsa
çেকেcek dara.

Ar olsun böhtana küsenenlere,
Senetin yolunda şer kesenlere.
Yarpız böceyine isinenlere,
Kamandar uzaqdı, semender
hara?

AYNASIYAM MEN

Beli, fexr  direm  z senetimle,
N  e k n llerin bennasıyam
men! Sazımla-s z mlle,
h kayetimle Hikmetli bir  lmin
anasıyam men.

Min biri qelbimde zikr
 ylerem, Her zerre kelmeni
fikir  ylerem, Bu g nk 
d vrana   k r  ylerem, Ne
  yxi, ne babı, ne asıyam men.

G ller a ır  lkemizin ba ında,
Aranında, yayla ında,
da ında. Azad vetenimin
g l  en  a ında Haqqın,
edaletin aynasıyam men.

Namerdin k ks n   arpaz
da laram, Namusa, q  yrete k n l
ba laram.
 lin  ad g n ne  o ub
 a laram  lin kederine
yanasıyam men.

Kamandaram, zeri d rden
s  erem, Dost yolunda cismi-
cannan k  erem! Gelmi em
d nyaya, bir g n k  erem H yif
bu d vranın fenasıyam men.

GÖRÜNMÜR

Ömür karvanının sèyrine
vardım: Ayağı görünmür, başı
görünmür. Dumana bürünmüş
bir oba gördüm, Ênişi görünmür,
qaşı görünmür.

Sinesi yaralı silsile dağlar,
Sıldırım qayalar yas tutub
ağlar. Virana çevrilib éyvan
otaqlar, Torpağı görünmür, daşı
görünmür.

Sarsıldım Başkèçid
zelzelesinnen, Eyilmez dağların
eyilmesinnen, Ana harayınnan,
gelin sesinnen Qurudu
gözümün yaşı, görünmür.

Partiya, hökümet ferman
èyledi, Êlin bu derdine
derman èyledi. İyidler
mèydanda cövlan èyledi,
Ustalar içinde naşı görünmür.

Sındırdıq bèlini qeza-qederin,
Sèvin, ay Kamandar, uçdu
kederin, Yènice salınan abad
kendlerin Tarixi görünür, yaşı
görünmür.

QALDIN

İnsan cergesinde çalış büdreme,
Büdre din yoldaşdan ha dala
qaldın. Heyat yollarında, esib
titreme, Titredin savaştan ha
dala qaldın.

İnsan yaranıbdı, ziynetdir
yaşa, Layıq deyil bir-biriyle
toqqaşa, Əle ki, ilişdin naşı
neqqaşa,
Gözel qelemqaşdan ha dala qaldın.

Bir misaldı, atalardan
qalmadı, Xoş bextin qismeti,
qızıl almadı. Qapın açılmadı,
süfren olmadı,
Hörmətdən, tay-tuşdan ha dala qaldın.

Paxıllıq, çuğulluq eyleme
bacar, Əylesen yerini
söyleyim aşkar, Vəyil
deresinde bir qara daş var,
Düşdün, hemin daşdan ha dala qaldın.

Dolan bağçaları gül dere-dere,
Məyl etmə pisliyə, qarışma
şere. Qüdrətdə, qüvvətdə
benzəsen nere, Yaş ki ötdü,
yaşdan ha dala qaldın.

Gördün ki bir merdin döyülən
vaxtıdı, Nəmerdə “min əhsən”
deyilən vaxtıdı, Bil ki, arşınıyın
eyilən vaxtıdı,
Her dostdan, sirdaşdan ha dala qaldın.

Qazanarsan C yhunu sen,
annasan, Başqası yanarmı ona
yanmasan.
Eger bu s hb td n bir ş y
qanmasan, K tb y n bir başdan ha
dala qald n.

DOST İTKİSİ

Yene göy üzünə çöysüdü
duman, Bir cavan sarıldı ecel
atına.

Analar qelbinde inledi
kaman, Yükseldi göylerin
yèddi qatına.

Mateme qerq oldu obalar,
èller, Tarıma çekildi ürekde
tèller, Dünen bülbül kimi
danışan diller Bu gün tabut
geldi imaretine.

Çarxın gerdişinde bu ne
hünerdi? Saxlayır namerdi,
öldürür merdi. Dünyanın bu
derdi dünya qederdi, Qan salır
yaxşının şen heyatına.

Dünen arzulardan danışan
insan, Bu gün nəce oldu yər ile
yèksan?! Nəçe İsgenderler
èledi üsyan, Çare tapammadı
can baratına.

Cəyhun bu torpaqda, obayla
bağlı, Qehremanlar gèdib sinesi
dağlı.

Bu günkü dövranın bextever
oğlu, Tay oldu torpağın
xurafatına.

CEMŞİD

Qabil xeyyatısan yeqin bilirem,
Onunçün çekirem nazın, a
Cemşid! İmkan olsa pişvazına
gelerem, Deyişib baharım
yazım, a Cemşid!

Köhlen babaları getir
yadına, Ad alıblar
mahalımın adına, Əllere
hörmət var söz üstadına,
Hanı senin xoş nevazın, a Cemşid!

Hele gencsen coşğunluq var
qanında, Men seni görürem
merdler sanında, Toylar
meclisində arif yanında,
Giləylener təlli sazın, a Cemşid!

Bezeyi çoxdursa dövlətin, varın,
Qiyməti üstündür tam senetkarın,
Biçmək sizdən, olsun söz
Kamandarın, Men de te'rifini
yazım, a Cemşid!

BÜLBÜL ÖYÜNMESİN

Bülbül öyünmesin öz
neğmesiyle, Neğmeler yaranır
telli sazımda!
O, ceh-ceh vurursa gözel sesiyle,
Hikmet var benim de xoş
avazımda.

Yetişir bağımda nar döne-döne,
Üzür budağınnan yan döne-
döne... Tökür zimistanım qar
döne-döne, Qışım da elvandı,
bahar, yazımda!

Azad quşlar yuvasında balalar,
Şen heyatdan uzaq düşsün
balalar!
Qem, keder bilmesin körpe
balalar, Cəyhunam, çağlasın
qelem yazımda.

SAZ BAYRAMIDI

Könlüm meni çekdi gülşen
séyrine, Dêdi ne durmusan, yaz
bayramıdı. Dêdim şe'r düşüb
şair méyline, Dêdi dê, vaxtıdır,
saz bayramıdı.

Dêdim könül, ne düşmüşen
teşvişe? Dêdi alem hêyran qalıb
bu işe.
Dêdim bes görünmür nazlı
benövşe? Dêdi gözellerin naz
bayramıdı.

Dêdim belke bir gelibdi?
Dêdi ana yurdum cuşa gelibdi.
Kamandar, bayramın qoşa
gelibdi, Bugün yaz bayramı, saz
bayramıdı.

GÖRÜNÜR

Alimlik, insanlıq minde birdedi,
Yüz “menem” de bir zerresi
görünür. İnsan alim olmaq böyük
zirvedi,
O zirveden Yèr kürresi görünür.

İnceden incedi, zerifden zerif,
Me’rifet bağından min cür gül
derib, Nadir iste’ daddı tebiet
vèrib, Qüdreteinde ner qüvvesi
görünür.

Çaşqınları yèrindece
eyleyen, Yüzlerle alimi
alim èyleyen,
Her fikirde yèni hikmet
söyleyen Yèni dövrün felsefesi
görünür.

Mürekkebe èlminin mahir
açarı, Dede Elesgerin cinas
qatarı, Nizami babanın şah
xeznedarı Bebeyinde
meqberesi görünür.

Meclise nur sepen göze fikir
ver, Mentiqe fikir vèr, söze
fikir ver, Ay Kamandar güler
üze fikir ver, Genc nesilin
terbiyesi görünür.

YAXŞIDI

Her çiçek bir derdin, dermanıdır,
bil,Dème lale nedir, süsen
yaxşıdı.

Her sèvenin ünsiyyeti bir
dèyil, Naz èdib yarınnan
küsen yaxşıdı.

Qelbi düz, könlü düz dilin olsa
da,Haqsız, edaletsiz zülm olsa
da, Eyilme namerde ölüm olsa
da, Merdin kölgesine “küsen”
yaxşıdı.

Yüz il yağa zirvelerden qar
aşmaz, Böhtan dème, sene xèyri-
kar aşmaz,Qiybet ètmek kişiliye
yaraşmaz, Heqiqeti üze dèsen
yaxşıdı.

Dolanmaq havalı, gezmek
havalı,Getirer başına çox
qeyli-qalı Dünyada qalacaq
dünyanın malı, Tamahdan
aranı kesen yaxşıdı.

Qedrini bil, cana salma azarı,
Uzaq gètmir tereqqinin bazarı,
Talèyin vèrdiyi dövleti, varı,
Ağılınan, kamalnan yèsen
yaxşıdı.

Şen heyatı, söyən de var, öyən
de, Gülen de var, qəm libası
gèyən de,Dil büdreyib, yaxşıya
pis dèyende Vicdanı qan-terle
yusan yaxşıdı.

Düz d sen s z d şmez  z
keserinnenG neş odnan oynar,
k lge serinnen, Bir kelme te'neli
s z eserinnen C yhun tek titreyib
esen yaxşıdı!

BİR MEKTUBA CAVAB

Oxudum şe'rini, ezizim Behram,
Baxdım buludların tutqun
rengine. Men seni sanmışdım
inceden qanan, Çox həyif, ustadın
yanlış zendine!

Ne qovğadı sen qeleme
alıbsan? Uyarsız, deyersiz
haray salıbsan? Kimin
tesirinde aciz qalıbsan?
Mentiq hesret qalib söz ahengine!

Qedrini bilsen de yurdun,
mekanın, Ferqine varmırsan
dövrü-zamanın, O teşbəhe
nahaq qaçır gümanın, Yapalaq
dözermi aslan cengine?

Men de şadam, olsun əlin
məhmanı Şair Zelimxanı,
Teymür Qaranı, Abbas
Abdullanı, gözəl Elxanı,
Tutaram yurdumun gül
çelengine.

Şah dağıdı Kamandarın
seneti, Serraf duyar onda
olan hikmeti! Aramızda olan
xetir-hörməti, Bəle çaldım
qayaların sengine?!

YOXDU

D yirem namerdi d yese
gerek, Niye incelikden xeberi
yoxdu?! Her y rde qelbine
d yese gerek, K nl nde
yaxşılıq eseri yoxdu!

Binadan eyridi  yvan-
odası,   se kar  ylemez
aşkın badası,
 erden-yamanlıqdan gelir
sedası, Ona g re bundan b teri
yoxdu.

Kamandar s z n n olmaz
xetası, K n l  ox g ni di,
aslan yatası, Nadanlıqdı
namerdliyin atası, Daha q yri
yazı-qederi yoxdu.

SENİN

Bayramın mübarek,  y Odlar
yurdu!S ylenir  e'nine aferin
senin.

 lmler ocağı, alimler
yurdu, Alemler yaradır
h nerin senin.

 nqilab q dretin diller
dastanı, Servetin bezeyir
b t n d nyanı.Kainat tanıyır
Azerbaycanı Bellidir her
yanda zeferin senin.

Sende igid serkerdeler boy
atıb,Adları  lkeden  lkeye
 atıb.

Q rbet mezarında nigaran
yatıb,N  e h nerverin,
serverin senin.

Tarix unudarmı
qehremanları, Torpağa
 ilenen nahaq qanları?
Virane   lleri, boz
ormanları G l sene   virir
g vherin senin.

Var olsun sinende yaradan
 ller, Bu qurğu-b satlar, polad
temeller!Xo  gelsin  z ne her
teze iller, Qoy u urlu olsun
seferin senin.

Bu g n bayram  dir qohumun,
yadın,Her yanda s vinir Veten
 vladın,  lmez arzuları b y k

ustadın G nbe  n g l a ır  eherin
senin.

Seni tebrik  dir a ıq
Kamandar, Xalqını s vmeyen
olmaz bextiyar. Ya a,  y
vetenim,  y g zel diyar, Aleme
nur yaysın seherin senin.

SENİN SEFERİNDİ MENİM SEFERİM

Bir mahalın, bir obanın oğluyuq,
Senin öz yèrin var, benim öz
yèrim.Xèyir-şerde bir düyünle
bağlıyq, Senin kederindi benim
kederim.

Sehrli günleri uc-uca çatmaq,
Çalışmaq, bécermek, qurmaq,
yaratmaq,Zehmet hüneriyle murada
çatmaq
Senin hünerindi, benim hünerim.

İsterem işinde ayıq olasan,
Èlin qarşısında sayıq
olasan, Zefer bayrağına
layıq olasan,
Senin zeferindi benim zeferim.

Dizlerin tay olsun nerin dizine,
Halal zehmet nur getirsin
gözüne,Açılan seherin gülsün
üzüne Senin seherindi, benim
seherim.

Cèyhun dilek açır sedefli saza,
Talèyinin hökmü bir ferman
yaza.Sinen nesib ola qızıl
ulduza, Zirveye atlana demir
gövherin, Senin seferindi,
menim seferim.

HÈÇ ŞÈYE DEYMEZ

Dünyada yaranmış her bir
insanın Leyaqeti yoxsa, həc
şeye deymez! Dost qelbine
dilnen melhem olanın Seadeti
yoxsa, həc şeye deymez.

İster celal olsun, isterse ahal
Boy-buxun yaraşıq, seri
pürkamal, Hörmətin saxlasın
bütün əl, mahal, Xoş niyyət
yoxsa, həc şeye deymez!

Çatma qaşlar sürmələnsin yay
kimi, Gül camalı bedrlənsin ay
kimi, Gözel olsun Züləyhaya tay
kimi, Me'rifeti yoxsa, həc şeye
deymez.

Kerem kimi yansın, ağlar
dolansın, Bülbül nəce gezir,
bağlar dolansın, Kamil seyyad
olsun, dağlar dolansın, Hissiiyatı
yoxsa, həc şeye deymez.

Hikmetli sözünən əllər
doymasın, Qismətinde xezinələr
oynasın,
Var-dövləti aşib daşsın,
qaynasın, Sexavəti yoxsa, həc
şeye deymez!

Heyatda en əziz ata-anadı,
Südü bir yanadı, kök bir yanadı!
Yüz olsun bir neslin qolu,
qanadı Ünsiyyəti yoxsa, həc
şeye deymez!

Gözel alim olsun, gözel
bestekar, Gözel şair olsun, gözel
senetkar, Gözel aşiq olsun, ister,
Kamandar, Şexsiyyeti yoxsa,
həç şeye deymez!

Vaxtsız dar mezara qoymaq
olurmu, İnsan yüz yaşasın,
doymaq olurmu, Səhrli dünyanın
teravetinnen.

Evezsiz sayılan Rüstəm
Zaldımı, Bugün neslimize bir
misaldımı, Qoca dünya
başaldımı, doldumu, Yəne gül
qoxuyur heraretinnen.

Perişan bir könlü oymaq olurmu,
Vaxtsiz dar mezara qoymaq
olurmu, İnsan yüz yaşasın,
doymaq olurmu, Səhrli dünyanın
teravetinnen.

İqlim var ömründe bir defe
gülmez,İqlim var baharı ilden
üzülmez.
Yüz min alim gele baş
açabilmez,Bu çarxı gerdişin
meharetinnen.

Kamandar olmağım böyük
fitrettdi, Telli sazım könülləri
titrettdi, Yaşayan dünyadı, bir
de senettdi, Kəcse sınaqların

esaretinnen.

ÇOBAN REHİM

Min bir düşergeli, min bir
oylaxlı, Çiyini yapıncılı, qıvrım
papaxlı.
Ağ sürülü, xoş sefalı yaylaxlı,
Çoban Rehim, şöhretine eşq
olsun, Vetən üçün xidmetine eşq
olsun.

Sirdaşındı ulu dağlar, dereler,
Çingilli çehlimler, bendi-
bereler. Lilparlı bulaqlar xoş
menzereler, Dəyir, çoban,
senetine eşq olsun, Çoban
Rehim, xidmetine eşq olsun.

Qış gəcesi çaylar naxış salanda,
Dan ulduzu dan yerində qalanda,
Bir qoyunndan iki quzu alanda,
Çoban Rehim, zehmetinə eşq
olsun, Vetən üçün xidmetinə eşq
olsun.

Yaylaxlarda boya-başa çatmısan,
Qartal kimi qayalarda yatmısan,
Kim dəyer ki, doxsan yaşa
çatmısan, O senetin hikmetinə eşq
olsun, Çoban Rehim, xidmetinə
eşq olsun.

Partiyamız beled oldu
işinə, Ordənləri yaraşdırdı
döşünə. Bir yüz ilde arzu
ədək yaşına,
Çoban Rehim, qeyretinə eşq
olsun! Kamandarla ülfetine eşq
olsun!

GÖZEL D Y B ATALAR

Balığı at suya d yib atalar,
Balıq bilmese de xaliq
bilecek. Halaldan s d emen
halalzalalar m r yollarında
d yib-g lecek!

Menzili ah-zardı qelbi
darlığın, Nadanlıq yolunda
inadkarlığın, Heyat eksinedi
saxtakarlığın, Gerdiş  z
eliyle onu silecek!

 l s z  hikmetdi, saralıb-solmaz,
Namerdin h c zaman kasası
dolmaz, Emek itirenin “  reyi”
olmaz,
Y z  alıssa g zlerinnen gelecek!

G nde y z yol deyi se de
donunu, Bir tabut udacaq
 mr n sonunu.
 ox keskindi bu d nyanın
qanunu, Emeline g re paynı
belecek.

Kamandar vurgundu xo 
tebiete, Tebiet can v rir,
“semimiyyete”. Adam var
qovu ur “ebediyyete” Adam
var  lende adı  lecek.

DOSTLUQ HAQQINDA

Çox olmuşam dostun qeyli
qalında, Ehdimiz düşübdü
dilden-dillere, Dünya
meydanında, heyat yolunda Dost
eli melhemdi saf könüllere.

Dost ile fexr edir er oğlu er de,
Hüner de, zehmet de, her bir zefer
de, Dost dostu bezekdi xeyirde,
şerde, Şan şöhetdi obalara,  llere.

Qardaş  z qanındı, benzemez
yada, Ne ola seninle dost ola o
da.
Dostluqda şad olur beşer
d nyada Seadet yol a ır her
menzillere.

Kimin dostu çoxdu o
bextiyardı, Onun heyat yolu
bir n vbahardı. Dostluq  le
bağdı,  le g lzardı, Bağı bar
v recek ildən illere.

Men  rek dostuna çatmaq
isterem, Qanımı qanına qatmaq
isterem.
C yhunam bir barı yapmaq
isterem, Bu bir nişan olsun genc
nesillere.

ÈLE GEREK OLSANA

Ezel salamım var, èy dost-
müsaheb, Olarsa da, salamımı
alsana!

Eslihu, neslihu, atalar dèyib,
Bu kelmede bir xeyala
dalsana.

Men dèmirem ehli-haldan
qaçırsan, Bahar kimi min bir
büsat açırsan. Şükr Allaha,
aleme nur saçırsan, Zerre qeder
bize nezer salsana.

Öz bağına her ne geldi ekirsen,
Dost bağına kotan salıb
ekirsen. “Èl” dèyende şirin
diller tökürsen, Èloğlusan, èle
örnek olsana.

Cèyhun söz açanda senet
behsinnen, Sebri cenge durur
hövselesinnen.

Zara geldik boş nağara
sesinnen, Ay insafsız, bir
insafa gelsene.

GÜLÜR

İndi bahar fesli, yaz vedesidi,
Zefer mēydanında emeller
gülür. Şeyda bülbüllerin söz
vedesidi, Ter qönçe neğmeli
gözeller gülür!

Alqış bu dövrana, bu
qanunlara, Sülhü, edaleti
qoruyanlara,
Min alqış sarsılmaz, merd
insanlara, Azad vetenimde
nesiller gülür.

Bura fehle-kendli èlm
ocağıdır, Qoca Borçalının bir
bucağıdır Senetkar oylağı Kür
qırağıdır, Kamandar oxuyur
kөнüller gülür.

GÖZELDİR

Qüdretili ölkemin, doğma
yurdumun Köksünde açılan
güller gözeldir.
Lénin dühasının emellerile
Geleceye gèden yollar
gözeldir.

Terlanlar şığıyıb göyden
enende, Tebiet canlanır
gözüm önünde.
Bu èl bayramında Bir May
gününde, Sülh bayrağı tutan eller
gözeldir.
Al-elvan bezendi çemenler,
dağlar, Yaşıl don gèyindi
mèyveli bağlar. Sefalı
dövrانlar, xoş keçen çağlar,
Sèvinen könüller, diller
gözeldir.

Ana vetenimin azad oğluyam,
Ölmez senetimle xalqa
bağlıyam.
Aşıq Kamandaram, xoş
növraqlıyam, Sazımda dillenen
tèller gözeldir.

AĞLAMAZMI?

Naşı seyyad berelere  enende
 emen a lamazmı,   l
a lamazmı?!Zamana deyi ib il
bed gelende Bahar a lamazmı,
s l a lamazmı?!

Al-ya ıl g ymese silsile da lar
G ller viran qalar, sonalar a lar.
Etri bar v rmese ba  alar, ba lar
B lb l a lamazmı, g l
a lamazmı?!

Atalardı: g z ondadı, s z onda,
 nsan bednam olar yolun
azanda, Yazan bir tal ye
b htan yazanda Qelem
a lamazmı, el a lamazmı?!

Torpa ındı b ceren de, bi en
de, Bileceksen qem  erbetin
i ende, Yax ılar d nyadan
vaxtsız k  endeMahal
a lamazmı,  l a lamazmı?!

Kamandaram,  ox aradım
ferqini, Az g rmedim bu
d nyanın merdini,S yledikce
tarixlerin derdini Kaman
a lamazmı, t l a lamazmı?!

OLANDADI

İbadet insanın hörmət tacıdı,
Varlığa baş eyib qul olandadı;
Yaradan “atani” göz göre
danmaq “Atadan” xebersiz dil
olandadı!

Halıyam dünyanın qeyli-
qalınan, Bezenmişem
yaşılınan, alınan, Me’rifet
ölçülmür dünya malınan Elmi,
eqidesi, bil, olandadı!

İxtiyar dediyin benzer
semende, Biri süvar olur biri
ênende.
Aydan, günnen, yaradannan
şermende O iblis başına çul
olandadı!

Çalış bu qurğudan olma کنار,
yad, Dörd fesiller yaratmırmı,
mö’cüzat? Temiz ürek, temiz
vicdan, temiz ad Qelbi haqqa
doğru yol olandadı!

Kamandar heyatdan alıbdı
dersin, Gül bëceren gerek
barını dersin. Zehmete qatlaş
ki, Allah da vërsin, Edalet
zəhmətlə ucaldandadı!

ÈLE BAĞLIDI

Èlm icad olur başın
hökmüynen, Zehmet elden
gelir, èle bağlıdı. Göylerde
yurd salır insan qüdrete, Yène
de çemene, çöle bağlıdı.

Söze üstün gelmez ne altun, ne
zer, Meqamı gelince danışma
heder.
Kamalın olsa da ümmanlar
qeder, Onun da talëyi dile
bağlıdı.

Hem kamil ol, hem samballı ol,
aşıq, Sınaq mëydanında qalma
dolaşıq!
Yérli yërsiz dëyecekler: çal,
aşıq, Ömürlük zehmetin tële
bağlıdı.

Mèyl èdib dolanma
çayxanalarda, Sene sataşmasın
divaneler de.
Bülbül hëç ötermi
viranelerde? Èşqi-ünsiyyeti
güle bağlıdı.

Cëyhunun sözünü axtar, izle
sen, Uzaq ol eyriden, dolan
düzle sen. Senin hörmetini
özün gözle sen, Senetin
hөрmeti èle bağlıdı.

NESİBİM

Qoşqar kimi əl gözündə
ucaldın, Dili şeker, üzü güler
Nesibim.
Nəce-nəce “menem” lerdən bac
aldın, Ferhad nəce dağı delər,
Nesibim.

Sen coşduqca çox könüllər
inledi, Nəce aylar, nəce illər
inledi.
Kim ürekdən sizi qandı,
dinledi, Göz yaşını ağlar,
siler, Nesibim.

Çox oğullar haray-heşir
salıbdı, Yada düşmür ata harda
qalıbdı. Merd anadan merd
kişilər olubdu, Ata qədrin onlar
biler, Nesibim.

Atanın da, ananın da merdi
var, Her birinin dağlar aşan
derdi var. Babaların Vətəni
var, yurdu var, Vətənsizlər
iter, ölər, Nesibim.

Yüz yaşa, qardaşım, ələ
bağlısan, Ata həsrətindən sine
dağlısan.
Halal südlü Azərbaycan
oğlusan, Cəyhun sənə ömür
dilər, Nesibim, Ay Davud
Nesibim, esil Nesibim.

USTADNAME

Dédiler şahlıgın dévrildi taxtı,
Dédim: aman, şahsız qaldı bu
dünya. Milyon qanlar axdı,
saraylar yıxdı, Cavabında haqsız
qaldı bu dünya.

Baharda bağçalar açanda gülü,
Neğmekar yaratdı şeyda
bülbulü. Çare bulamıadı bir
loğman eli, Hökümdarlar daşa
çaldı bu dünya.

Göylere ucaltdı Xeste Qasımı,
Eynine gëydirdi qem libasını.
Qurbanın Abbasın hëkayesini
Özü qem sazında çaldı bu
dünya.

Aşıq Alı İran, Turanı gezdi,
Zay oldu gözleri, canınnan
bezdi. Elesger her söze mirvari
düzdü, Axır qaynağına aldı bu
dünya.

Şemkirli cem ètdi le'li-
gövheri, Bozalqanlı, Esed
diller ezberi, Aşıq Mirze,
Xeyyat Mirze zergeri
Qem yüküynen yola saldı bu dünya.

Dede Şemşir ilqarında düz
oldu, Deli dağda söhbet oldu,
saz oldu. Şair Vurğun
dünyasından tüz oldu, Zeherli
şerbetdi, baldı bu dünya.

Sadıx, Memmed aşıqlıǵın
xanıydı, Xındı Memmed avazın
loǵmanıydı. Aşıq İrza şirin,
mêhribanıydı, Ustadlar saçını
yoldu bu dünya.

Quşçu İbrahimle, Söyün
Saraşdı, Könüller bezedi,
diller dolaşdı. Bir üzü
altundu, bir üzü daşdı,
Anlayana bir zavaldı bu
dünya.

Dede Emrah telli sazın

Quşçu İbrahimle, Söyün
Saraşdı, Könüller bezedi,
diller dolaşdı. Bir üzü
altundu, bir üzü daşdı,
Anlayana bir zavaldı bu
dünya.

Dede Emrah telli sazın

Quşçu İbrahimle, Söyün
Saraşdı, Könüller bezedi,
diller dolaşdı. Bir üzü
altundu, bir üzü daşdı,
Anlayana bir zavaldı bu
dünya.

Dede Emrah telli sazın

Quşçu İbrahimle, Söyün
Saraşdı, Könüller bezedi,
diller dolaşdı. Bir üzü
altundu, bir üzü daşdı,
Anlayana bir zavaldı bu
dünya.

Dede Emrah telli sazın

Quşçu İbrahimle, Söyün
Saraşdı, Könüller bezedi,
diller dolaşdı. Bir üzü
altundu, bir üzü daşdı,
Anlayana bir zavaldı bu
dünya.

Dede Emrah telli sazın

AZERBAYCANIM

Sene can dêmişem,
Azerbaycanım, Dinim-
imanımsan dinler içinde.
Harda dara düşsem qaynayar
qanım, Ünüm sene çatar ünler
içinde.

Senet mêydanında qurulub
xanam, Bir sazım-sözümdü
barım-barxanam, Men sene
bağlıyam, mēhriban anam,
Milyonlar içinde, minler içinde.

Aşıq Kamandarı herden yad
ële, En gözel günlerim öndedir
hele, Bakımla Tebrizim vërsin
el-ele, Min yaşa xoş aylar,
günler içinde.

DEYER

İncitme dostunu, dost dediyim
kes Arifler eşider, ün aya deyer.
Ömürden sovuşan her bahar-
yazın Xatire anları min aya
deyer.

Yaman dêyer, aralıqda söz olar,
Yüz ölçersen, bir biçersen, düz
olar. Şairlerde uzaq gören göz
olar, Cavanlıq dövründe gün aya
deyer.

Bilirem, vezife hünerli yoldu,
Çoxları bu yolda sene dost
oldu... Dêmirem, her şeyi hell
eden puldu, Dosta qurban dêmek
minaya deyer.

Kamandar bellidi el arasında,
Gilêy var sözünün mecarasında.
İstekli dostların ön sırasında,
Dostun bir oğlandı, dünyaya
deyer.

AY LELE

Güvendiyyin dağlar səhrələndi
Ağ geyinib, göy yaylaqlar, ay
lele. Göylərdən yerlərə nur
ələndi, Her fəsilin öz donu
var, ay lele.

Dünya özü binasının
hikmətdi, Her hikmətin temel
daşı qeyretdi. Nərdin
ünvanı ələ nərdədi, Mərd
kişinin ünvanı var, ay lele.

Yar yaranıb cəndə yara
çəkməyə, Doğru yar yarınan
yara çəkməyə. Kamandarı yəne
dəyə çəkməyə Məhəbbətin
fərmanı var, ay lele.

BİR ULDUZ ŞİĞİDİ

Bir ulduz şığıdı göylerden
yère,Bir nisgil Knyazın
nisgilliyine. Alışdı zirveler
yandı dağ-dere,
Bir küskün Knyazın küskünlüyüne.

Yandı axar çaylar, yandı
bulaqlar, Qarsıdı her yanda
güllü yaylaqlar, Talandı
yanaqlar, söndü dodaqlar, Bir
miskın Knyazın miskinliyine.

Ağladı her yanda èller-
èlatlar, Titredi çiçekler,
saraldı otlar. Yas tutdu
göylerde qara buludlarBir
itkin Knyazın itkinliyine.

Qemlendi ülvıyyet, qemlendi
heyat, Qemlendi şè'riyyet, hem
edebıyyat,Özü qemgin oldu, ana
tebiet
Bir qemgin Knyazın qemginliyine.

Qoyuldu mezara gözel
şexsiyyet, Oyuldu gözlerinde
xoş semimiyyet,Yazıldı
ülvıyyet, hem ebediyyet
Bir yetkin Knyazın yetkinliyine.

MENDOLA

Kamil bağban olan hikmet
bağına, Min nazı nè'meti barı
mendola.

Leyli sèyre çıxa gül oylağına,
Mecnun gele, şad xeberi
mendola!

Avazımnan uçan quşu
eylerem, Dindirende min
dilinen söylerem, Çaresiz
derdlere derman eylerem, Her
èlmin sirr-açarı mendola!

Felek talan ède qem
sepenleri, Ölüm biçenleri,
zölm ekenleri, Bir qılıncla
bölem qan tökenleri,
Celladların ixtiyarı mendola.

Söz sinemde qatar-qatar
düzüle, Daşqın çayı
dayandırım söz ile. İnsan
ömrü gèdib çata yüz ile,
Qocaların merd vüqarı
mendola.

Sesim ziynet vère yèrinen
göye, Qövsî-qüzèh kimi
rengini öye, Bextimin terlanı
qızıl don gèye, Erenlerin xoş
nezeri mendola!

Mö'cüze yarada sahibi-alem,
Cavanlıq dövrüne tezedən
gelem, Elli reqemini yarıya
bölem

Yarı bağışlana, yarı mendola!

C yhunam    imde p yman
ba layam, S vincimnen sersem
olam, a layam, Qayaların sinisini
da layam,
Ferhadın  irin tek yarı mendola.

KİTABIM

Oxucum, üreyin nurtek
parlasın, Sene ilham vèrsin
şè'r kitabım. Mechul
maceralar seni yormasın,
Başına geleni dèyir kitabım.

Söz süzüldü, varaq-varaq
qalandı, Hadiseler bir-birine
calandı, Ömür keçdi, aylar
iller dolandı,
Baxdım qem donunu gèyir kitabım.

Oxşadım qelbini şirin dilinen,
Vurdum möhürünü on bir
tèlinen. Gözledim yolunu aynan,
ilinen, Görmedi bir kesden
“xèyir” kitabım.

Dèdim, èy dilaver, bu nèce
haldı, Dèdi bu sèvdanın yolu
melaldı, Çoxu nakam gètdi,
bir adı qaldı, Onunçün içini
yèyir kitabım.

Var olsun dünyada esil
insanlar, İnsanlıq borcunu
şeref sananlar, Kamandarı çox
danladı qananlar, Qananlar
vesfini öyür kitabım.

SALAMAT QAL

A Memmed Arazım, baharım
yazım, Axan coşğun Kürüm, a
xan Arazım, Öten tar, kamanım,
a telli sazım, Deyirsən dağlarda
çen salamat qal, Qalx ayağa yaşa,
sen salamat qal.

Göylerde şimşeyim, dağlarda
səlim, Çağlayan şelalem, etirli
gülüm, Cavidim, Müşfiqim, a
Vurğun dilim, Yüz ili vur başa,
sen salamat qal.

Veten torpağında sen sağ ol
eziz, Şəhli çemenlerde sazaq
ol, eziz, Hicran topdağından
uzaq ol eziz, Möhnəti vur daşa,
sen salamat qal.

Ner çobanlar bığlarını eşəndə,
Erkekler kesilib kabab
bişəndə, Bir gözəl meleye
gözün düşəndə
Qəlbin gəlsin çəşə, sen salamat qal.

Sen vətən oğlusan, eşit,
qardaşım, Hemdəmin dağlartek
ucalsın başın. Haçan yüz elliye
çatanda yaşın, Vurul qələmqəşə
yan, salamat qal.

Bax onda dəyersən: sen salamat
qal, Duman salamat qal, çen
salamat qal.

HEQİQETNAME

Men èller aşiqi, xalqın oğluyam,
Èllersiz günümü bir gün
saymadım. “Xèyir-şer qardaşdı”,
atalar dèmiş, Gètdim, həc birinin
ferqin qoymadım.

Qanana “can” dèdim qelbim şad
oldu, Anlamaza sözüm bir irad
oldu.
İster qohum oldu, ister yad oldu,
Həc bir kesnen yamanlığa
uymadım.

Könüller mülkünün sultanı
oldum, Gülenle şad oldum,
dolanla doldum. Dostun hesretilə
saraldım-soldum, Pünhanı sirrini
aşkar yaymadım.

Dünya cifesinden doymayan
gördüm, Günde min oyunlar
oynayan gördüm, Var ile, dövletle
qaynayan gördüm, Men öz
senetimlə çoxdum, qaynadım.

Kamandaram, çaldım tèlli
sazımı, Nesiller dinledi xoş
avazımı, Èller dedim, èller
çekdi nazımı,
Vetenime mèhebbetden doymadım.

GEREK

Kimse arxalanıb zil gelen sese,
Şert dèyil ki, èle “hèy” lesin
gerek. Èl aşığı batman geler
meclise, Ağır dursun, ağır
söylesin gerek!

Vacibdi cem ola huşu,
kamalı, Xefif tebessümle
güle camalı. Kini-küdüreti,
her èhtimalı, Xeyalından
kenar èylesin gerek.

Gahdan bir alışıb, gahdan
sönmesin, Gahdan yèrsiz süzüb,
yèrsiz dönmesin. Yırğalanıb,
qanadlanıb, çönmesin, Qametini
gülünc eymesin gerek.

Telxeklik èdermi èlin anası?
Bèle yüngüllüyün varmı
me’nası? Ustaddan gerekdir ar
nişanesi, İnce aletini döymesin
gerek.

Senetkarın me’rifeti
söylener, İnsanlığı, leyaqeti
söylener. Èl içinde hareketi
söylener,
Özünü həc zaman öymesin gerek.

Kamandaram, ağır dağlar
aşanam, Ne büdreyib, ne
yolumu çaşanam. Kamil
ustadlardan vardı nişanam,
Nesihetim qelbe deymesin
gerek.

DÜNYADA

Èl töhmeti ölümden de ağırdı,
Menem dèyib özün öyme
dünyada. Edeb gözleyeni sanma
fağırdı, Qezeb libasını gèyme
dünyada.

Kor qepiye deyme namerdin
bèşi, El tesivi çeker merd olan
kişi.
Xalqının xèyrine düzelen işi,
Arada pel qatıb eyne
dünyada.

Var-dövlet dèdiyin esas şert
dèyil, İnsanlıq èlmine sen
göster mèyil. Açıq qelbin
olsun, bir de şirin dil, Çalış bir
könüle deyme dünyada.

Qezadan qaçammaz ner oğlu, ner
de, Şad günle ekizdi qem de, keder
de. Anan ağlar qalar xèyirde-şerde,
Èlin anasına söyme dünyada.

Cèyhunun sözünü saxla
yadigar: Her gözel arzusun xoş
sabahı var. Senin gücün varsa,
onun ahı var, Èl atıb mezlumu
döyme dünyada.

DAĞLAR

Yaylağı etirli, güllü,
çiçekli, Sinesi sal daşlı,
qayalı dağlar. Oylağı
çetirli, ballı, petekli,
Havası səhrli, sayalı
dağlar.

Min derde dermandı her
gülüstanın, Qaynar bulaqların
abı-ləysanın.
Cahı-celalısən qoca
dünyanın, Binası qüdretdən
mayalı dağlar.

Yaz olanda çaylaqların
bulanar, Yurddan-yurda
ocaqların qalanar. Eteyində
ağır əllər dolanar, Zirvesi
buluddan boyalı dağlar.

Sende meclis qurdum cavanlıq
vaxtı, Axan şelalelər qəlbime
axdı.
Qocalıq derdinin dərmanı
yoxdu, Qövr ədib yaralar hoy
alı, dağlar.

Bir yoldadı ağlayan da, gülən
de, İnsan müqəddəsdür qədir
biləndə Aşiq Kamandarın
bahar gələndə Sensən fikri,
zikri, xəyalı, dağlar.

QALDI

Dünya yola saldı çox
cengaveri, Tarixde onlardan
bir azı qaldı. Merdin adı oldu
diller ezberi, Nanerdin
töhməti, dinazı qaldı!

Nəçə esr kəçdi, nəçə yaz fesli,
Yəne haray çəkir Keremnen
Esli, Esli var, min arxa dolandı
nesli, Nesli var, ne izi, ne tozu
qaldı!

Ayrılıq hesreti qemden od
alar, Bu derde beled di əllər,
obalar. “Arxa haray” dēdi, aqıl
babalar, Qartal gözlerinde
murazı qaldı!

Analar laylamdı, atalar sözüm,
Onların yoludur cığırım, izim,
Yığıldı sinemde söz düzüm-
düzüm, Dumanı çəkildi, ayazı
qaldı.

Qelbim gencliyindən döyünür
darda, Dēdim görüşerik biz
ilkbaharda.
Aşıq Kamandarın qürbet
diyarda Xan Tebrizi qaldı,
Arazı qaldı.

BORÇALI

Pehlevannar, qehremannar,
yurdusan, Doğmasan, ezizsen
bize, Borçalı!
Qəyret məydanında qalib
ordusan, Birin cavab vèrer
yüze, Borçalı.

Âlem bilir bağçalısan,
barlısan, Her fesilde
döyletlisen, varlısan, Ağır
dağlar kimi çox salqarlısan,
Vüqarın nur saçır üze,
Borçalı!

Qan töken illeri sen de
görübsen, Arxa cebhesinde
sine geribsen, Döyüşən
merdlere çörek vèribsen,
Şöhretin dillerde geze, Borçalı!

Müqəddes torpağın zülal
yétirir, Zülmet gecelerin hilal
yétirir, Birce nisgilin var,
melal yétirir, Buna ürek nəce
döze, Borçalı!

Oğulların dinmedi de, dindi
de, Qezebinnen ənmedi de,
əndi de, Çox bezedin dost
əvini indi de, Özün öz
yurdunu beze, Borçalı!

Men isterem əl başına
dolansın, Ne qövr etsin, ne
yaralar sulansın, Ocağımızda
öz odumuz qalansın, Yada niye

gèdim köze, Borçalı?

Dillerden düşmeyen ediblerin
var, Şairin, alimin, tebiblerin
var, Seninle fexr edir Aşiq
Kamandar, Yazsın dastanını
teze, Borçalı!

NESİHETNAME

Ne alim olammaz ne bir
senetkarHer kim razı qalsa
özü özünnen. İster ki bir fikir
söylesin aşkar,
Et tökersen söhbetinnen, sözünnen.

Dindirersen özün öyer ner kimi,
Dèyer èlmim, şöhretim var zer
kimi. Sual ètsen gözün döyer xer
kimi, Gilèy yağar görkeminnen,
üzünnen.

Tuttuğu yol o ne yoldu
anlamaz, Kardı-kordu, dili
laldı, anlamaz. Senetinde aciz
qaldı anlamaz, Bexti perde
asar èlin gözünnen.

Gahdan sèle döner, gahdan çay
olar, Gahdan ariflere haki-pay
olar.
Gah Zaloğlu Rüsteme tay
olar, Güleş vaxtı ağırı tutar
dizinnen.

Èşitsin havanı dürüst
çalmayan, Ustaddan dersini
kamil almayan. Cèyhun dèyer,
me'rifeti olmayan, Yan çek
alaşanı Cıdır düzünnen.

İLLER, O İLLER

Bir vaxt bu yerlerde neğme
dəyerdim, Çöllər o çöllərdi, düzler
o düzler.
Eynime dumannan gəyme
gəyerdim, Yollar o yollardı, izlər
o izlər.

Gülüb oynayardıq bahar
çağında, Kimsenin qalmazdı
söz darağında. Ocaq qalayardıq
çay qırağında İllər o illərdi,
közler o közlər.

Vurğunu olduğum bir
senüberden Mehebbət dilerdim
görende herden. Baxıb kövrelərdi
o minagerden, Səllər o səllərdi,
gözler o gözler?

Mecnun Ləyli bağçasının ne
derdi? Səvenlərin bu dünyada ne
derdi?..
Könlüm kebesinə secde
əderdi, Əllər o əllərdi, dizlər
o dizlər.

Bilmezdım dünyanın hesreti
neydi, İllər yavaş-yavaş xetrime
deydi.
Cəyhun yəne pişvazına
geleydi, Dillər o dillərdi,
sözler o sözler.

ALMIŞAM

Kür üstünde, Kür doğuldum, Kür
oldum, Kür olannan, Kür adını
almışam.

Senetimde bir doğuldum, bir
oldum, Bir olannan bir adımı
almışam.

Birinçiden me'lum oldu bir
ustam, Bir sazımdı, bir sözümdü
bir ustam, Nicat vèrdi, sığal
çekdi pir ustam, Pir ustamnan
pir adımı almışam.

Könül dèdi leqeb kötür, Kür adın,
Xezer özün, Araz gözün, Kür
adın, Kamandarla uygun geler
Kür adın, Men de Kürden gür
adımı almışam.²⁰

B. Geraylılar

²⁰ Borçalı’da yaşayan Âşık Şakir YUNUSOĞLU’ndan derlenmiştir.

MENİ

Aylar ile yarışıram,
Yaxalayır iller meni.
Xeyallara qarışıram,
Üzür yağlı diller
meni!

Xoş kêçse de günüm,
ayım, Bir yana çatmır
harayım... Sökülür ömür
sarayım, Cilovlayır sèller
meni!

Könül doymur bahar-
yazdan, Ayrılmayır xoş
avazdan, Tufan qopur tèlli
sazdan, Yasalayır tèller
meni!

Yada düşür göy
yaylaqlar, Gezdiyim
oylar-oylaqlar, Gel dèyir
qoynar bulaqlar,
Haraylayır çöller meni.

Èl aşığı Kamandaram,
Dèmirem ki,
qocalmaram. Yüz il
kêçse yène varam
Yaşadacaq èller meni!

GEREK

Èl içinnen gelen şair
Èl qèydine qalsın
gerek. Milletini bölen
şair Xanexarab olsun
gerek.

Yérli kimdi, yèrsiz
kimdi? Bu ne sözdü, ne
him-cimdi? Saz dinirse
öten simdi, Senetkarı
çalsın gerek.

Ne ferqi var,
Arazdanam,
Şekidenem,
Şirazdanam, Ya
çoxdanam, ya azdanam
Duyan ürek dolsun
gerek.

Adım-sanım, dostum,
yarım Bextiyarım-
Şehriyarım.
Bakı, Tebriz, şen
diyarım. Qucaqlaşıb
gülsün gerek.

Cèyhunuyam ner
atanın İzi qalmaz her
atanın. Öz halqına şer
atanın Ömür bağı
solsun gerek.

KÊÇİBDİ

Ağ örpekli çemen dağlar,
Sinennen neler keçibdi.
Sen hemensen, hemen,
dağlar, Fesiller, iller
keçibdi.

Èle arxa, dayaq duran,
Sine gerib, mèydan
quran, At oynadan,
qılinc vuran İgidler,
erler keçibdi.

Nizami novruz
gülümdü, Füzuli obam,
èlimdi, Vurğunum ana
dilimdi, Ölmez şairler
keçibdi!

Qızıl vengden Aşıq
AlıÇox èlmden olup
halı. Vetenı Göyçe
mahalı, Ustad
Elesger keçibdi.

Borçalıdan Şair
Nebi, Deryalar
qederdi tebi.
Unudulmaz èlin
debi, Sadıqtek neler
keçibdi.

Kamandaram, zer-
nişanlı, Men seni
tutmaram qanlı. Aşıq
Şemşir Ağdabanlı Bir
sinedeften keçipdi.

QALDI

Günəylerin
benövşesi, Lalası
dağlarda qaldı,
İgidlerin endişesi,
Qalası dağlarda
qaldı.

Maral gezdi
xanasını, Yana eydi
şanasını, Ovçu
vurdu anasını,
Balası dağlarda
qaldı.

Mecnun nəçe il
ağladı, Bülbül esdi,
gül ağladı, Kerem
yandı kül ağladı,
Nalası dağlarda qaldı.

Kamandara nedir
sorgun, Ömür keçir
oğrun-oğrun. Çadır
qurdu şair Vurğun
Talası dağlarda qaldı.

OLUR

H y dururam astanada
C vr -cefam heder
olur, Gelişini g rende
men, S vincim dağ
qeder olur!

Dinle qelbimin s z n ,
S nd rme  şqin
k z n ... Bir g n
g rmesem  z n , O
g n m qem, keder olur!

A terlanım, g rme
qada, Kamandara
satma eda, G zellik
qalır d nyada, İnsan
geldi-g der olur!

GETİRER

Kimin bexti gülse
üze, Qismetinde zer
getirer. Adam var ki,
birce söze, Xecaletden
ter getirer.

Söz dèyersen o
qayaya, Sözüñ
qayıdar bu taya.
Qèyretsiz oğul ataya
Şer üstünden şer
getirer.

Dindir aşiq Kamandarı,
Ve'de kèçir, ömür yarı.
Haray salar çöl quşları,
Bülbül hoş xeber
getirer.

SENİ

Men isterem, a terlanım,
Günde yüz yol görem
seni. Sol gözümnen sağ
gözümne Müjde alıb
vèrem seni.

Dağ inilder melalına,
Göy quruldar celalına.
Deyişmez dünya
malına, Kerem ehli,
kerem seni.

A dağların beyaz qarı,
Dolanıram
Mecnunvarı...Çox
incitme Kamandarı,
Tutar derdi verem seni.

YOXDU

Harda merdin behsi düşse,
Namerd dêyer, sözüm
yoxdu! Dost-dostunnan
gilêylense, Bil ki, onda
dözüm yoxdu!

Vurğunuyam é'tibarın,
Düz pèymanın, düz
ilqarın... Çox görmüşem
dünya varın, Daş qaşında
gözüm yoxdu!

Tanı meni xoş niyyetde,
Dost yolunda
sedaqetde...
Kamandaram bir sifetde,
Haqdan dönen üzüm
yoxdu!

YAŞIM MENİM

Ömrüm sazla, sözle
kêçdi, Güldü yazım,
qışım benim. Bilmedim
nêçe yêtişdi, Çatdı elli
yaşım benim.

Meclisler gezdim,
dolandım, Gah duruldum,
gah bulandım. Söz
mülkünde cilalandım,
Almazdandı daşım benim.

Kamandaram, le'l
sêçerem, Merd üçün
cannan kêçerem.
Yaxşılara don biçerem,
Sözdü al-qumaşım
benim.

AĞRIN ALIM

Nameniz geldi yetişdi,
Gözüm dolub, ağrın
alım! Cavanlığımız tüz
ötüşdü, Vaxt azalıb,
ağrın alım!

Èl seneti, èl qüdrete,
Ağrı dağın sèl
qüdrete! Âlimlerin dil
qüdrete, Haray salıb,
ağrın alım!

Ustad aşiq âleminde,
Min aşrım var
beleninde, Nadanların
qelesinde, Mis lel
olub, ağrın alım!

Zerrelerden inci seçmek,
Boya göre xelet biçmek,
Merdin günahınnan
kèçmek, Merdden qalıb,
ağrın alım!

Dolan Kürü, Xan
Arazı, Cèyhun
Emrahın murazı. Evvel
on bir telli sazı Onlar
çalıb, ağrın alım!

S.VURĞUN'UN 80 İLLİYİ MÜNASİBETİLE

Bextiyardı ölken senin,
Dur bir dolan, gez,
Vurğunum! Qoy susmasın
şah qelemi, Yene yarat, yaz,
Vurğunum.

“Ayrılarımı könül
cannan” Bu ses gelir her
bir yannan, Doğma anan
Azerbaycan Sene verir
söz, Vurğunum.

Gelib qelem
yoldaşların, Nêçe şair
qardaşların, Çox
dalğındı sirdaşların,
Kürsüye çıx têz, Vurğunum.

Ölkelerden qonağın var,
Çox milletli yığnağın var.
Qoy dil açsın xoş arzular,
Sözden inci düz,
Vurğunum.

“Adın gezir
dodaqlarda”, O sefalı
yaylaqlarda, “Şır-şır
axan bulaqlar da
Dêyir: “hanı öz Vurğunum”.

Hêç unutmaz iller
seni, Yada salar êller
seni.
Sensen gönüller meskeni,
Sözü bahar, yaz,
Vurğunum!

İlhamısan aşıkların
Bir dünyadı “Tek
mezar”ın. Ceyhun çeker
ahu zarın, Sinesinde saz,
Vurğunum.

SENİ ŞAİR SANIR ÉLLER

Ele qelem alan
günnen, Seni şair
tanır       .
K  n  l sazın   alan
g  nnen, Her kelmeni
qanır       .

           da         ,
G  zellerin   ux
g  y      , Her bir s  z  n
bal peteyi, Her setrine
qonur       .

O da   bizim, bu da  
sizin, Bu ba   bizim, bu
ba   sizin. Aran bizim,
yaylaq sizin, Her an sizi
anır       .

Senetde deli Qo  qarsan,
       a  ı  , a  karsan.
Sen   airsen, min il
varsan, Arifine yanır
      .

Vetenimin iftixarı,
Vur  un, Osman
yadigarı. C  y  unun s  z
xiridarı H  s  yni sanır
      .

QARDAŞIM

Senetkaram  l gezirem,
G rd m me'rifet,
qardaşım! Sizin y rde
b ledirmi, Qonağa
h rmet, qardaşım!?

Saz seni dingilledende,
Halımı y ng lledende,
Y z-y z  st den
gilledende  yleme
minnet, qardaşım!

G ce g nd z n m htacı,
H y sayır  mr n
sayğacı, C yhuna baxma
qıyğacı, Olma
m xennet, qardaşım!

OLAYDI

Şen heyatın yaraşığı,
Bir sağlam canım
olaydı. Mehebbetin ner
aşığı, Şöhretim, şanım,
olaydı.

Merd olan düşer
zehmete, Namerd
yetişmez ziynete, Çörek
itiren müxennete, Haqq
özü “qenim” olaydı.

Kamandarı qan
dèyerem, Qanına
qurban dèyerem, Çor
dèyene can dèyerem,
Sebrim, imkanım
olaydı.

GÜRCÜSTANIM

Vetenimsen, doğma
diyar, Adlı-sanlı
Gürcüstanım! Qışın-
yazın bir lalezar, Bahar
donlu Gürcüstanım!

Gözel Tiflis-qedim
şəher, Qelbi oxşar,
axşam-seher,
Məhmanların milyon
nefer, Toy bayramlı
Gürcüstanım!

Ezizisen üç qardaşın,
Min bəş yüzdür, ömür
yaşın, Çox qovğalar çekdi
başın, Qehremanlı
Gürcüstanım!

Bütün dillerde dastansan,
Sen güneşli
Gürcüstansan, Milletlere
məhribansan, Qaynar
qanlı Gürcüstanım!

Kamandaram coşur
ürek, Qanad çalır arzu-
dilek, Bayramını
tebrik edək, Əy ordenli
Gürcüstanım!

MENİM

Bir qeyretsiz dost
elinnen, Neler çekdi
başım benim. Mest
oldum şirin dilinnen, Car
oldu gözyaşım benim!

Gördüm dostun
“göreyini”, Daş asılmış
üreyini,
Yedim namerd çöreyini,
Qeherlendi aşım benim!

Ceyhunam derdim
söyledim, Bağrımın başın
tëyledim.
Namerdnen ülfet
ëyledim, Artdı qem-
telaşım benim!

OLMAZ

Seyyad, kêçme
berelerden, Şikarî
têylemek olmaz.
Qismet olsa geler
berden, Gêdenî
eylemek olmaz.

Daş daşî qedir
bilennen, Aralaş üze
gülennen.
Her gèdennen, her
gelennen, Sîrr açîb
söylemek olmaz.

Kamandaram
mêydanîmda, Üzüm ağdı
dost yanında.
İblis var melek
donunda, Hêç înkâr
eylemek olmaz.

BU DAĞLARDA

Qehremanlar at
oynadıb, Bu dağlarda,
bu dağlarda. Özü gédib,
izi qalıb,
Bu dağlarda, bu dağlarda.

Dumanları sef çekibdi,
Benövşe boynun
bükübdü. Çox igidler
qan tökübdü, Bu
dağlarda, bu dağlarda.

Buludları qaynar,
dolar, Çiçekleri açar
solar.
Şux terlanlar şıkar alar,
Bu dağlarda, bu
dağlarda.

Esli xan sine dağladı,
Kerem sêl kimi
çağladı. Lale köçdü,
yurd ağladı, Bu
dağlarda, bu dağlarda.

Yazda, yayda sefası
var, Qışda cövrü
cefası var. Babaların
nefesi var
Bu dağlarda, bu dağlarda.

Mecnun gezer dağdan-
dağa, Sedası gelmez
qulağa.
Kêçen ömre can sadağa
Bu dağlarda, bu
dağlarda.

C y hunam var
imranlığım, Saya gelmez
peşmanlığım. Qayıdarmı
cavanlığım
Bu dağlarda, bu dağlarda.

G DER

“Bu dünya bir tamaşadı,
Her gelenler baxar
gèder”.
Çox “menem-menem”
dèyenlerCanın oda yaxar
gèder.

Çoxu qoydu qızıl
tacı,Axır qalması
elacı.
Ezeli xoş, sonu acı
Nèçe fesli-bahar
gèder.

Kim qazandı, kime
qaldı, Qalan ondan ne
hezz aldı!..Ovsunlanmış
cah-celaldı, İnsanları
yıxar gèder.

Aç bir merde üreyini,
Her arzunu, dileyini.
Yèsen namerd çöreyini
Bir gün başa qaxar
gèder.

Kamandarı dinleyen kes,
Bir könüle deyme ebes.
Her kim olsa
mensebperes,Ömrün
daşa çaxar gèder.

OLMASIN

Ay arifler, söz
qananlar, Qelbiniz t z
qaralmasın. Telesirem
d yen canlar,
H vseleniz dar
olmasın!

Yol kesedir, menzil
yaxın, Kavran g dir
axın-axın. Heqiqete
d zg n baxın, G z
yaşınız car olmasın.

C yhun d yer axtar,
ara, Can d  merde,
medetkara.  ze g len
qelbi qara, Aramızda
var olmasın.

D YİŐME

Zelimxan Yaqub

Dünya bülüllü bir
bağdır, Sen ötmesen men
ötmerem. Bu sêhrden, bu
sêvdadan
Sen gêtmesen men gêtmerem.

Aşiq Kamandar

Bu dünya bir güllü bağdı,
Sen açmasan men
açmaram. Söz etrini
benövşetek
Sen saçmasan men saçmaram.

Zelimxan Yaqub

Biz bir eşqin
butasıyq, Gülü güle
tutasıyq, Bir
çemende bitesiyik,
Sen bitmesen men bitmerem.

Aşiq Kamandar

Od töreyer od canınnan,
Merd töreyer merd
qanınnan. Heqiqetin
mêydanınnan
Sen qaçmasan men qaçmaram.

Zelimxan Yaqub

Qayalar var, çapan menem,
Qalalar var, yapan menem.
Seni mende tapan menem,
Sen itmesen men itmerem

Aşıq Kamandar

Hikmet var, hikmet doludu,

murazına
Sen y tmesen men y tmerem.

Aşıq Kamandar

Kamandaram hevesinde,
Yurd-yuvam var
nefesinde.Ariflerin
meclisinde
Sen coşımasan men coşımaram.

murazına
Sen y tmesen men y tmerem.

Aşıq Kamandar

Kamandaram hevesinde,
Yurd-yuvam var
nefesinde.Ariflerin
meclisinde
Sen coşımasan men coşımaram.

murazına
Sen y tmesen men y tmerem.

Aşıq Kamandar

Kamandaram hevesinde,
Yurd-yuvam var
nefesinde.Ariflerin
meclisinde
Sen coşmasan men coşmaram.

murazına
Sen y tmesen men y tmerem.

Aşıq Kamandar

Kamandaram hevesinde,
Yurd-yuvam var
nefesinde.Ariflerin
meclisinde
Sen coşmasan men coşmaram.

murazına
Sen y tmesen men y tmerem.

Aşıq Kamandar

Kamandaram hevesinde,
Yurd-yuvam var
nefesinde.Ariflerin
meclisinde
Sen coşımasan men coşımaram.

ATALARDAN QALMALIDIR

Nur yağsa da göy dağlara

Ve’desinde
solmalıdı.Olacağa
yoxdu çare, Daş
altında olmalıdı.

Ömür başa çatan zaman,
Var-dövlətden yoxdu
aman.Ne ekibse her bir
insan Evezini almalıdı.

O kimdirse, neyindirse,
Hökmü yəlden
yeyindirse,Eger qelbi
xaindirse Ömrü daşa
çalmalıdı.

Eger dostun “gerek”
dirse, Gən kaç onnan
görekdirse! Sinendeki
ürekdirse
Qemli günde dolmalıdı!

Cəyhunda yoxdu dərli
söz,Var qiymətli, qüdrətli
söz. Nesillere hikmetli
söz, Atalardan
qalmalıdır.

DAĞLAR

Bilmem sende ne
adetdi, T  z qaralır
qanın, dağlar. Her
neriltin qiyametdi, Axır
s  l  mmanın, dağlar.

T  k  lende qaş-qabağın
Teşviş   d  ş  r qonağın,
Pozulanda k  f-damağın
Car   kir dumanın,
dağlar.

Şah v  qarlı merd babalar,
  ox g  r  b qanlar-qadalar.
Her yandan   ller-obalar,
Olubdu k    qonun, dağlar.

Sal qayalı,   mqıl
daşlı, Tarixi
Ademnen yaşı,   nce
b  lli, qelem gaşı,
G  l derir m  hmanın, dağlar.

K  vrek   rek g  ze
benddi, Kabab yanar
k  ze benddi, Kamandar
bir s  ze benddi,
K  vrekdi ozanın, dağlar.

SAZIM MENİM

 y dilaver, insaf  yle,
Ara qatma, quzum
menim, İntehasız
vetenimde
 eken  oxdu nazım benim.

 'tibarsız men d yilem,
Alışıb s nen d yilem.
Dostumnan d nen
d yilem, Boran olsa
yazım benim.

Babekimden ders
almışam, Koroğlu tek ses
salmışam. Dedelerle saz
 almışam, Doğmadır
avazım benim.

Ta ki, her an veten g ls n,
Lale, nergiz,  emen g ls n.
B şikde s d emen g ls n,
Budur b y k arzum benim.

C yhun, s yle, ne
qaydadı, Meclis hayda-
haraydadı? Qananlara
simfoniya
On bir t lli sazım benim.

İSTİSUDA DÜŞÜNCELER

Alem n ce cana
geldi, Duydu bahar
havasını. B lb ller
lisana geldi, Oxudu
g l nevasını.

Ozanlaşdı bağça-bağlar,
Mecnun L yli d yib
ağlar. Navanlaşdı qoca
dağlar, G ydi yaşıl
avasını.

Kelbecere m yl
aparsan,  mr ne  m r
yaparsan.  stisuyunda
taparsan, Min bir
derdin davasını.

Deli dağın her qaşınan,
Qayalar  nib qoşunnan,
C yran bulaq g z
yaşınan Serib z mr d
libasını.

G lden-  ekden
derersen, Dostuna t hfe
v rersen, Taxtad ş nde
g rersen, Yaylaqların
obasını.

D nyanın her
bucağınan, Gelir şefa
ocağınan, Neve
g rd m qucağınan
Getirmişdi babasını.

Demesin C yhun
n ylesin, Atalar s z 

söylesin.
Merd oğlu abad
ëylesin, Öz yurdunu,
yuvasını.

GERAYLI

Yël tek esen men dëyilem,

Bir odam, sönen
dâyilem, Êlimden
dönen dâyilem, Qışa
dönse yazım benim.

Babeki yada salmışam,
Koroğlundan ders
almışam, Ozanlarla saz
çalmışam, Doğmadır
arazım benim.

Qoy hemişe veten gülsün,
Çiçek açsın, çemen gülsün,
Bêşikde süd emen gülsün,
Qanadlansın arzum benim.

Ay Kamandar, bu ne
haydır, Çal, çağırı êle
yaydır, Gêceden sıyrılan
aydır,
On bir têlli sazım benim.²¹

OXU YAVAŞ-YAVAŞ

²¹ Azərbaycan Gəncləri Qəzeti, s.4, No: 100 (9392), Bakı, 21 Ağustos 1980.

Oxu yavaş-yavaş, çal yavaş-
yavaş, Emr eden dillerin,
bağlandı, geda! Veleddizzinadan
baş vèrer savaşı, Bu işde
bestekar anandı, geda!

Hansı naqis sene dil
öyredendi, O, huşsuz qafadı,
çürük bedendi. Her yolnan
ötendi, senin dedendi,
Yaydığın söz sizin ünvandı,
geda!

Çox olub yaxşıya şer, böhtan
yazan, Özü qerq olubdu her quyu
qazan.
Xeyiri şer yazan, yolunna
azan, Sentek le'netullah,
şeytandı, geda!

Bu me'lumdu, yal quyruğun
eldedi, Bèyini boşdu, her neyin
var diledi, Senin tayin axırını
veldedi,
Yalnız onlar seni qanandı, geda!

Dünya abad olur felsefesinnen,
Bülbül gilèylenmir bayquş
sesinnen, Mekes de zövq alır
zümzümesinnen, Yène çirkablara
qonandı, geda!

Genc nesli heyatda, güneşdi
nurdu, Onlar çox satqına
mehkeme qurdu, Menimle fexr
edir bu Odlar yurdu, Senin
batmış adın pünhandı, geda!

Kamandar y tiren bu ana torpaq,
H   bir m  ennete gazandırmaz
haqq. Garalıb sepecek k  s  nde
  raq, Al  ağın axır   v  randı, geda

DELLAL

Gopa basıb
lovğalanma, Ay
y  keba  , dana dellal!
Gah alı ı  -alovlanma,

Öz çekini qan, a dellal.

Her yuxudan kem
duranda, Keç baxıb
boynun buranda, Yüz
üstünden, yüz vuranda
Qan oynayır cana, dellal!

Əşit, deyim o ne
qandı, O lekeli bir
vicdandı.
Həç çekinme, gelen
xamdı, Avamları sana,
dellal.

Biraz toxta, nezer
yêtir, Dal qapıdan bir-
bir ötür. Bir vèrende
bêşin götür, Çatarsan
milyona, dellal!

Xecaletsen-üzüqara,
Daha çıxma bir
diyara. Sergerdan,
sefil, avara,
İnsanlıqdan yana
dellal.

Pulları yığ qalaq-qalaq,
Özün “alim” sanan
axmaq. Birgün başa
deyer toxmaq. Ömrün
çatar sona, dellal.

İlde neçə év yxırsan,
Həç doymursan, hêy
tıxırsan, Cèyhuna düşüb

axırsan, “Dillerde dastan”,
a dellal.

BİR NADANA CAVAB

Èşit bu sözümü, bineva tifił,
Dünyanın hêsabsız qêyli-qalı
var.Derk êde bilmirsen, kenara
çekil, Gêt sêyr êle, mêşesi var,
kolu var!

Ne işin var bir sêhrli dağınan,
Quruyar nefesin el-ayağınan!
Güneş haqdan yanar, pilte,
yağınan, Tebietin bèle dürlü halı
var!

Uşaqlıqdan dil açmısan gèc, geda!
Kamandarnan tutmaq olmaz ök,
geda! Qazancı çox, mayasınnan bic
geda!
Ustadlarla danışmağın yolu var.

ŞAİR DÊYİL

Tèlli sazı duymayan kes,
Laylasına uymayan kes,
Yoldan çıhıb maymayan

kes,

Dünen řê'r deyirdi o,

Alovdan don g yirdi
o,  z  d di, “ airdi”
o.

  ’ri de bir   ’r d yil,
Bu bedbext ki,  air
d yil!

Qo ma  lin
qo masıdır, Babaların
co masıdır, Qarlı
da lar a masıdır...

Babaları duymayan kes,
Ne’resine uymayan kes,
Qorqudumu saymayan kes.

Neslimize dair d yil,
Bu bedbext ki,  air deyil!

Bilmeyen  l
anasını, Bilermi dil
anasını? Elesgerin
cinasını,

Qo masını duymayan
kes, Qanı yada
qaynayan kes, Co ub
caza oynayan kes.

Oyunda da mahir d yil,
Bu bedbext ki,  air
d yil!

Qara zurnanın
sesinnen, Da  y riyir
ne’resinnen!..
T teyimin nalesinnen.

Sinesini oymayan kes,
Ejdadını duymayan kes,
Ünsür d yib saymayan kes

Y z danışsın v yil-
v yil,Bu bedbext ki,
şair d yil!

Orda-burda göze
giren, Könül alıb,
könül vèren. Söz-
söhbeti peren-peren,

Şexsiyyeti duymayan
kes, Qèyretine uymayan
kes, Ar-namusu
saymayan kes,

Ne danışsa xèyir dèyil,
Bu bedbext ki, şair
dèyil!

YOXDUR Kİ, BİR SÖZÜN
UYARI SENDE

“Zökem” dehanından neler

tökülür, Tanrı çox görmesin bu
varı sende! Xezinen ezelden
xarabalıqdı, Bayquşlar meskeni,
diyarı sende.

Benna könül hörer mahirse
eger, Ne hedyan söyleyer, ne
qelbe deyer. Ay anlaqsız,
me'rifetden bixeber, Nedir bed
könlüyün qubarı sende?

Zenbur sızlar, zebanınnan bal
süzer, Şanı toplar, dövranınnan
bal süzer. Xridarlar dehanınnan
bal süzer, Yoxdur ki, bir sözün
uyarı sende.

Sévmedin dövrüyün
nesillerini, Göresen ömrüyün
nes illerini! Oxu yazarların
temsillerini, Qarış o meclise,
a xarı, sen de!

Aşıq Kamandarın safdır
niyyeti, Eller şenliyidir ömür
ziyneti.
O ki, duymayırsan bu cemiyyeti
Meqamdır mehmizle himarı sen
de!

TOXUNMA

Borçalı dediyin ağır mahaldı,
Sen naqissen, o mahala
toxunma!Me'rifet süfresi
şerbetdi, baldı,
Qedirsizsen, şerbet-bala

toxunma!Oğlu-qızı var ki,
aslan ürekli,

Pehlevan cüsseli, dostu
gerekli. Hatem süfrelidi,
düzli-çörekli, Bednefessen,
cahcelala toxunma!

Loğmanı var xestelere can vèrir,
Merdleri var merdlere qurban
vèrir, Alimi var genclere ünvan
vèrir, Nadürüstsen, sen kamala
toxunma!

Çox düşürsen üzdenirə köke
sen, İnanmıram əl derdini
çekesen!
Bu gözəl mahala sen bir
lekesen, Edebsizsen, ehl-eyala
toxunma!

Aşıq senetini kim etsə
inkar, Əlin te'nesinə o
me'ruz qalar...
Cəyhun məydan açar, imtahan
olar, Dözemmezsen qəyl ü qala,
toxunma!

SEHRALAR KİMİ

Yaman ses salırsan düzü-
düzüne, Têz-têz çarxı dönmüş
cehreler kimi. Yanıb qaralırsan
özün-özüne, Yağmurda
tapdanmış yèhreler kimi!

Ne danışsan kimse ètmez
qadağa, Çox şairden sene düşür
sadağa,

Öz-özünü h y v rirs n
qabaĝa, Enlikli kir anlı
z hreler kimi!

Gelen kimdi g z qoyursan
hereye, Sedd  ekib sen b t n
bende-bereye, H   tay olmaz
k ks ndeki  reye, Z lmetde
 ırpınan m hreler kimi!

Metbuatda, ne riyyatda  z n
var, Yax ıları yaman g ren
g z n var, Her gez td , y rli-
y rsiz s z n var, Pas atıb
kor almı  de reler kimi!

C yhuna bellidi adın, sanın da,
Zerrece q yret yox cismi-
canında. Sen ki xecaletsen  lin
yanında, Od sa ıb qarsalmı 
sehralar kimi!

SEN

Qorxmuram s z n  aqiller
d mez, Bunu derk  yleyib gerek
bilesen. Menemlik insanı

bednam  yleyer,  ox dem v rme
o qedehsiz dile sen.

Dersin almayanlar kamil
ustadan, Y z il de dolansa
nadandır, nadan. Y rli-y rsiz
k yleyende ucadan

Dëyen de var: “bir denesen, lele, sen”.

Ehsen sene, varmış şe’r
qoşmağın, Asta yeri sındırarsan
başmağın.
Gölmeçesen neye lazım
coşmağın, Tufan qopar, qerq
olarsan sële sen.

Ustatlardan qalib bize
yadigar, Senetkar yolunu
saxlar senetkar.
Yol-erkandan çox uzaqsan, çox
kenar, Düz çöreye kem baxansan,
kele, sen.

Kamandaram satılmaram
şöhrete, Qoy, satqınlar qarşı
gelsin nifrete, Kelmelerim seni
salsa hëyrete, Çox güman ki,
ağlayasan, gülesen.

BİLMECE

Zehmete alış,
İle inanma!
Bilmeye

çalış, Dile
inanma!
Gülmeye
qarış, Güle
inanma!
Yağışla yarış,
Sèle inanma!

Her il bir olmaz,
Her dil dürr
olmaz. Gül açar
solar, Onda sirr
olmaz.
Yağış
yağandı, Səl
dağıdandı,
Sen duya-
duya, Çağırma
hoya, Lal
axan suya,
Göle inanma.

NİYE SAYIR

Qeribedi, üzsüz qatıq satanlar,
Çümrük metahını yağ niye
sayır? Çuğulluq èyleyib ara
qatanlar, Hiyleger işini çağ
niye sayır?

Derviş köşkülünü asıb
çiyine Yola düşür hara
geldi bëynine. Qapıdan
qovulur gelmir èynine, Èl
yanında üzün ağ niye sayır?

Aşıqlıq  lminde  ox dayaz
duran,Pul v rib adına   'r
yazdır n.
 z eliyl   zne q bir
qazdır n, Bu  lm    z n 
sağ niye sayır?

T lk  haca g dib, yolda
qalardı,Her ne tapsa g denine
salar . Bayqu un meskeni
xarabalardı, G l en bağ aları
bağ niye sayır?

C yhun esib-co ur sazdan
 teri,B lb l ferehlenir
yazdan  teri. Qarğa
qarıldayır qozdan  teri,
Qo qarı  z ne dağ niye
sayır.

AY NA I NAT Q

Adın var, dadın yox, ay na ı
natiq,Fitvan heqiqetden pay
alanmadı!  oxları c hd  tdi,
r tbe qazandı, Y ne alimlere
tay olanmadı!

Kamil alim olmaq böyük
hünerdi, Umman xezinesi dürdü,
gövherdi. Nadan h y vurnuxdu,
g rd  hederdi,  rmaĝa atıldı, boy
alanmadı!

Aqiller her sirre tamam y tdiler,

Èlmin yollarını, tutub
gètdiler. Çınar gövdesine
pèyvend ètdiler,Zatıqırıq
çıxdı, mayalanmadı!

Dè görek, sen hara, ustadlıq
hara?Kèçid öyredirsən her
senetkara? Èl seni boğazdan
çekecek dara, Yağrın çox
oldu, payalanmadı.

Biraz ilişende olursan fağır,
Pendem qıyafenden yazıqlıq
yağır.Sene söz vurdular
gülleden ağır,
O sürtülmüş üzün hayalanmadı!

Öyürsən qarğanı, qarğa
dilinnen, Bülbul feğan edir
qönçe gülünən,Sen kimi bir
naşı tebib elinnen Èllerin yarası
sayalanmadı!

Bilender sanırsan özün, ne
sayaq?On bir tèlli sazı danan
qurumsaq!Korun gözlerine
tutdular çıraq, Qaroy
olduğunnan ziyalanmadı!

Dünya tamaşadır, insan
yaraşıq,Gerdişi dolaşıq, işi
dolaşıq...
Qüdrelin èlminnen boyandı
aşıq,Naqis te'rifinnen
boyalanmadı.

Beled d yilsenmiş sen
Kamandara! Qaręa tay olanmaz
şahin-şanqara!  ller yaxşı bilir,
a bextiqara, K ll k yayalandı,
tayalanmadı!

DELEDUZ

Ay deleduz, bu ne
haldı? Esib-esib
coşursan da.
Her bir sözün qeylü
qaldı, Heddini tüz
aşırsan da.

Ezim-ezim ezilirsen,
İncelirsən, nezilirsən.
Xof elinnen
üzülürsən,
Köpüklenib daşırsan

da.

Dil sümüksüz parça etdir,
Acıdırsa, xecaletdir.

Danışdığın
qebahetdir, Fitne-
fesad qoşursan da.

Göz qoyanda saralırsan,
Söz dêyende daralırsan.
Güneş görcek qaralırsan,
Doğru yoldan çaşırsan
da.

Kamandarı getir yada,
Çörek basan
haramzada!
Le'netlisen bu
dünyada, Canı qebre
tapşırsan da.

ËYLEYİR

Meclisdeki xoryada
bax,Fitne-fesad car
ëyleyir. Çerenleyir
üzdeniraq, Hêy dönür
israr ëyleyir.

Kesek dêyil
qayalanır, Para yığır

mayalanır, Ne
senetden heyalanır,
Ne meclisden ar
èyleyir.

İsteyir ki, nizam dursun,
Söhhbet açıb, mèydan
qursun. Ha çalışır ceh-ceh
vursun,

Qarğa tek qar-qar èyleyir.

Bu haranın danasıdı?
İnanmıram qanasıdı.
Aşıq èlin anasıdı,
Ebleh özün xar
èyleyir.

Soruşmayın
ünvanını, Qocasını,
cavanını.
Bèlesinin “divanı”nı
Aşıq Kamandar
èyleyir.

Ç. Tecnisler

OF-OF
(Gèder-gelmez tecnis)

“Menem” dèyen, dağlar eyen, merd
oğlu!Düşer, yalqız qalar, èylemezmi
of!..

Eger bir nadana derdin
söylese, Cavabını alar,
èylemezmi of!.. Xridar
olmasa, le’l bazarında, Könül

derde dalar, ay  yler of-of!

Bextim tereqqide,  apır
atını, Y z ile deyişmem her
saatını. Ezrail alanda can
baratını, Titreşer ezalar,
 ylemezmi of!..

ÇATAÇAT

Söz bir gülüstandı solmaz
dünyada, Qöncelener, çiçeklener
çataçat.
Her fesilde açar terteze
gülleri, Etirlener, eteklener
çataçat!

Yarın firqetinnen yar ağı gèyer,
Merd igid, mes çeker, yarağı
gèyer. Yaz geler, qeddine yar
ağı gèyer, Atlaslanar, ipeklener
çataçat.

Bölböl feryad öler naşı
qazanmaz, Torpaq lel yétirer,
naşı qazanmaz, Söze haram
qatan naşı qazanmaz, Kem
salınar, yedeklener çatadıat.

C y hun can d yermi canı
olmasa,  nsan m q ddesdir
“canı” olmasa. Boş s z ayaq
tutmaz, canı olmasa, Q dretli
s z petekl ner  ata at.

OD ALAR YANAR

B lb l  y nmes n xo 
avaz nnan, Menim avaz nnan
od alar yanar. Oynamas n
bivefan n naz nnan, Hicrannan
pay m  od alar yanar!

Zenbur c hd  yleyer bal, aya
d  er, Atan n   hreti balaya
d  er,
Bir bala ucundan belaya d  er,
N  e  yvan-otaq od alar
yanar!

C yhuna ezizdir ba  a-ba  a yar,
T  fe v rim, al desmala ba  a,

yar! Merd olan merdinen p yman
bağlayar,Namerd alovlanar odalar
yanar.

DAĞLARA SARI

Ürek havalandı, sanki bir
quşdu, Çırpındı, döyündü,
dağlara sarı. Yazı, yayı gètdi,
payız yètişdi, Üfüqden
töküldü dağlara sarı!

Xezan vurdu, yaşıl nedi, göy
nedi, Şimşek çaxan gözlerimdi,
göy nedi, Var bedenim, éle esdi,
göynedi, Sinem sine gerdi,
dağlara sarı!

Cèyhunun gözünde bir ana
döndü, Bir ana borcunnan bir
ana döndü, Könül lèylasınnan
bir ana döndü, Mecnun tek üz
tutdu dağlara sarı.

CANANA CANI

Canan can diledi şirin
dilile, Könöl esir êtdi
canana canı! Dê ürek
nêylesin, kêçse il ile,
Gerek dost yolunda can ana canı.

Ata haray çekdi: ay oğul,
haray, Anana nezer sal, ay
oğul, her ay, Ana car êyledi: ay
oğul, haray, Dêdi: canan aldı,
can, ana, canı.

Ay Kamandar, söyle derdin di
yara, Şad olarsan, gêtsen hansı
diyara.
Bu mêydan da derdimizi dê
yara, Canan esirgedi canana
canı.

MENNEN

Bilmirem bextimin meramı
nedir, Bir ilde dolanır ay azı
mennen.

Ömrümün baharı sovuşub
gèdir, Qalır qarlı qışın ayazı
mennen.

Bir qala yapmışam barı
görünmür, Ömür bağçasının
barı görünmür, Yar gözüm
önünde, barı, görünmür,
Dönderib qelbinin ayazı
mennen.

Cèyhun, o terlanın èle don
durur, Yaraşır eynine, èle don,
durur... Qış nefesim qışı èle
dondurur, Bacarmaz dağların
ayazı mennen.

A YANA-YANA

Dost odur: dünyada ürek
dostunu, Saxlaya qelbinde a
yana-yana.

Ayaq büdreyende, dara
düşendeÇekilib durmaya a
yana, yana!

Bir badöy besledim, kamalım
dèdim, Sınaq mèydanında kam alım,
dèdim, Gördüm kesmir ağlım,
kamalım, dèdim, Zay oldu zehmetim
a yana-yana!

Cèyhun, o sarmaşan güldü
üzüme, Bağban ferehlendi,
güldü üzüme, Géciken talèyim
güldü üzüme, Belke yatan
bextim oyana yana!

SEN ATAM İNDİ

Nèce ki, çox sêvir ana
övladı,O eziz anamdı, sen
atam indi.
Südün bir dadı var, kökün bir
dadı,Başımın tacısan sen, atam,
indi.

Merd iyidin meyli esil atadı,
Qêyretsizin üzerinnen at
adı, Ömür boyu unudulmaz
atadı, Ana süd vèribse sene
tam indi!

Gün yayılıb o dağlara, al-açıx,
Cèyhun qurub yaylağında
alaçıx. Buse vèrdi yar
lebinnen, ala, çıx, Gelen
qardaşımdı, sen ata min di!

SERASER İNDİ

(Dodaqdeymez cıǵalı tecnis)

Yazın illetinnen çağladı
sêller, Dağlar al geyindi
seraser indi.

Aşırq dèyer
seraser, Oxu
dersin seraser. Ser
ucaldar insanı,
Ağıl olsa seraser.

Serine inciler dolsa
seraser, Tac alar senetin
seraser indi!

Sergerdan qalanın seri
serindi, Serseri ser qatar,
seri-serindi.

Aşıq dəyer serindi,

Ser yaylaqlar
serindi. Ser kişinin
önünde. Ser tacını,
ser indi,
Nadanın cehlinden dolan
serinde, Od alar cesedin
seraser indi.

Kamandar esirdi esere
qarşı, Eserler oxudu esere
qarşı.

Aşıq esere
qarşı, Eser
esere qarşı,
Nadannan ziyan
geler, Esil esere
qarşı.

Yolunda can qoyan o sere
qarşı, Aç könül odasın seraser
indi.

DAL-DALA (Cığalı tecnis)

Dost-qohum seçilər xeyirde-
şerde, Qem dağıdar sine gerer
dal-dala.

Aşıq dəyer dal-
dala, Bulud oynar
dal-dala. Namerde

ağız açma, Sırr
sözünü daldala.
Haqq'a, edalete tor qura bilmez,
Yüz müxennet cəhd əylese daldala.

Aman, lele, dəyim derdim, yaz
indi, Payız ötdü, qış köhnəldi,
yaz indi.

Aşıq dəyer yaz indi,
Oxu dersin, yaz indi.

Ötür şeyda
bülbüller, Budu
geldi yaz indi.
Bèkar dostum, gördü gözden
yazındı, Yaman günde
pünhanlandı dal-dala.

Od-alovdan libas gèyib atalar,
Qeher çekib qem de yèyib
atalar,

Aşıq dèyer,
atalar, Polad
gèyer atalar.
Ataların
yurdunu Abad
èler atalar.

Ay Kamandar, gözəl dèyib
atalar: Dağ oynadar èl dayansa
dal-dala.

GELHAGEL (Cığalı tecnis)

Qismetinde üzü dönen vaxtı
var, İnanma ki daim olar
gelhagel,

Aşıq dèyer
gelhagel, Hamı
diler gelhagel,
Gèthagèt èvler

yıxar, Abad  ler
gelhagel.
Kamalın yoxsa da, faydası
yoxdu, Bir g l kimi a ar-solar
gelhagel.

Nalayıq s yleme eza y rində,
Qeder h km  de var qeza
y rində,
A ıq d yer y rində,
Kelme danı  y rində,
Qoynunda min sirri var

Torpağın da, yèrin
de, Bir insanın ağılsa
yèrinde Ruzisine mèyl
salar gelhagel.

Adam var ki, özü gülden
heyalı, Her kelmesi, sözü
gülden heyalı,

Aşıq dèyer heyalı,
Bülbül gülden
heyalı, Ağır èller
gezmişem Èl var
èlden heyalı,

Görende kalamnan dilden heyalı,
Cèyhun könlüm qanad çalar
gelhagel.

AY HAYIF!..
(Cığalı tecnis)

Neler çekdi başım, axdı göz
yaşım, O genclik illerim soldu,
ay hayıf!

Aşıq dèyer ay hayıf,
Açan soldu, ay hayıf!
Haqdan gelen
pozulmaz, Olan oldu,
ay hayıf!

Yazan yazdı, terse çekdi

qelemi,Çoxları bu derde
daldı, ay hayıf!

Merd iyiddən yərsiz xata
görmedim,Namerd düz oxunu
ata, görmedim.

Aşıq, ata görmedim,
Vaxtsiz ata, görmedim,
Heyatından giləyli,

Haqsız ata, görmedim.
Men ömrümde, ana, ata
görmedim, Yadlar könlüm alan
oldu, ay hayıf!

Suyu dehnesinden arxa
bağladım; Semti-güşesinden
arxa bağladım,

Aşıq, arxa
bağladım, Arxı
arxa bağladım,
Ne namerde sirr
vərdim, Ne de arxa
bağladım.

Öz atam oğluna arxa
bağladım, Kölgesi gözümde
qaldı, ay hayıf!

Cèyhunam menimle varalı
könlüm, Çox dedim tutmadı
qaralı könlüm, Aşıq qaralı
könlüm,

Qemden qaralı
könlüm. Çalım èlden-
obadan, Düşme aralı,
könlüm,

Qèyretsiz qohumdan yaralı
könlüm, İller boyu talan oldu, ay
hayıf!

D. Divanîler

ÇOX ŞÜKÜR

Bizi yoxdan var èyleyen, qüdretime çox
şükür, Cütlüyü aşkar èyleyen, hikmetine
çox şükür. Her fesilin öz alemin, ayrıca
dünyası var, Gahdan acı, gahdan şirin,

n 'metine  ox   k r.

Ademi xelq  yleyennen, axıdıbsan g z
yaşın, Her bir qarış torpağında, kesmir
cengi savaşın. Milyon elden ele k  ir,
cavahirin, daş-qaşın, Qiyamete şahid
qalan, servetine  ox   k r.

N  e-n  e  lkelerin,  z elinle ucalır,
Z  m  yleyir, ganlar t  k r, bir-birinden bac
alır. Y r  z ne h  m  yleyen, h  mdarlar
qocalır, Sadıq olan h  mbetine, xilqetine  ox
  k r.

Bilmeyennen bilen çoxdu, senin haqqı-
sayını, İsmiyle gezib-dolanır, ucalan
sarayını, Yaratdığın secde bilir, güneşini,
ayını, Yaratdığın âlemine, adetine çox
şükür.

Min cür dövran deyişse de ürekler
yêrindedi, Sene olan mehebbetin rişesi
derindedi, Eyrisi de, doğrusu da hamı
nezerindedi, Hörmetine, ibretine,
nifretine çox şükür.

Eqidenin Cèyhunuyam, bircedir yolum
menim, Nadan ehlinnen pozulmaz zerrece
halım benim. Qüdetinnen neqş olundu,
eqli-kamalım benim, Bexş êtdiyin senetine,
fitretine çox şükür.

VÉRİR

Bir ölkenin şahına bax, yad èllerde can
vêrir! Göz-göz olub yaraları, yüz yêrinden
qan vêrir. Vaxtı ile hökm èylese, dağ
oynardı yêrinden, İndi talè behde salıb,
qetline ferman vêrir.

Deryalarca varın olsa, xezinen umman
qeder, Aldanıban bël bağlama, sonu
hederdi heder, Bu dünyaya üryan gelen,
axır pèşiman gèder, Ağlıkemler servet
üçün, canını qurban vêrir.

Kamandarın sözlerini, düz xırd èyle,
çèyneme! Sebebkar öz emelindi,
“Nèjeleme, nèyleme!” Qèyrilerin
arxasınca sızıldama, göyneme, Felek kime
qara yazıb, kimiye dövran vèrir.

ÇARESİZ

Naşı seyyad elden düşdü, nişan aldı
çaresiz, Bir ox atdı, at oynatdı, haray
saldı çaresiz. Baxdı her teref gülşendi,
bülbüller oylağıdı, Vurduğu kor
yapalaqdı, labüd qaldı çaresiz.

Dèdi hëyif kamalıma, bed gelen zamana
bax! Nadanlar âlim oldular, kütbəyin
insana bax! Min bir èlmnen danışır, indi
müselmana bax, Tutup şeytan saqqalınnan
bir-bir yoldu çaresiz.

Böhtan dèdi, şer danışdı, sinninnen
utanmadı, Heqiqete ağız eydi, doğru yol
tutammadı, Qananları aciz saydı, özü bir
şey qanmadı, Ağıl çaşdı, göz qaraldı,
fikre daldı çaresiz.

Her y tene bir daş atdı, qara yaxdı
s z nnen, Q rrelendi, lovğalandı,  ıxdı
 z   z nnen...

İller ötdü, yavaş-yavaş, düşdü èlin
gözünnen, Dodaq esdi, dil бүdredi, lap
qocaldı çaresiz.

Kamandarın nesiheti ders olsun esillere,
Sen bu dövrün adamısan, fikir vèr
temsillere, Könül gerek vurğun ola
yaradan nesillere, İnsanları sevmeyenler
bèle soldu çaresiz.

ÈLE

Dillen èy sedefli sazım, meclisi abad
èle. Tellerinden nur sepele, könülleri
şad èle. Babaların ne'resisen, nenelerin
laylası, Ariflere nezer yétir, şövqe gel
imdad èle!.

Dedem Qorqud avazlısan, sen Ademnen
qalıbsan, Esrlerin her derdini perde-perde
çalıbsan, Serkerdeler, qehremanlar, şahlar
yola salıbsan, Ozanların sinesinde, çox
düşübsen yad èle!

Qoç Koroğlu senin ilen, tek giribdi
mèydana, At oynadıb, qılnc çalıb, lerze
salıb her yana! Xan Keremin sinesinde

dözdün qara, borana, İndi bir-bir sal
yadına, nale çek, feryad éle.

Yère-göye bezek vèrib xelq édeni
harayla, Üz tutub mè'rac évine, yol
gèdeni harayla, Milletinin qéyretine qul
gèdeni harayla,

İsmi qoyma dilinden, her meclisde yad èle.

Dayazların, nadanların göftarınnan
incime, Ecdadını dananların
neftarınnan incime,
Sen Cèyhunun alemisen, rüzgarınnan
incime, Her şenlikde xèyir-dua vèr,
mübarekbad èle!...

MÜBAREK DÈYEK

Bu gün gözəl toy günüdür, gəlin mübək
dèyek! Şad eyleşin, xoş danışın, gülün,
mübək dèyek! Silinsin könüllərdən, kin-
küdrət qalması, Abad olsun cah-cəlalı
əlin, mübək dèyek!

Çox olubdu bu dünyada “menəm” dèyən
kesdələr, Qılıncından qanlar daman, nèçə
kəmbəsdələr, Dərdinə çarə bulmadı, özü
loğman xəstələr, Ürəkərdən edavəti silin,
mübək dèyek!

Kamandaram, çağlayıram, qəm pèymanam dolan
döy Fani dünya çox ağgözdü, qəddarlıqda yalan
döy, Milyonlara qalmayıbdı, ne həc kəsə qalan
döy, Ömrün, günün qədərini bilin, mübək

déyek!...

ÜSTDE

Şeyda bülbül feğan eyler, bahar fesli bağ
üstde, Herden ener, dövre vurar, eyleşer
budaq üstde, Feleye nezer yetirin, ne çerxi
dövranı var,
Dünen ceh-ceh vuran bülbül, can vèrir yarpaq üstde.

Bu dünyada sen cehd èyle sirrin vèrme
dostuna, Qeza vurar eşqi söner, o da durar
qesdine,
Bèkar qohum berbad ola, èl töküle
üstüne, Yaşmağnın ne faydası, çeker
dağı dağ üstde.

Kamandar könül quşuynan dostu name
göndere, Var-dövlete qul olanı, doğru yola
döndere, Deryalar xerac vèrerdi, vaxtile
İsgendere, Axırda xane yaptılar, bəş arşın
torpaq üstde.

SOLARMI HÈÇ ?

İnsan qelbini duymayan qèydine qalarmı
hèç, Kamillerden ibret dersi xar olar,
alarmı hèç. Havalanar bed emelle, günde
bir év yığmağa Êlin te'ne-töhmetinnen
saralıb, solarmı hèç!

Qardaş dèyib bël bağlama, seninle ten
gelmese, Dar gününde sine gerib, şad
gününde gülme, Her kimse ki halal
zehmet, alın teri bilmese, Ömrün heyat
yollarında bir murad alarmı hèç!

Kamandaram gür sesimdi dağların
şelalesi, Dövränımın çelengidi,
benövşesi, lalesi, Qoy gelmesin
qulağıma bir körpenin nalesi,
Könlüm onda coşa gelib bir hava çalarmı hèç.

E. Muhammesler

SEMED

Merdlere canım qurban, sensen merdler merdi, Samed,
İnsanlara dayaq durmaq, en böyük hünerdi, Samed!
Sen ki, dostluq açarısən, dostun min neferdi,
Samed! Sexavetin aşıb-daşıb, deryalar qederdi,
Samed!
Me'rifetin, hem qeyretin, dillerde ezberdi, Samed!

Yaradan xoşbəxt yaradıb, sene hüsnü camal
vərib. Boy-buxun, qeddi-qamet, yaraşıqda
sığal verib.
Bir dağ kimi vüqarlısan, keskin ağıl-kamal
vərib. Yərişin aslan yərişi, Zal oğluna misal
vərib.
Torpağımın ner balası, bir esremiş nerdi Samed!

Hele çox cavandı yaşın, gözəl günler
qabaqdadı. Xoş arzular, xoş dilekler, gelen
nurlu sabahdadı.
Yüngül dostdan کنار dolan, bil ki, sözüm ne
haqdadı. Ucalmaq da, qocalmaq da dəyillər baxta-

baxtadı.
Kamandarın arzusudur, görme gemi, derdi, Semed!

SÖYLENİR

Bu gün bir şexsiyyet gördüm, tamam her yanda söylenir. Aşıb Qafqaz dağlarını, şimalda BAM-da söylenir.

Moskvanın merkezinde Qızıl Mèydanda söylenir. Qehremanlar çergesinde, şerefde, şanda söylenir. Borçalının ner balası, zemin-asmanda söylenir.

Dövlətimiz, partiyamız, ona inam bağlayıbdı. Emek, hüner cebhesinde, merd sözünü sağlayıbdı. Zehmetinde göy tarlalar, aşıb daşıb çağlayıbdı.

Xainlerin, xebislerin, sinesini dağlayıbdı. Özü kesir divanını, her bir divanda söylenir.

Me'rifetini gören günnen, cengaverdi, dilaverdi. Kövrek qelbim qeherededi, merd oğuldu, evezsizdi. Hörməti min zeferededi, bir yənilmez serkerdedi.

Otuz bəş il rehber olmaq, qəyretdedi, hünerdedi. Hem Gürcüstan, Ərmenistan, Azərbaycanda

söylenir.

Hesenov Meherremin, Qarayazı tek mahalı
var. Özü Tehle balasıdı, gözel cahıcelalı
var.

Sülhün beşer dünyasında, xoş arzusu, amalı
var. Əli üçün, xalqı üçün, səvinci var, melalı
var.

Kamandarın avazında, dilde, dastanda söylenir.

ÇİRAQQALA

Erslerin mayağısan, zirvesi çen Çıraqqala.
Serkerdeler dayağısan, göylere ten
Çıraqqala. Xan, sultanlar oylağısan, sarf
mesken Çıraqqala, Tarixlerin bayrağısan,
qelbi veten Çıraqqala.
Qanlı döyüş mëydanında, dada yëten Çıraqqala.

Mö'cüzeli alemin var, qaş qaralır, gün
telesir. Göy uçunar, yër terpenir, tufan qopur,
yëller esirQranit tek qayaların dayanıbdır
esir-yèsir
Şimşek çaxır, güneş doğur, burdan yağır,
burdankesir.Elvan quşlar neğme dëyir, ne
gözelsen Çıraqqala.

Yad ellerde talanmağa qëyret reva
görerdimi? Qehremanlar ne're çekib,
leşgerleri sererdimi.Qoç igidler vetenini,
azğınlara vèrerdimi.
Odlu oğullar olmasa odlar yurdu
töerdimi. Oğuzların yadigarı
qaynaqbeden Çıraqqala.

Bir meş'elin firavanlıq, ikincisi heyecandı,
Xezerden Derbende qeder, nəçe xanlığa
eyandı. Üçüncü meş'el hücumdu, yay oxu,
nize, qalxandı, Qılınclardan od tökülür, səl
yèrine axan qandı, Qelebeler ırağısan, rengi
çeten Çıraqqala.

Meğrur palıd mēşelerin yayda, yazda sefası
var.Şır-şır axan qaynaqların, xestelere
şefası var.
Derdli gelen, derdsiz gēdir, tebiblerin sexası
var.Yērli xalq mēhribandır, sedaqetde vefası
var.
Kamandar tek hesretini varmı çeken
Çıraqqala.Mehebbeti üreyinde güller eken
Çıraqqala.

DĒYİN

Qoçuludan men danışım, siz gēdin her yana
dēyin.Ehli-ürfan meclisinde, söhbeti sahmana
dēyin.
Bütün Qafgaz mahalında, söyleyin merdana
dēyin.Ėşidenler, dinleyenler, düşmesin
gümana dēyin.
Burdadı me'rifet ocağı, yaraşır dövrana
dēyin. Bir-birine mēhribandır, qoca, hem
cavana dēyin.

Abad ēlin her güşesi, mēyveli gülşen
bağıdı. Sef çekib, deste gelir, merd
oğlanlar yığnağıdı.Alnıaçıq qelbitemiz,
beden polad qaynağıdı.
Bir terefde Xram çayı, bir teref Pizvan
dağıdı. O Pizvanın qedim adı, Cavaleyi-
Şam dağıdı. Nē'metleri aşıb daşır,
dönübdür ümmana dēyin.

Zehmetsever bu obanı, nişanbanişan bilirem,
Bayramınan Hemidi men, ēlde mēhriban

bilirem.Şemsiynen Cahangiri, emekde
sarvan bilirem.
Yusifov Musa kişini, gözel bir insan
bilirem. İyirmi gün aşıqları, saxladı
mèhman, bilirem. Düz-çörekli xalqımızı
Tebrize, Tèhrana dèyin.

Mehemmed, Yolçu, Cebrayıl, genc neslin
mayağıdı. Her terbiye, te'limleri, geleceyin
dayağıdı.
Natiq baba, ağ saqqalları, èlin gülgez
yanağıdı. Halaypozan Nebi qardaş, Qoç
Koroğlu sayağıdı.

Q  yret ki var insanları, d  nderir aslana d  yin.

  l adını ucaltmağın, yaxşı oğuldur sebebi.
Rehberi ayrım Paşadı, b  h  m-b  h  md  r
leqebi.Xalq i  inde h  rmeti var, bir h  ykel
qurub ebedi.    qardaşın ağsaqqalı, atalıq
borcun   dedi.
Can d  yib, can   sidirler, g  zeldi bu   lin debi.
Kamandar medhin   yleyib, d  ş  bd   dastana
d  yin.

F. Muhtelif Şiirler

KELBECER XAT  RELER  

  stisu'da qonaq olduq,
Kelbecerin yaylağında.
  ox eceb bir yığnaq
olduq, Kelbecerin
yaylağında.

M  'c  zedi burda her
yan, Daşlar yanır
boyalardan. Zem-zem
  xır qayalardan,
Kelbecerin yaylağında.

Quz  yləri duman-
  endi, G  neyl  ri al-
elvandı, Cığırılar
g  ld  , g  l  sendi,
Kelbecerin
yaylağında.

Hikmetlidi uca dağlar,

L ysan g ler, bulud
ağlar,Zenbur  eker,
 anı bağlarKelbecerin
yaylağında.

  eklerden toxur
xalı, Peteklerden
s z r balı. Ne xo du
d nyanın halı,
Kelbecerin
yaylağında.

Sal qayalar
xumarlanıb, Tebietden
hamarlanıb.
Qehremanlar
qamarlanıb Kelbecerin
yaylağında.

Bu dağların arasında,
Qanlar axıb yarasında.
Babalar donub yasında
Kelbecerin yaylağında.

Silsileli meze dağlar,
Gülleri ter-teze dağlar,
Ömür çatar yüze,
dağlar, Sende gezen
insanların, Gördüyün
xan çobanların, Al
yanaqlı cavanların,
Kelbecerin yaylağında.

Qızılvenğden Aşıq Alı
Çox dolanıb bu
mahalı, Ustadların
ağsaqqalı, Sarı
Aşıqdan ders alıbdı,
Xan Araza ses salıbdı,
Sözü yadigar qalıbdı
Kelbecerin
yaylağında.

Beled olub her
oylağa, Her bulağa,
axar çaya, Balı qatıbdı
qaymağa, Şah Elesger
toylar çalıb,

Gözellerden xelet
alıb. Heftelerle qonaq
qalıb Kelbecerin
yaylağında.

Delidağa nezer saldıq,
Cəyran bulağında
qaldıq, Köçenləri xeber
aldıq, Seda geldi
çiçeklerden,

Vurğun k  ib bu y  rlerden,
Dede Ő     r d  yib herden
Kelbecerin yaylağında.

  nsanlar   Ő  rin dilli,
Bineleri ağır   lli,
G  n  yl  ri all  -g  ll  ,
Taxtaba  ının g  y  ne,
Alem gelir toy-
d  y  ne, S  ven   at  r
s  vdiyine Kelbecerin
yaylağında.

  ndik Ő  fa ocağ  na,
Geldik cennet
qucağ  na, Vurulduq her
bucağ  na, Bir
melhemdi axar sular,
  m  rl  re   m  r   alar.
Arzu   den metleb
bular Kelbecerin
yaylağında.

G  rd  k burda her
d  reden, Fevvareler
qalx  r y  rden. Ő  ux
g  zeller      r q  rden,
V  r  r keklik sedas  n  ,
    r      n badas  n  ,
Alan als  n qadas  n  
Kelbecerin
yaylağında.

       z hekimle dan      q,
Sağlamlıqdan s  hb  t
a     q, Meslehetle
razıla     q.
H  yran oldum bu

loğmana,Nezaketli, genc
oğlana, Fikir vèrir her
mehmana Kelbecerin
yaylağında.

Gelib çatdı şirin demler,
Kim yorular, kim
dinceler?O xudmani
eylenceler Damağımdan
gètmez, azı,

Yüz il olsa ömrüm
yazı. Kim unudar telli
sazı.
Kelbecerin yaylağında.

Aşıq Cahat méydan
aşdı, Meclisimiz aşdı-
daşdı, Gözümüzden
yuxu qaşdı, Tavar sazı
dinledikce; İnce teller
inledikce Bayram oldu
gündüz-géce Kelbecerin
yaylağında.

Éle ki, meclis kuruldu,
Söz nehri axdı, duruldu,
Ne biz, ne aşiq yoruldu,
Söhbət açdıq xoş
avazdan, Deli Kürden,
xan Arazdan. Dilek ètdik
bahar-yazdan
Kelbecerin yaylağında.

Esil dostumdu Neriman,
Göyçaylıdır gözel insan.
Telli saza oldu hëyran,
Dèdi ozan payıdır saz,
Koroğlunun hayıdır saz,
Dedem Qorqud boyudur
saz Kelbecerin
yaylağında.

Fexr élesin gözel diyar:
Qoynunda söz serrafi
var, Söz incisi qatar-
qatar.
Hëy geldikce sıralanır,
Serkerdeler yaralanır,

Sözden qalalar yaranır
Kelbecerin yaylağında.

Şair gördüm söz
yaratdı, Qıgılcımnan
köz yaratdı. Dede
Şemşir çox ustaddı,
Sinesinde xezine var,

Zekasında define var,
Oxunacaq zer
kitablar Kelbecerin
yaylağında.

Eli Qurbanov mahirdi
Qelbi gövrek bir
şairdi, Qelbi güzgüdü,
zahirdi. Dağlar oğlu
bir deryadı, Sazdı,
şə'rdi feryadı.
Unudulmaz onun adı
Kelbecerin yaylağında.

Demirçi Abbas
məhribandı, Gülerüzlü
xoşzebandı.
Qemkəş ile
MəhdixandıŞə'rdən
çelenq hörenler,
Xalqına töhfə
vərenler. Var olsun
erler, erenler,
Kelbecerin
yaylağında.

Bu torpaqda hikmete
bax, Açı qoynunu varaq-
varaq. İster qoca, ister
uşaq, Danışdır həy
xəyir dəsən, Yere-göy
şə'r dəsən.
Sen qulaq as, hezin-
hezin Kelbecerin
yaylağında.

Hekim hebibe yüz ehşen,
Yanılmazsan loğman

d sen. Canlara deyendi
Hesen, Millet gelir her
bir yannan, Qarabağdan
Naxçıvannan, Y z pay
v rir birce xonnan
Kelbecerin yaylağında.

Z hrab hekim
kamallıdı, Yusif kimi
camallıdı, Xoş arzulu,
amallıdı, Qoy çağlasın
axan sular,

Cilvelensin xoş
arzular, Kelbecer
olsun lalezar
Kelbecerin
yaylağında.

Dostum Elidi,
Kamrandı, Onlarsız
meclis virandı, Mende
min ülfet yarandı, Bu
gözel canlara qarşı,
Esil insanlara qarşı,
Yaşasınlar babam yaşı
Kelbecerin yaylağında.

O mahalda her gerekli,
Sexavetli düz-çörekli,
İbrahimdi ner ürekli,
Merd olubdu babaları,
Qonaqlıdı obaları,
Danışılır sedaları,
Kelbecerin yaylağında.

Bu dağların her yoxuşu,
Ömrümüzün bir naxışı,
Binelerin ter baxışı,
Ne danışsa duyur ürek,
Kamandara mëydan
vèrek, Söz bağından
dersin çiçek Kelbecerin
yaylağında.

GÜLLÜ BAYATILAR

Men aşiq, güle
bağlar, Bezenib güle
bağlar. Bağban
bülbüle dönüb
Meylini güle bağlar.

Men aşiq, güldü yeri,
Bülbülün güldü yeri.
Dayanma, deli
gönlüm, Ağlayan
güldü, yeri!

Men aşiq, bağda yanar,
Gül açar bağda yanar.
Bülbüller feryad éler,
Alışar bağ da yanar.

Men aşiq, gülü néyner,
Gül camal gülü
néyner? Gül qehrin
bülbul çeker, Qarğalar
gülü néyner?

Men aşiq, qada
néyner, Qadalar qada

n yler? Dad  eken
feryad  ler,Feryada
qada n yler.

Men aşıq, qada g rme,

Dada g t, qada
g rme.Dad  eken t z
d zeler, D zelmez
qada g rme.

Men a ıq,  l y r idi,
 l yurdu  l y ridi.
Merdin karvanı
k  d ,Dalınca  l
y ridi.

Men a ıq, d zen
y ri, D z dolan
d zen y ri. B lb le
yurd s  diler, Merd
eli d zen y ri.

AŞIQLARIN IV QURULTAYINA

Çox uzaqda qaldı o qara iller,
Zülmün siteminnen sedpara
iller, Zalımlar elinnen qanlar
püsküren, Mezlumlara qeddar,
üzü qara iller.

Èle bil yèr göyle girmişdi öce,
Min bela doğurdu her zülmet
gèce. Canlar el çekirdi
xanimanınnan,
Dövrən mest olmuşdu insan
qanınnan, Ne sazı gün gördü, ne
bahar, yazı,
Ne oğlu boy atdı, ne de bir
qızı, Sèveni zülm édib qana
vèrdiler, Yarını xan oğlu
xana vèrdiler. Bu derde yas
tutdu obalar, èller, Aşığın
sazında ağladı tèller... Bèle
bir bayatı çağırdı èller: Vay
derdim,
Vay dermanım, vay
derdim!.. Xan ekmedi gül
derdi,
Men gül ekdim vay derdim.

Zülme sine geren o merd

oğullar, Derde qem yükünün
sarvanı oldu. Xalqa can
yandıran comerd oğullar
Namerd güllesinin qurbanı oldu.

Qerinelər keçdi, geldi bir zaman,
Dövrən, birden coşan ümmana
döndü.

Bir güneş parladı, nurlandı her
yan,Zülmet dünyasının çırağı
söndü.

Hikmetle deyişdi o çarxı-
dövrən,O nur partiyanın
zekası oldu... Heyat bexş
èledi insana insan, Quruldu
edalet dünyası oldu.

Azadlıq getiren xoş
nefesiyle, O böyük Léninin
dühası oldu. Onun
qüdretiyle, onun sesiyle,
Dünyamız qardaşlıq dünyası oldu.

İndi söz de bizim, saz da
bizimdir,Al güneşli bahar, yaz
da bizimdir.Vetenin vüqarı,
èlin vüqarı, Ucaldı göylere,
uca dağ oldu.
Yaşasın yurdumun merd
oğulları,Xalqın qarşısında üzü
ağ oldu!

Düşünüb èllərin xoş avazını,
Bu böyük zehmeti, onlar
gördüler.Ozan babaların tèlli
sazını, Nesilden-nesile töhfə
vərdilər!

Bu güne ne qeder ruhlar
səvindi, Dede Qorqudum da
açdı gözünü. Gör nəce ustadlar
danışdı, dindi, Meclise söyledi
Tebrik sözünü. Geldi Xeste

Qasım, geldi Qurbani, Geldi
aşiq Abbas-sözün loğmanı.
Geldi Sarı Aşiq él bayatılı,
Bayatı söyledi cinas qapılı.

Nesimi vüqarlı, Loğman
kamallı, Ustadlar ustadı Şıx Alı
geldi.
Bülbül tek dil açdı Hafız
misallı, Tecnis sadaları göye
yükseldi.

Elesger y ridi bir  ah
libasda, Ba ında   'rin,
senetin tacı. S z nnen bir
xalı toxudu usta, Leli-
cavahirdi eri -ar acı.

S z vaxtında s  di N vres
 manı, Baxma ki,  airin yolu
uzaqdı.
A ıqlıq  lminin xanı, sultanı,
Duyan k n lleri yandırdı
yaxdı.

A ıq S y n geldi
 emkiristandan, Bal kimi
 irindi   'rinin dadı.
Y k n  ba layıb leli-
mercannan, Senet aleminin
kamil ustadı!

Geldi Bozalqanlı A ıq S y n
de, Sınaq m ydanından bac alan
ustad! D rden metahı var her bir
l y nde, Kamil ustadlarla ucalan
ustad!

Uca Kelbecerin qoca qartalı,
Geldi Dede  em ir, dolmu du
g z .  z nde d yildi fikri,
xeyalı,
Can oldu dilinde Vur unun s z !

Kamil ustadları Val h eyleyen,
Bor alı  linnen bir m hman
geldi. Y ddi dilde   'r yazıb
s yleyen, Qelemin hikmetli
A acan geldi.

Geldi Şair Nebi, ümman
sineli, Sirlər xezinesi yatır
canında.
Min cür havacatlı, min cür
neğmeli, Her çeşiddən vardır söz
karvanında.

Deste-deste geldi  l aşıqları,
 llerin, g nlerin yaraşıqları,
 alıb-oxudular, dastan
d diler, B le bir d vrana
ehsen d diler!

MÜSTEZAD

Èle ki, cavanlıq yaşına çatdım,
Güneş tek parladı önümde
heyat. Düşündüm sesimi
seslere qatdım,
Tamam èlm öyrendim, bitirdim savad,
açdım qol-qanad.

Mahallar dolandım, obalar
kêçdim, Serin yaylaqların
suyunna içdim. Bir gün
mehebbetin toruna düşdüm, Tale
bexş èledi bir nêçe övlad,
günde toy-büsat.

Oğul-qız dinende “ata can” dèdi,
“Sensiz dözmek olmaz, elaman”
dèdi. Bildim ki, bunları nagüman
dèdi,
Gelin getdim, qız köçürdüm, oldum şad,
tek qaldım, hêyhât!

Her il ömrümüzden ay kimi
kêçdi, Her ay bir didergin çay
kimi kêçdi, Cavanlığımız bahar,
yay kimi kêçdi,
İndi qocalıqda pozuldu ovqat
kim vèrer sovqat?

C y hun  aydı,  axı  g den
der yaya, Yaranannan secde  der
der yaya.

Bir deli daş atdı, qemu-
deryaya, Yüz ağıllı ona
tamam qaldı mat,
tapmadı nicat.

IV. BÖLÜM

SÖZLÜK

A.

Abad	: 1-Mamur, imar edilmiş. 2-Şen, şad.
Abad èylemek	: Mamur hâle getirmek.
Abad olmaq	: Razi olmak, memnun olmak.
Abı havan	: İslam inancına göre Cennet'te olduğu kabul edilen tatlı su.
Aqıl	: Akıllı, uslu.
Ağ	: Ak, beyaz, temiz.
Ağıl	: Akıl, düşünme ve anlama gücü.
Ağlı-qaralı	: Akı karalı, rengârenk.
Ağrın alım	: Birisine samimiyetle söylenen bir hitap şekli.
Ağsaqqal	: Aksakal, sakalı beyazlamış, ihtiyar, saygıduyulan yaşlı kişi.
Axır	: Ahir, son, nihayet.
Axtarmaq	: Elde etmeye çalışmak.
Alaşa	: Zayıf, güçsüz at.
Al-elvan	: Rengârenk.
Alem	: 1-Dünya. 2-Duygular.
Almaz	: Elmas taşı.
Alov	: Alev.
Anlaqsız	: Düşüncesiz, anlayışsız.
Aparmaq	: Bir şeyi eline alarak veya sırtına yüklenerek bir yerden başka bir yere götürmek.

Ara deymek : Birbirine küsmek.

Ara qatmaq	: Araya fitne fesat sokmak.
Aramla	: Yavaşça, usulca.
Aran	: Düzlük, ovalık.
Aranlı	: Devamlı olarak ovalık yerlerde yaşayan adam.
Arx	: Ark, tarla ve bostanlara su akıtmak için açılanyol.
Arxalanmaq	: Güvenmek.
Asta	: Yavaş, yavaşça.
Astana	: Eşik, kapı pervazlarının dayandığı ağaç veya taşbasamak.
Aşırım	: Dağın aşılacak yeri.
Aşkar	: Aşikâr, açık, belli.
Ava	: Acıma bildiren bir edattır.
Avam	: Cahil, halk.
Avaz	: 1-Ses, seda. 2-Ahenk, hava.
Azara düşmek	: Hastalanmak.

B.

Babalar	: Ecdat, atalar.
Babekiler	: 11.yüzyılda Babek'in önderliğinde işgalciAraplara karşı çarpışan Babek taraftarları.
Babı	: 19.yüzyılın ortasında İran'da "Bab" takma adlıMirza Ali Muhammet tarafından ortaya atılan dinî tarikata mensup kişi.
Bac	: İntikam.
Bac almaq	: İntikam almak.
Bacarmaq	: Becermek.
Badöy	: Besili at.
Bağban	: Bahçıvan.
Baxış	: Bakmak fiili.
Bala	: Çocuk.
Baldırğan	: Baldıran, iri yapraklı zehirli bir bitki.
Bar	: Meyve, yemiş.
Barat	: Banka vs. ile veya posta ile yollanan para.
Barhana	: Göç ve göç eşyası.
Başmaq	: Ayakkabı.

Batman gelmek : Ciddi olmak.

Bayağı	: En sade, değeri olmayan.
Bayatı	: 1-Azerbaycan Şifahî Halk Edebiyatı nazımşekillerinden birisi. 2-Azerbaycan halk musikisinde hüznü bir makam adı.
Bed	: Kötü.
Bed gelmek	: Başarısızlığa uğramak.
Bednam olmaq	: Rezil, kepaze olmak.
Bednefs	: Aç gözlü, ağız kötü kokan.
Bedr	: On dört gecelik ay.
Bext	: Baht, talih.
Bextever	: Mutlu, talihli.
Behrelenmek	: Faydalanmak.
Bek	: Sert, katı, sağlam.
Bekar	: İşsiz.
Bèle	: Böyle.
Beled olmaq	: Tanımak.
Belenmek	: Bulaşmak, gark olmak.
Beli	: Evet, hayhay.
Belke	: Belki, olabilir.
Bende düşmek	: Gecikmek, engellemek.
Benna	: Mesleği yapı yapmak olan kimse.
Benövşe	: Menekşe.
Bere	: Av beklenen yer.
Bes	: Soru şeklini veya bir düşüncüyü kuvvetlendirmek için kullanılan edat.
Bezek	: Süs, ziynet.
Bığ	: Erkeğin üst dudağı üzerinde çıkan kıllar.
Bilender	: Bilgili.
Binadan	: Önceden.
Bine	: Yurt yeri.
Bineva	: Zavallı.
Birce	: Tek, yalnızca.
Bir qeder	: Biraz.
Bir kes	: Bir kimse.
Boy-buxun	: Vücut yapısı.
Boylanmaq	: Görünmek.
Böhran	: Buhran, yokluk, kıtlık.
Böhtan	: Bühtan, iftira.
Bulaq	: Bulak, pınar, kaynak.

Buta	: Gonca.
Büdrelemek	: Yürürken dengesini kaybetmek.
Büsat	: Eğlence, şenlik.

C.

Cah-calal	: İhtişam, azamet.
Calamaq	: Birbirine bağlamak, karıştırmak, eklemek.
Car çekmek	: Herkese yaymak.
Car olmaq	: Cereyan etmek, akmak.
Cavahir	: Cevahir, kıymetli taş.
Cavan	: Civan, genç.
Cavanlıq	: Civanlık, gençlik.
Ceh-ceh vurmaq	: Ötmek.
Cehd eylemek	: Çaba sarf etmek.
Cem etmek	: Toplamak.
Cerge	: Sıra.
Ceyran	: Geyik cinsinden ince bacaklı, sekerek ve çokhızlı koşan bir hayvan, ceylan.
Cığır	: Çığır.
Cilovlamaq	: Durdurulmak.
Comerd	: Cömert, mert, eli açık.
Cövlan etmek	: Dolaşmak, dönmek.
Cür	: Tür, çeşit.
Cütlük	: Çift olma hâli.

Ç.

Çağ	: Sağlam, sağlıklı.
Çağlamaq	: Çağlamak, çağıldamak.
Çaxnaşmaq	: Karışıklık meydana gelmek.
Çapmaq	: Hızlı sürmek, koşturmak.

Çarx	: Bir eksen etrafında dönen pervaneli tekerlek, çark.
Çaşqın	: Şaşkın.
Çaşmaq	: Şaşırp kalmak.
Çayxana	: Kahvehane.
Çehlim salmaq	: Çiyli ot içinde yürüyerek iz bırakmak.
Çeki	: Bir şeyin terazide tartarak belirlenen ağırlığı.
Çemenzar	: Çimenlik.
Çen	: Sis, pus.
Çerçi	: Seyyar tezgâhına bir şeyler koyarak satan kişi.
Çerenlemek	: Boş konuşmak.
Çetir	: Canlı teşbihlerde “örtü” anlamında.
Çınqıllı	: Çakıl olan, çakıllı.
Çıraq	: Çırağ, aydınlatma aracı, ıstık.
Çilçıraq	: Avize.
Çirkab	: Kirli, pis sular.
Çisek	: Bulutlu havada yağın çok ince yağmurserpintisi.
Çor	: Küfür, beddua ifadesi.
Çovğun	: Rüzgârla birlikte yağın kar veya yağmur.
Çovğunlu	: Olaylı, gürültülü.
Çöhre	: Yüz, çehre.
Çönmek	: Dönmek.
Çörek	: Ekmek, genelde yemek, kazanç.
Çöysemek	: Bir yere çakılıp otlamak (koyun için).
Çuğulluq	: Lâf dolaştırma.

D.

Dad	: Feryat, imdat.
Dad çekmek	: Şikâyet etmek.
Dağ çekmek	: Yürekten yaralamak.
Dağlamaq	: Dağlamak, yakmak.
Dalamaq	: İncitmek, kızdırmak.
Dal-dala	: Sırt sırta.
Damaq	: Damak, ağız boşluğunun üstü.
Damcı	: Bir sıvıdan küçük bir yuvarlak hâline gelipdüşen miktar.

Danışmaq	: Konuşmaq.
Danlamaq	: Azarlamak, kınamak.
Danmaq	: İnkâr etmek.
Dan ulduzu	: Tan yıldızı.
Dar	: Darağacı.
Daranmaq	: Düzenlemek.
Darixmaq	: Bıkmak, sıkılmak, daralmak.
Dastan	: Hikâye, masal, efsane.
Daş-qaş	: Değerli taşlar.
Dayaq	: Güvenilecek kişi.
Dayaq durmaq	: Himaye etmek.
Dayaz	: Derinliği olmayan, sığ.
Deb	: Âdet.
Dehan	: Ağız.
Dehne	: Ana kanaldan, arktan ayrılan küçük kanalın,arkın vs.nin başlangıcı.
Deleduz	: Dalavereci, hilebaz.
Dellal	: Alış verişte aracılık yapan kişi.
Den	: Taneli bitkilerin tohumu.
Derk etmek	: Anlamak.
Desmal	: Havlu.
Deye	: Çadır, barınak.
Didergin	: Vatanından uzaklarda yaşayan, derbeder.
Dil	: Gönül.
Dildar	: Güzel, sevgili.
Dinar	: Yakın Doğu'nun bazı ülkelerinde kullanılanaltın para.
Dinaz	: Şaka, alay, eğlenme.
Dincelmek	: Dinlenmek.
Dingildemek	: Hoplayıp durmak.
Dinmek	: Konuşmak.
Dodaq	: Dudak, ağzın üst ve altında olan hareketli deri vekaslardan oluşan uzuv.
Doğma	: Doğurmak fiili.
Döş	: Göğüs.
Dövlet	: Devlet, servet.
Dövr	: Devir, bir şeyin etrafında dönme.
Dövrən	: Zaman, devir, devran.
Dövre	: Bir şeyin etrafı.
Döyünmek	: Dövmek, kendi kendini dövmek.

Dözmek	: Tahammül etmek.
Durna	: Balıkçıl ve leylekgillerden, gagası, boynu ve ayakları uzun göçmen bir kuş, turna.
Düha	: Dahilik.
Dünen	: İçinde bulunulan günden önceki gün, dün.
Dürr	: 1-İnci. 2-Saf ve temiz şey.
Düşerge	: Kamp, yurt.
Düzmek	: Tane şeklinde olan şeyleri dizmek.
Düz olmak	: Doğru olmak.

E.

Ebleh	: Akılsız, ahmak.
Edavet	: Düşmanlık.
Eqide	: İtikat, ideal, akide.
Ehli-dil	: Anlayan, arif.
Ehli-hal	: Hâlden anlayan.
Ehsen	: Beğenme.
Ehtiram	: Derin hürmet.
Ehtiyat	: Tedarik, ihtiyat.
Ël	: Ülke, memleket.
Elaf	: Alçak, rezil.
Ëlat	: Halk.
Ëlm	: İlim.
Ëlmi-ayat	: Ayet ilmi.
Emin-amanlıq	: Sükûnet, asayiş.
Enlikli-kirşanlı	: Makyajlı.
Eriş-arğac	: Dokumacılıkta enine atılan iplik.
Erzi-giley	: İstek, dilek.
Esil	: Soylu, asil.
Ëşq	: Sevgi, aşk.
Eşmek	: Burmak, kıvrırmak.
Eşref	: En şerefli.
Evez etmek	: Yerini tutabilmek.
Eyin	: Başla omuz arasındaki kısım, omuz.
Eyvan	: Üstü kapalı, önü açık balkon.

F.

Fağır	: Aciz, zavallı, fakir.
Feğan	: Feryat, inleme, figan.
Fehle	: İşçi.
Fel	: Hile, tuzak.
Fena	: Yok olma.
Fevvare	: Fıskiye.
Firavanlıq	: Bolluk, zenginlik.
Firqet	: Ayrılık, ayrılış, firkat.
Fitret	: Yaratılış, fitrat.

G.

Qabaq	: Evvel, önceki.
Qabil	: Kabilyyətli.
Qada	: Felaket, bela.
Qadaq	: Bağ, bent.
Qalanmaq	: Kümelenmek.
Qalaq- qalaq	: Küme küme.
Qamarlanmaq	: Yakalanmak.
Qanmaq	: Anlamak.
Qar-qar	: Karganın çıkardığı ses.
Qarıldamaq	: Karga gibi ses çıkarmak.
Qarsalanmaq	: Hafifçe yanmak.
Qarsımaq	: Yüzeysel olarak yanmak.
Qaş	: Tepenin aşağı doğru bakan kısmı.
Qaş-daş	: Kıymetli taşlar.
Qaşqabaq	: Kaşların çatılması ve alnın kırışması.
Qat	: Sıra, tabaka, kat.
Qatlaşmaq	: Tahammül etmek, katlanmak.
Qayda	: Düzen, kaide.
Qayıtmaq	: Geri dönmek.
Qedd	: Boy.
Qeddi-qamet	: Boy pos.
Qeder	: Kader, talih.
Qedim	: Çok eski zamanlara ait olan, kadim.
Qeher	: Kahr.

Qelb	: Kalp.
Qelem	: Kalem.
Qelemqaş	: Kalemle yapılmış gibi güzel ve ince kaş.
Qem	: Gam.
Qemgin olmaq	: Kederlenmek.
Qenim olmaq	: Cezasını vermek.
Qerar	: Karar.
Qeribe	: Normal olmayan, çok ilginç, garip.
Qeyd	: 1-Kayıt. 2-Kaygı.
Qeyli-qal	: Kıyl ü kal, dedikodu.
Qeyret	: Çaba, gayret.
Qeza	: Kısmet, kader, kaza.
Qezeb	: Hiddet, öfke, gazap.
Qezeblenmek	: Öfkelenmek, gazaplanmak.
Qezelxan	: Gazel söyleyen kişi.
Qıyğacı	: Eğri, şaşı.
Qıyğacı bakmaq	: Yanlamasına, gözünün ucuyla bakmak.
Qismet	: Talih, kısmet.
Qohum	: Birisi ile akrabalık bağı olan kimse.
Qopa basmaq	: Mübalâğalı konuşmak.
Qovğa	: Kavga.
Qovmaq	: Uzaklaştırmak, geri çevirmek, kovmak.
Qovrulmaq	: Yanmak, acı çekmek, kavrulmak.
Qoz	: Ceviz.
Qönçe	: Gonca gül.
Qövr etmək	: Rahatsız etmek.
Qövsi-güzeh	: Gök kuşağı.
Quba-qaz	: Yaban kazı.
Qubarlanmaq	: Gamlanmak.
Qulac	: Kulaç.
Qurğu	: Cihazlar sistemi, mekanizma, kurgu.
Qurumsaq	: Namussuz.
Quzqulaq	: Otsu bir bitki, kuzukulağı.
Qüdrət	: Güç, kuvvet, kudret.
Qüman	: 1-İhtimal. 2-Şüphe etme.
Geda	: Alçak, rezil.
Gelhagel	: 1-Bol gelir, kazanç. 2-Uzak yol gelerek.
Gem	: Keder, dert, gam.
Gemirmek	: Çiğnemek, ezip parçalamak.
Gen	: 1-Geniş, mesafeli. 2-Küskün olma.

Gerden	: Boynun ön kısmı, gerdan.
Gerdiş	: Devran, dolaşma.
Giley	: Şikâyet, hoşnutsuzluk.
Gilletmek	: Yuvarlatmak fiili.
Göden	: Karın, mide.
Gölmeçe	: Küçük göl.
Gön	: Büyük hayvanların derisi.
Gövher	: İnci, kıymetli taş.
Göy	: 1-Gök. 2-Yeşil renk.
Göynemek	: 1-Sızlamak. 2-Usul usul inlemek.
Gülgez	: Kırmızı, gül renkli.
Güman	: 1-İhtimal. 2-Şüphe etmek. 3-Ümit.
Güşe	: Köşe, bucak.
Güzar	: Yol, geçit.
Güzeran	: Yaşayış, geçim.
Güzgü	: Ayna.

H.

Xaliq	: Yaratan, halik.
Xanexarab	: Mutsuz, ocağı sönmüş.
Xaniman	: Ev bark, ev, aile, hanüman.
Xaraba	: Virane, dağılmış.
Xar olmaq	: Rezil olmak.
Xebis	: Hain, alçak, habis.
Xecalet	: Utanma.
Xelet	: 1-Hediye, bahşış. 2-İnce elbise.
Xeste	: Hasta.
Xezel	: Sonbaharda dallardan dökülen sararmış yapraklar.
Xırd elemek	: Satmak.
Xidmet	: 1-Birine hizmet etmek için yapılmış iş. 2-Yüksek değere lâyık hareket, hizmet.
Xilaskar	: Kurtarıcı.
Xilqet	: Yaratılış, yaratılma, hilkat.
Xiridar	: Alıcı, bir şeyin değerini bilen, sarraf.
Xoşbext	: Şanslı, talihli.
Xudmani	: Sadece güvenilen kimselerden oluşan.
Xumar	: Süzgün, baygın.

Xurafat	: Dinî bilgiler ve kurallar arasına karışmış yanlış, batıl inançlar.
Haça	: Genelde çatal şeklinde olan.
Haçan	: Ne zaman.
Haqq	: 1-Doğru, hakiki. 2-Allah.
Haki-pay	: Ayak toprağı.
Hamarlanmaq	: Bir şeyi düz hâle getirmek.
Haray	: 1-İmdat, yetiş anlamında. 2-Gürültü koparmak.
Haray-heşir	: Bağırıp çağırma.
Haray salmaq	: Haykırmak, bağırmaq.
Harda	: Nerede.
Hatem	: Mert, eli açık.
Havacat	: Hacetler, ihtiyaçlar.
Hay	: Seslenme.
Hazırlaşmaq	: Hazırlık yapmak, hazırlanmaq.
Hecvi-hedyan	: Aşağılayıcı söz.
Hedyan	: Küfür, terbiyesiz sözler.
Hemdem	: Dost, arkadaş.
Hemin	: Kendisinin benzeri.
Hemişe	: Daima, her zaman.
Hercayi	: 1-Serseri, avare. 2-Anlamsız.
Herden	: Bazen, arada bir.
Heris	: Hırslı, haris.
Heriskar	: Bir şeyi öğrenmeye çok meraklı olan.
Heyf	: Heyhat, yazık, haksızlık, hayıf.
Him-cim	: Kaş göz işareti.
Hoy	: Huy, alışkanlık.
Hökümrən	: Hâkimiyet, hükümrən.
Hörmek	: Örmek.
Hövsele	: Sabır.
Huşsuz	: Düşüncesi, hafızası zayıf olan.
Hünerver	: Hünərli, kabiliyetli.
Hürküşmek	: Ürmek.

İ.

İqid	: Yiğit, cesur.
İl	: Yıl, sene.

İlan	: Yılan.
İlqar	: Söz verme.
İndi	: Şimdi, şu anda.
İntehasız	: Sonsuz.
İsinmek	: Bağlanmak, alışmak, ısınmak.
İstisu	: Azərbaycan'daki kaplıcalardan birinin adı.
İşare	: İz, alâmet, işaret.
İtki	: 1-Kaybedilmiş şey. 2-Ölüm.
İtkin	: Kaybolmuş.
İtmek	: Yok olmak, kaybolmak, yitmek.

K.

Kağız	: Kâğıt.
Kam	: Arzu, istek.
Kamal	: Kemal, olgunluk, fazilet.
Kam almaq	: Arzusuna ulaşmak.
Kan	: Maden ocağı.
Karvan	: Uzak yerlere yolcu ve eşya taşıyan kafele, kervan.
Karvanqıran	: Kervankıran, Zühre yıldızı.
Ke'be	: Kâbe.
Kef	: Arzu, istek.
Kehkeşan	: Samanyolu yıldız kümesi.
Kem	: 1-Gem. 2-Bağ.
Kemend	: Savaşlarda düşman yakalamak için kullanılanucu ilmekli uzun ip, kement.
Kemerbesde	: Hizmete hazır.
Kend	: Köy.
Kes	: Şahıs, kimse.
Kese	: En kısa.
Kığ	: Koyun keçi gübresi.
Kimi	: 1-Gibi 2-Bazısı anlamında. 3- Benzetmek vekıyas bildirir.
Kor	: Gözü görmeyen, kör.
Kotan	: Pulluk.
Köhlen	: Besili at.

Köhnelmek	: Yıpranmak.
Körpü	: Köprü.
Kövrek	: 1-Gevrek. 2-Yufka yürekli.
Kövrelmek	: Çabuk ufalanmak.
Köynek	: Gömlek, elbise.
Küduret	: Kin, nefret.
Külek	: Rüzgâr, esinti.
Küryan	: Gür, gümrah.
Kütbeyin	: Akılsız, kalın kafalı.
Küylemek	: Bir işi, olayı haddinden fazla şişirmek.

L.

Labüd qalmaq	: Çaresiz kalmak.
Lap	: Kelimelerin önüne gelerek onların anlamını güçlendiren bir edat.
Layla	: Ninni.
Le'li-cevahirat	: Kıymetli yüzük taşı.
Le'li-dür	: Kırmızı inci.
Le'li-gövher	: Kırmızı inci.
Leb	: Dudak.
Lele	: Büyüğe, yaşlı kimselere seslenme şekli.
Lerze salmaq	: Korkutmaq.
Leşger	: Ordu.
Leyaqet	: Liyakat.
Leysan	: Nisan yağmuru.
Libas	: Elbise.
Lilpar	: Sulak yerlerde biten bir bitki.
Loğman	: Lokman hekim, bilge kişi.
Lovğulanmaq	: Kendini övmek.
Löyün	: Görkem, görünüş.

M.

Mahal	: Büyük yer, bölge.
Maraqulanmaq	: Meraklanmaq.

Maral	: Ceylan, geyik.
Mat qalmaq	: Hayret etmək.
May	: Mayıs ayı.
Maya	: Dişi deve.
Mayak	: Deniz feneri.
Maymaq	: Ahmak, manyak.
Meqamı gelmek	: Vakti gelmek.
Meqbere	: Mezarların üzerine yapılan anıt.
Meqsed	: Maksat.
Mexluq	: Mahlûk, canlı varlık.
Mehman	: Mihman, misafir.
Mehriban	: Çok güzel münasebet besleyen, mihriban.
Melal	: Keder, gam.
Melekmenzer	: Yüzü meleğe benzeyen, melek gibi güzel.
Mensebperes	: Vazife seven, mevki düşkünü.
Mentiq	: Mantık.
Merdane	: Kahramancasına.
Metleb	: Arzu, istek.
Meze	: Naz, işve.
Mina	: Maden ve çini üzerine vurulan cila.
Mirvarid	: İnci.
Mö'cüzə	: Mucize.
Muraz	: Murat, istek.
Müxennet	: Alçak, korkak, nâmert.
Mürgü vurmaq	: Uyuklamak.
Müsahib	: Birisi ile sohbet eden.

N.

Nadan	: Cahil.
Naqis	: Kusuru olan, nakıs.
Nagüman	: Ümitsiz.
Nağara	: Davul.
Nahaq	: Haksız, adaletsiz.
Nakam	: Arzusuna ulaşamayan.
Nakes	: Şerefsiz, alçak.
Nale	: İnilti, feryat.
Nankor	: Nankör, iyilikten anlamayan.

Naşı	: Yabancı.
Natiq	: Konuşan.
Necabet	: Soyluluk, asillik.
Nêce	: Nasıl, nice anlamında.
Nêçe	: Zaman bildiren isimlerin önüne gelerek onların belirsizliğini bildirir.
Neğme	: Türkü, nağme.
Neğmekar	: Şarkı, türkü okuyan.
Ner	: Korkusuz, cesur.
Ne're	: Nara, hücum.
Nerilti	: Bağırıtı, çığlık.
Neva	: Ahenk, avaz, müzik sesi.
Neve	: Torun.
Nezer	: Bakış, nazar.
Nicat tapmak	: Hür olmak, kurtulmak.
Nigaran	: Endişeli.
Nisgil	: Yüreğe işleyen bir dert.
Nişanbenişan	: Bütün belirtileri ile birlikte.
Növraq	: Süs, güzellik.

O.

Od	: Ateş.
Oğrun-oğrun	: Uğrun uğrun, gizlice.
Ox	: Yayla atılan çubuk, ok.
Oraq	: Ekin biçmekte kullanılan küçük hasat aracı, orak.
Orden	: Devlet tarafından verilen hizmet madalyası.
Otaq	: Evin bölümlerinden her biri, oda.
Ov	: Av.
Ovçu	: Avcı.
Ovqat	: Ruhî durum, keyif.
Ovsun	: Sihir, efsun.
Oyaq	: Uyanık.
Oyanmaq	: Uykudan uyanmak.
Oylaq	: Meydan, yer.
Oymaq	: Yıkayıp götürmek.

Ö.

Örpek	: Örtü.
Öten	: Geçen, bundan önceki.
Ötüşmek	: Gelip geçmek.
Öymek	: Övmek.
Öyünmek	: Kendini övmek, övünmek.
Öz	: Şahsına has, kendi.

P.

Paxıllıq	: Kıskançlık, haset.
Papaq	: Tüylü deriden yapılmış başlık, kalpak, papak.
Partiya	: Parti, fırka.
Payalanmaq	: Direk, sütun vurulmak.
Payız	: Sonbahar mevsimi.
Peleng	: 1-Kaplan. 2-Cesur.
Pel qatmaq	: Bir işin yapılmasına engel olmak.
Penah	: Sığınma, himaye etme.
Pendem	: Kabızlık.
Peren-peren	: Dağınık.
Pervazlanmaq	: Uçmak.
Perverdigar	: Allah.
Pəyman	: Yemin, ant.
Pəyman bağlamaq	: Anlaşmaq.
Pəyvend etmək	: Aşılmaq, birbirine eklemek.
Pilte	: Bazı aydınlatma cihazlarındaki fitil.
Pişvaz	: Gelen bir kimseyi qarşılama.
Pozulmaq	: 1-Karalamak. 2-Keyfi kaçmak, bozulmaq.
Pul	: Kâğıt veya metal para.
Pünhan	: Gizli.
Pürkamal	: Akıllı.

R.

Reftar	: Hareket tarzı.
Rehm etmek	: Merhamet etmek, acımaq.
Rişe	: Kökleşmek.
Ruzi	: Azık, yiyecek.
Ruzigar	: Rüzgâr.

S

Sadağa	: Sadaka.
Sağlamaq	: İyileştirmek.
Sahman	: Nizam, intizam.
Sal	: Yassı büyük taş parçası.
Salam	: Karşılaşınca merhaba anlamında söylenen söz, selam.
Salamat qalmaq	: Sağ kalmak.
Sambal	: Ağırılık.
Sar	: Yırtıcı bir kuş.
Saralmaq	: Sararmak.
Sarvan	: Rehber.
Satqın	: Hain, alçak.
Savad	: Okuma yazma.
Sayaq	: Benzerlik bildiren bir kelime.
Sayğac	: 1-Sayaç. 2-Abaküs.
Sayalanmaq	: İyileşmek (yara).
Sayalı	: Uğurlu.
Sayıq olmaq	: Uyanık olmak.
Sazaq	: Kuru soğuk hava.
Sebebkâr	: Bir şeye sebep olan.
Sebir	: Tahammül, sabır.
Secdegah	: Secde yeri.
Sef	: Sıra, dizi.
Sexavet	: Cömertlik.
Semender	: Fars mitolojisine göre ateşte yanmadığına, hatta onu söndürdüğüne inanılan bir hayvan.
Senet	: Sanat.
Seraser	: Baştan başa.
Sergerdan	: Serseri, avare.

Serkerde	: Ordu komutanı.
Server	: Başkan, önder.
Seyyad	: Avcı.
Sığal	: Bir şeyin üzerinde elini yavaş yavaş dolaştırarak sevgisini belli etmek.
Sığal vermek	: Süslemek.
Sığışmaq	: Yerleşmek, sığışmak.
Sıldırım	: Tırmanması güç olan.
Sındırmaq	: Kırıp dökmek, parçalamak.
Sim	: Telli sazların teli.
Simfoniya	: Çeşitli ses, ton ve renklerin ahengi.
Sinedefer	: Hafızası güçlü olan.
Sinn	: Yaş.
Sirli	: Gizli, sırlı.
Sona	: Erkek ördek, suna.
Soraq	: Sorularak öğrenilen şey.
Soraqlaşmaq	: Sormak.
Sorğu	: Soru sorma.
Sovgat	: Armağan.
Sovrulmaq	: Savrulmak.
Sovuşmaq	: Çekip gitmek, savuşmak.
Söyünmek	: Sönmek.
Sübh	: Sabahın erken vakti.
Süfre	: Sofra.
Süsen	: Süs bitkisi.
Süvar olmaq	: Binmek.

Ş.

Şam	: 1-Mum. 2-Akşam.
Şana	: Yaba.
Şehli	: Üzerinde çiy olan.
Şe'n	: Şan, şöhret.
Şe'r	: Şiir.
Şerik	: Ortak.
Şermende	: Utangaç.
Şeve	: Siyah.
Şıkar	: Av.

Şikeste	: Kırık, kırılmış (kalp).
Şimal	: Kuzey yönü.
Şirin	: Tatlı.
Şiri-ner	: Korkusuz aslan.
Şongar	: Şahin.
Şö'le	: Alev, ılık.
Şux	: Şen, mutlu, işveli, şuh.

T.

Tala	: Açık alan.
Talamaq	: Soymak, varını yoğunu almak.
Talanmaq	: Soyulmak.
Talè	: Baht, kısmet, talih.
Tamah	: Aç gözlülük.
Tamahkar	: Aç gözlü.
Tapdaq	: Sıkıştırılmış, sertleşmiş toprak.
Tapmaq	: Çok arayarak sonunda elde etmek.
Tar	: Azerbaycan'a has telli musiki aracı.
Tavar	: Büyük.
Tay olmak	: Denk olmak.
Teb	: İlham.
Teqsir	: Suç, günah, taksir.
Teqsirkar	: Suçlu, günahkâr.
Tehersiz	: Biçimsiz, acayip.
Tek	: Gibi edatı.
Tekebbür	: Kibirlenme.
Telesmek	: Acele etmek.
Telxeklik	: Komiklik.
Temteraq	: İhtişam.
Te'ne	: Azar, kınama.
Ter	: Taze.
Teravet	: Tazelik, güzellik.
Terlan	: Yiğit, korkusuz.
Terpenmek	: Kımıldamak.
Teşbèh	: Teşbih, benzer.
Teşne	: Susamış.
Teşviş	: Telaş, heyecan.
Tèylemek	: Bıçakla kesmek.

Tezyane	: Hızlı, süratli.
Tifil	: Zavallı, aciz.
Tikan	: Diken.
Toquşmaq	: Birbirine sertçe değmek, tokuşmak.
Toxtamaq	: Tahammül etmek.
Tora düşmek	: Tuzağa düşmek, aldanmak.
Tor qurmaq	: Avlanmak için tuzak kurmak.
Toy	: Düşün merasimi, şenlik.
Toyxana	: Düşün meclisi için yapılan yer.
Töhfe	: Hediye.
Töhmet	: Azarlama.
Tülkü	: Kurnaz, hilekâr, tilki.
Tüstülenmek	: Dumanlanmak, tütsülenmek.

U.

Uca	: Yüksek, yüce.
Ucalmaq	: Yukarı doğru yükselmek, yücelmek.
Udmaq	: Yutmak.
Ulduz	: Yıldız.
Uşaq	: Çocuk.
Uyqu	: Uyku.

Ü.

Ülfet	: Karşılıklı muhabbet, yakınlık.
Ün	: Ses.
Ünsiyyet	: Karşılıklı ilişki.
Ünsür	: Element, unsur.
Ürek	: Yürek, kalp.
Üryan	: Çıplak.
Üsyan	: İsyan, ayaklanma.
Üz	: Yüz, surat.
Üzden iraq	: Kendinden sonra gelen sözün etkisini azaltmak için kullanılır.
Üzmek	: 1-Yüzmek. 2-Kırmak. 3-Yormak.

V.

Ve'de	: Vakit, müddet, vade.
Vehşikar	: Vahşice.
Veyl-veyl	: Başiboş.
Vidalaşmaq	: Vedalaşmaq.
Vüqar	: Ağırbaşlılıq.

Y.

Yad	: Yabancı.
Yad élemek	: Anmaq, hatırlamaq.
Yaxşı	: Hoş, güzel, yahşi.
Yamyaşıl	: Yemyeşil.
Yapalaq	: Korkaklıq sembolü olaraq kullanılır.
Yapıncılı	: Üzerinde kepenek olan.
Yaranmaq	: Meydana gəlmək.
Yaraq	: Süs eşyaları.
Yaraşıq	: Güzəllik, süs.
Yarpaq	: Yaprak.
Yarpız	: Güzəll kokulu bir bitki.
Yasalamaq	: Elle düzəltmək.
Yaşmaq	: Baş ve yüz örtüsü, yaşmaq.
Yay	: Yaz mevsimi.
Yazıqlıq	: Acizlik, fukaralıq.
Yazığı gəlmək	: Merhamet etmək, acımaq.
Yeqin bilmək	: Hiç şüphe etməmək.
Yəkebaş	: Kalın kafalı, ahmaq.
Yəne	: Yine, təkrar.
Yərimək	: Adımlamaq.
Yətirmək	: Yetiştirmək.
Yığnaq	: Topluluk, küme.
Yırğalanmaq	: Kımıldamaq.
Yuxu	: Uyku.
Yumşalmaq	: Yumuşamaq.

Yüngüllük

: Hafif hareket, ciddiyeysizlik.

Z.

Zağlamaq

: Cilâlamak.

Zatıqırıq

: Dalavereci, soysuz.

Zay olmaq

: Telef olmak.

Zeban

: Dil.

Zelil

: Zavallı.

Zenbur

: Arı.

Zend

: Dikkat, hassaslık.

Zer

: Altın.

Zerger

: Kuyumcu.

Zeri-zerbaf

: Altın sırmalı giysi.

Zimistan

: Kış mevsimi.

Zöhre

: Venüs, çoban yıldızı, Zühre.

Zökem

: Nezle hastalığı.

Zülal

: Saf, serin, tatlı su.

Zümzüme

: Çok yavaş bir sesle kendi kendine nağme okuma.

KAYNAKÇA

“Allah Rehmet Elesin!”, Zengezür, İctimai-Siyasi ve Bedii Qezeti, No: 17 (31), Tbilisi, 6 Aralık 2000.

ABBASQIZI, Azade Taleh, “Aşıq Kamandar Zirvesi”, Borçalı İctimai-Siyasi Hüquq Qezeti, Tbilisi, 16 Kasım 1999.

....., “Ustada Bağlı Xatirelerim”, Borçalı İctimai-Siyasi Hüquq Qezeti, No: 39-40 (84-86), s.3, Tbilisi, 4 Aralık 2000.

ABDÜLREHMANLİ, Neriman, “Borçalının Söykendiği Ses”, Azərbaycan Qezeti, No: 20 (83), Bakı, 18 Mayıs 1991.

AKAR, Metin - DENİZ, Sebahat - BİLECİK, Fahrünnisa, Türk Dünyası Çağdaş Edebiyatı, İstanbul, 1994.

ALİYEV, Aleaddin - MEHMEDOV, Şamhelil H. “Dede Gorqud Boyları ve Çağdaş Azərbaycan Edebiyatı”, Millî Folklor, Cilt: 2, Sayı: 11, Güz, s.21, Ankara, 1991.

ALTAYLI, Seyfettin, Azərbaycan Türkçesi Sözlüğü I, II, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: 2618, İstanbul, 1994.

Azərbaycan Aşıqları ve El Şairleri, Elm Neşriyyatı, Bakı, 1984.

Azərbaycan Dilinin İzahlı Lügeti, 4. Cilt, Bakı, 1960-1987.

Azərbaycan Sovyet Ansiklopedisi, Cilt: 2, Bakı, 1978.

BORÇALI, Aşıq Ziyeddin, Ruhani Ruha Dermandı, Bakı, 2000.

BUTA, Seadet, Hesret Çelenqi, Ağrıdağ Neşriyyat, Bakı, 1998.

CEFERLİ, İsmixan, Döyünen Ürek (Şiirler), Bakı, 1997.

ÇETİN, İsmet; “Azerbaycan ve Âşık Valeh”, Millî Folklor, Cilt: 1, Sayı: 5, s.10, Ankara, Mart 1990.

Derleme Sözlüğü, A-Z, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1993.

DERVİŞ, Osman, “Ustadlar Ustadı”, Borçalı İçtimai-Siyasi Hüquq Qezeti, Tbilisi, 4 Aralık 2000.

DEVELLİOĞLU, Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, 13.Baskı, Ankara, 1996.

DİLÇİN, Cem, “Örneklerle Türk Şiir Bilgisi”, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, 517, Ankara, 1997.

DÜŞKÜN, Elihan, Düşünceler-Şe’rler, Tbilisi, 1984.

DÜZGÜN, Dilâver, “Yaşayan Saz Şairlerinden Âşık Mevlüt İhsanî’nin Bir şiiri Üzerine”, Millî Folklor, Cilt: 2, Sayı: 14, Yaz, s.37, Ankara, 1992.

EFENDİ, Süleyman, “Kamandar Dünyası”, Gürcüstan Qezeti, s.5, Tbilisi, 12 Kasım 1999.

....., “Ustad Aşık Kamandar”, Gürcüstan Qezeti, Sayı: 53 (9901), s.4, Tbilisi, 14 Mayıs 1991.

ERGÜN, Metin, “Gürcistan’da Yaşayan Azerî Âşıkları”, Millî Folklor, Cilt: 1, Sayı: 4, s.17, Ankara, Aralık 1989.

ESEN, Ahmet Şükrü, “Anadolu Destanları”, Kültür Bakanlığı Yayınları/1305, Gençlik ve Halk Kitapları/64, Ankara, 1991.

GÜNAY, Umay, “Folklor Mahsullerinin Tabiatı”, Millî Folklor, Cilt: 2, Sayı: 11, Güz, s.9, Ankara, 1991.

....., “Folklor ve Mitoloji”, Millî Folklor, Cilt: 2, Sayı: 16, Kış, s.3, Ankara, 1992.

....., “Folklor, Reklâm ve Tarhana”, Millî Folklor, Cilt: 4, Sayı: 31/32, Güz/Kış, s.3, Ankara, 1996.

HACILAR, Valeh, “ Hanı Sazım Hanı Senin Tellerin?”, Tbilisi, 2002.

....., Herşenin Ocağı (Şe’rler ve Poema), Tbilisi, 2000.

HACIYEV, Valeh, Azərbaycan Folkloru En’eneleri, Tbilisi, 1992.

HESENOV, Ayvaz, Leyaqla Yaşanmış Ömür, Bakı, 2002.

HEKİMOV, Mürsel, Azərbaycan Aşıq Edebiyyatı, Bakı, 1983.

HÜSEYNLİ, Meherrem, “Kamandar Sesi Bütün Üreklerin Sesi İdi”, Borçalı İctimai-Siyasi Hüquq Qezeti, Tbilisi, 4 Aralık 2000.

HÜSEYNOV, Mir Celal Firidun, 20. Esr Azərbaycan Edebiyyatı, (Ali Mektebler Üçün Derslik), Bakı, 1982.

İLYASLI, İbrahim, “Sonsuzluğa Çekilen Sesin Işığı”, Borçalı İctimai-Siyasi Hüquq Qezeti, No: 37-40 (84-86), s.4, Tbilisi, 4 Aralık 2000.

İSMAYILLI, Eziz, “Serhad Bilmeyen Senet”, Molla Nesreddin Beynelxalq İctimai-Siyasi-Edebi-Bedii, Hecv ve Şebede Mecmuesi, No: 1-4 (25-29), s.29, Bakı, 2000.

KARAHAN, Leyla, Erzurumlu Darir, M.E.B. Yayınları: 2599, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi: 671, İstanbul, 1995.

KİREÇLİ, Vahid, “Şiir Bağçam Şiir Bağım” (Şiirler), Bakı, 1998.

KURNAZ, Cemâl, Halk ve Divan Şiirinin Müştarekleri Üzerine Denemeler, Ankara, Mayıs 1990.

KUTSİ, Tahir, Türk Halk Şiiri (Antoloji), İstanbul, 1975.

MAKAS, Zeynelâbidîn, Çağdaş Azərbaycan Âşık Şiiri Biçimleri, İstanbul, Mayıs 2000.

MEDEDOĞLU, Müşfiq, Çağdaş Borçalı Edebi Mektebi, Azərbaycan Neşriyyatı, Bakı, 1994.

MEMMEDLİ, Şüreddin, Paralanmış Borçalı, Azərbaycan Neşriyyatı, Bakı, 1991.

MEMMEDOĞLU, Mirze, “Borçalı Aşıq Gelenekleri”, Yeni Düşünce Qezeti, Folklor Sayısı, Tbilisi, 27 Kasım-7 Aralık 2001.

....., “Saz Havaları”, Yeni Düşünce Qezeti, Azeri Sayfası, Tbilisi, 15-22 Ocak 2002.

MEMMEDOV, Mecid, Seni Yaşardım (Şe’rler), Bakı, 1993.

MEMMEDOV, Şahismayıl, “Ustad Aşığın Yübbileyi”, Azərbaycan Qezeti, No: 243 (2354), Bakı, 23 Ekim 1999.

MEMMEDOV, Şüreddin - TEHMEZOV, Tehmez, “El Aşığı Kamandaram”, Sovet Gürcüstan Qezeti, No: 73 (9769), s.4, Tbilisi, 28 Eylül 1990.

MEMMEDZADE, Nizami, “Borçalı Aşıqlarının Mükafatlandırılması”, Borçalı İctimai-Siyasi Hüquq Qezeti, No: 37-40 (84-86), s.12, Tbilisi, 4 Aralık 2000.

....., Bu Yurd Menim Borçalımdır, Bakı, 2002.

MENZERE, Aşıq, “Bağrına Bas Sedefli Sazı”, Yurddaş Qezeti, Bakı, 13 Temmuz 1991.

MİRZEYEV, Esed, “Ulu Senetin Evez Olunmaz Senetkarı”, Borçalı İctimai-Siyasi Hüquq Qezeti, No: 37-40 (84-86), s.9, Tbilisi, 4 Aralık 2000.

NESİBOV, Nesib, “Ustadla Görüş”, Gürcüstan Qezeti, Sayı: 60-61 (11369), s.7, Tbilisi, 1 Ekim 1999.

NOVRUZ, Tehleli, Taze Bayram Günleri, Tbilisi, 1991.

OĞUZ, M. Öcal, “Azaplı’nın Şiir Dünyasındaki Azərbaycan”, Millî Folklor, Cilt: 1, Sayı: 5, s.15, Ankara, Mart 1990.

....., “Azerbaycan ve Türkiye Sahasında Âşık Edebiyatının XVIII.Yüzyılı”, Millî Folklor, Cilt: 5, Sayı: 35, Güz, s.2, Ankara, 1997.

....., “Azerbaycanlı Âşık Hüseyin Şemkirli”, Millî Folklor, Cilt: 2, Sayı: 13, Bahar, s.35, Ankara, 1992.

....., “Halk Şiirinde Tür ve Şekil Meselesi”, Millî Folklor, Cilt: 3, Sayı: 19, Güz, s.13, Ankara, 1993.

....., “Türk Dünyası Folklorunda Yeni Yöntem Arayışları”, Millî Folklor, Cilt: 5, Sayı: 33, Bahar, s.3, Ankara, 1997.

....., “Türk Dünyası ve Vatan Şuuru”, Millî Folklor, Cilt: 1, Sayı: 4, s.23, Ankara, Aralık 1989.

....., Yozgatlı, Hüznî, Ankara, 1990.

ÖZARSLAN, Metin, “Bardızlı Âşık Nihânî”, Millî Folklor, Cilt: 4, Sayı: 28, Kış, s.87, Ankara, 1995.

ÖZBAY, Hüseyin; Çolpan’ın Şiirleri (Metin-Aktarma-İnceleme), Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 133, Ankara, 1994.

PİRSULTANLI, Sadık Paşayev - KÖKTÜRK, Şahin, “Ozan-Aşık Mektepleri Haqqında Gaydler”, Millî Folklor, Cilt: 2, Sayı: 15, Güz, s.6, Ankara, 1992.

QAÇAĞANLI, Kazım, “Senetin Allahı”, Borçalı İctimai Siyasi Hüquq Qezeti, No: 37-40 (84-86), s.10, Tbilisi, 4 Aralık 2000.

QARAYEV, Teymur Esedoğlu, “Aşık Kamandarsız Borçalı”, Borçalı İctimai-Siyasi Hüquq Qezeti, No: 37-40 (84-86), s.14, Tbilisi, 4 Aralık 2000.

QAZI, Salman; Hamamlıdan Keçen Yollar, Nergiz Neşriyyat, Bakı, 2002.

RAYMAN, Hayrettin, Âşık Sümmanî Hayatı Edebî Şahsiyeti Şiirleri ve Şiirlerinin Tahlili, Ankara, 1997.

SADAXLI, Aşık Mehmed, Ele Bağlıyam, Şe’rler, Bakı, 1997.

....., Qoşmalar, Mühemmesler, Dastanlar, Güneş Neşriyyatı, Bakı,

1999.

SAKAOĞLU, Saim, “Halk Edebiyatının Geleceği”, Millî Folklor, Cilt: 2, Sayı: 16, Kış, s.13, Ankara, 1992.

....., Dadaloğlu, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 697, Ankara, Aralık 1986.

SARACLI, Eflatun; Dünya Hemen Dünyadı, Bakı, 2001.

SARAY, Mehmet, Yeni Türk Cumhuriyetleri Tarihi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2.Baskı, Ankara, 1999.

SEMED, Akif, “Kamandar Küre Qovuşdu”, Erkan Efir Qezeti, No: 45 (2254), s.7, Bakı, 6-12 Kasım 2000.

ŞİMŞEK, Esmâ, “Âşıklar Etrafında Anlatılan Fıkralar”, Millî Folklor, Cilt: 3, Sayı: 17, Bahar, s.16, Ankara, 1993.

Tarama Sözlüğü, I-VIII, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1965-1977.

Türk Dünyası El Kitabı; Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 163, (Coğrafya-Tarih) Cilt:1, 3. Baskı, Ankara, 2001.

....., Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 121, Cilt:2, (Dil-Kültür-San’at), 2.Baskı, Ankara 1992.

....., Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 158, Cilt:3, (Edebiyat-Türkiye), 3.Baskı, Ankara 1998.

....., Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 158, Cilt:4, (Edebiyat, Türkiye Dışı Türk Edebiyatları), 3.Baskı, Ankara 1998.

VELİYEV, Kâmil, “Âzerbaycan Folkloru: Problemler, Vazifeler”, Akt.: İsmail GÖRKEM, Millî Folklor, Cilt: 5, Sayı: 34, Yaz, s.5, Ankara, 1997.

YAKICI, Ali, “Âşık Tarzı Türk Şiirinde Destan Türünün Tasnifi”, Millî Folklor, Cilt: 3, Sayı: 19, Güz, s.19, Ankara, 1993.

....., “Âşık Tarzı Türk Şiirinde Mektup Geleneği”, Millî Folklor, Cilt: 3, Sayı: 17, Bahar, s.55, Ankara, 1993.

....., “Âşıklarımızdan Türkçe Sevdası”, Millî Folklor, Cilt: 2, Sayı: 9, Bahar, s.24, Ankara, 1991.

YAQUB, Zelimxan, “Aşık Kamandar Dünyası”, Şerq Qezeti, No: 135, Bakı, 30 Kasım 2000.

....., “Sağlığında Heykelleşen Aşık”, Millet Qezeti, Medeniyyet Sayfası, No: 44 (980), s.13, Bakı, 1 Kasım 2000.

....., “Ziyaretin Qeul Olsun”, Genclik, Bakı, 1991.

....., Bir Eli Torpaqda, Bir Eli Haqda, Azərbaycan Neşriyyatı, Bakı, 1997.

ZEYNALOV, Ferhad; Türkologiyanın Esasları, Bakı, 1981.

SONUÇ

“Âşık Kamandar EFENDİYEV, Hayatı-Sanatı-Eserleri” adlı çalışmamızda, Gürcistan’ın Marneuli (Borçalı) şehrine bağlı, Kepenekçi köyü âşıklarından, Âşık Kamandar EFENDİYEV’i ele aldık. Ayrıca Borçalı yöresinde var olan âşıklık geleneğinin özelliklerini genel çizgileriyle ortaya koyduk.

Borçalı, asırlardan süzülüp gelen Türk âşıklık geleneğinin günümüzde yaşatılmakta olduğu yörelerden biridir. Borçalı âşıklık geleneği, esas itibarıyla Azerbaycan âşıklık geleneğinin bir kolunu teşkil eder.

Çalışmamızın birinci bölümünde, Borçalı âşıklık geleneğinin özelliklerini ve geleneğin temsilcilerini ele aldık. Geleneğin tarihî sürecine değindik. Bu bölümde “Âşık Kamandar EFENDİYEV’in Hayatı” başlığıyla, âşığın çocukluğundan, gençliğinden ve çıraklık yıllarından söz ettik. ‘Âşığın sanatı ve edebî kişiliği’ bahsinde âşığın, âşıklık sanatına bakış açısını, eserlerindeki dil ve üslûp özelliklerini ayrıca saz çalmak ve söz söylemekteki maharetini ortaya koymaya çalıştık. Âşık Kamandar’ın hem

şahsiyet açısından hem de icra ettiği âşıklık sanatı açısından pek çok âşık adayı ve âşık tarafından örnek alındığını vurguladık.

İkinci bölümde, Âşık Kamandar'ın şiirlerinden hareketle, Azerbaycan âşıklık geleneğinde kullanılan şiir türleri hakkında bilgi verdik. Bu bilgilerin devamında ise, Âşık Kamandar'ın şiirlerini şekil ve muhteva özellikleri bakımından incelemeye çalıştık. Şiirleri şekil ve muhteva bakımından incelediğimiz bu bölümde ayrıca, Âşık Kamandar'ın şiirlerindeki şekil ve muhteva farklılıklarını belirttik.

Âşığın, “Borçalı Laylası” adlı şiir kitabında yer alan koşma, geraylı, tecnis, divanî, muhammes ve tâziyelerine “Âşık Kamandar EFENDİYEV’in Şiirleri” başlığıyla üçüncü bölümde yer verdik. Ayrıca bu bölüme, şiir kitabının son kısmında yer alan “Muhtelif Şiirler” başlıklı bölümde yer alan şiirleri de ekledik. Kitapta yer alan şiirlerin dışında, derlememiz sırasında, âşığın bulabildiğimiz şiirlerini de çalışmamıza ilave ettik. Şiirleri Türkiye Türkçesine aktarırken, Azerbaycan imlâsına bağlı kaldık.

Şiirlerdeki, Türkiye Türkçesinden farklılık gösteren kelime ve kelime gruplarının anlamlarına dördüncü bölüm olan “Sözlük” bölümünde yer verdik. Sözlüğe aldığımız kelime ve kelime gruplarının imlâsında da Azerbaycan imlâsına bağlı kaldık.

Kaynakçada, çalışmamızın hazırlık aşamasında yararlandığımız muhtelif kaynaklara yer verdik.

Okuyucuya kolaylık sağlaması açısından, çalışmamıza ‘Genel Dizin’ hazırlamayı ihmal etmedik.

Âşık Kamandar’la ilgili fotoğrafları, çalışmamızın sonuna koyduk.

Âşık Kamandar, yeni yetişmekte olan âşık adaylarını etkilediği gibi, çağdaşı olan pek çok âşığı da etkilemiş bir âşıktır. Âşıklık sanatıyla adeta özdeşleşmiştir. Âşıklığa başladığı ilk günden itibaren, âşıklığı bir sanatçı duyarlılığı ile ömrünün sonuna kadar icra etmiş müstesna âşıklardan birisidir.

Âşık Kamandar, şiirlerinde pek çok konuyu işlemiş ve mevcut saz havaları dışında yeni saz havaları yaratmıştır.

Yaşadığı sürece, hem sanatıyla hem de kişiliği ile yediden yetmişe herkes tarafından sevilip sayılan ve örnek alınan bir âşıktır.

